

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Çuvaş Türkçesinde Son Çekim Edatları

| Yüksek Lisans Tezi

Damla Özkan

Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri Programı
Ankara, 2025

Çuvaş Türkçesinde Son Çekim Edatları

Damla ÖZKAN

Tez Danışmanı Prof. Dr. Feyzi ERSOY

Tez Jürisi

Prof. Dr. Dilek ERGÖNENÇ

Prof. Dr. Ekrem ARIKOĞLU

YÜKSEK LİSANS

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ BİLİM DALI

Ankara - 2025

ETİK BEYAN

Bu tezi/projeyi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez ve Proje Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı; tezin/projenin tamamında akademik kurallara ve etik ilkelere uyduğumu ifade ederim. Yararlandığım eserlerin tamamını metin içinde referanslandığımı ve kaynakçada kılavuzda tanımlanan şekilde yer verdiğimi, haricindeki ifadelerin bana ait olduğunu, herhangi bir kaynaktan kopyalama yapmadığımı ya da yapay zekâ aracılığı ile üretilmiş ifadelere metinde yer vermediğimi beyan ederim. Herhangi bir zamanda bu beyanıma uygun olmayan bir durumun tespit edilmesi halinde, aleyhime doğacak bütün hak kayıpları dahil tüm hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Damla ÖZKAN

17.06.2025

ONAY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı öğrencisi tarafından hazırlanan “Çuvaş Türkçesinde Son Çekim Edatları” Başlıklı tez çalışması 17/06/2025 tarih ve 10.30 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile YÜKSEK LİSANS olarak KABUL edilmiştir.

Kabul Ret

Başkan

Prof. Dr. Ekrem ARIKOĞLU/Hacı Bayram Veli Üniversitesi:

☒ ☐

Danışman

Prof. Dr. Feyzi ERSOY/Hacı Bayram Veli Üniversitesi:

☒ ☐

Üye

Prof. Dr. Dilek ERGÖNENÇ/Gazi Üniversitesi

:

☒ ☐

Çuvaş Türkçesinde Son Çekim Edatları

Damla ÖZKAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Feyzi ERSOY

T.C. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı

2025, Ankara

ÖZET

“Çuvaş Türkçesinde Son Çekim Edatları” konulu bu araştırmada, Türk ve Çuvaş gramercilerin görüşleri doğrultusunda edat terimi, edatın tanımı, temel özellikleri ve sınıflandırma yaklaşımlarına yer verilmiştir. Çalışmanın veri temeli, Türkiye’de ve Çuvaşistan’da yayımlanmış Çuvaş Türkçesi gramer kitapları ile çeşitli akademik çalışmalardan hareketle oluşturulmuştur. Bu kapsamda tespit edilen son çekim edatları; 4’ü hikâye kitabı, 8’i ders kitabı olmak üzere toplam 12 kaynakla sınırlı tutularak sistematik biçimde taranmıştır. Tarama sürecinde belirlenen son çekim edatlarının yer aldığı örnek cümleler, konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla transkribe edilmiş ve altlarına Türkiye Türkçesine aktarılmış karşılıkları eklenmiştir. Elde edilen her bir edat, iki aşamalı bir analiz sürecine tabi tutulmuştur: İlk olarak hangi hâl ekleriyle birlikte kullanıldıkları belirlenmiş, ardından cümle içindeki görevleri bakımından işlevsel bir değerlendirme yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, istatistiksel olarak değerlendirilmiş ve tablo formatında sunulmuştur. Böylece Çuvaş Türkçesindeki son çekim edatlarının cümle içindeki konumları, kullanım biçimleri ve işlevsel rolleri açık, sistemli ve karşılaştırılabilir bir şekilde ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çuvaş Türkçesi, Eski Türkçe, Edat, Son Çekim Edatı

The Final Postpositions in Chuvash Turkish

Damla ÖZKAN

Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Feyzi ERSOY

Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs

Department of Contemporary Turkic Dialects and Literatures

2025, Ankara

ABSTRACT

In this study titled “The Final Postpositions in Chuvash Turkish,” the term "postposition," along with its definition, key characteristics, and classification approaches, is addressed in line with the views of Turkish and Chuvash grammars. The data foundation of the study is based on grammar books of Chuvash Turkish and various academic works published in Turkey and Chuvashia. Within this scope, the identified final postpositions were systematically examined, limited to a total of 12 sources—4 storybooks and 8 textbooks. Example sentences containing the final postpositions determined during the scanning process were transcribed and accompanied by their equivalents in Turkey Turkish to enhance comprehension. Each identified postposition underwent a two-stage analytical process: first, the case suffixes with which they are used were identified; then, a functional assessment was conducted based on their syntactic roles within the sentence. The findings obtained from the research were evaluated statistically and presented in tabular form. Thus, the positions, usage patterns, and functional roles of final postpositions in Chuvash Turkish were clearly, systematically, and comparatively revealed.

Keywords: Chuvash Turkish, Old Turkish, Postposition, Final Postposition

İTHAF

*Bu tez çalışmasını, yaşamıma ve bu çalışmaya kattığı değerli mirasıyla merhum babam
Savaş ARSLAN'ın aziz hatırasına ithaf ediyorum.*

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamı tamamlarken geride bıraktığım bu süreç, benim için hem oldukça yoğun ve zahmetli hem de öğretici ve anlamlı bir dönem olmuştur. Bu yolculuk boyunca bana destek veren, katkılarıyla yolumu aydınlatan pek çok kişiye burada gönülden teşekkür etmek isterim.

Her şeyden önce lisans eğitimim sürecinde de bilgi ve tecrübelerinden istifade etme fırsatı bulduğum, bana her zaman moral ve ilham kaynağı olan, bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve deneyimiyle yolumu aydınlatan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Feyzi ERSOY'a en içten şükranlarımı sunarım. Ayrıca Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü'nün değerli hocalarına, katkı ve desteklerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Bu zorlu süreçte yanımda olan sevgili aileme de müteşekkirim. Başta annem Nursen ARSLAN ve kardeşim Barış ARSLAN'a, her daim gösterdikleri anlayış, sabır ve sevgi için minnettarım.

Ve en büyük teşekkürü, her adımda yanımda olan, bana daima güç veren sevgili eşim Ahmet Burak ÖZKAN'a borç bilirim. Sabır, sevgi ve destekleriyle bu çalışmanın gerçekleşmesinde en büyük pay sahiplerinden biri olmuştur.

Ayrıca bu süreçte her daim yanımda duran, bilgi ve fikir paylaşımlarıyla çalışmalarımı zenginleştiren, moral ve motivasyon anlamında bana değerli katkılarda bulunan sevgili arkadaşım Özgür YILDIRIM'a da içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İTHAF	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLoların LİSTESİ.....	x
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TARANAN ESERLER VE KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.6. Veri Toplama Analizi.....	4
2. BÖLÜM	5
ÇUVAŞİSTAN VE ÇUVAŞLAR.....	5
2.1. Çuvaşistan'ın Coğrafi Konumu	5
2.1.1. Çuvaşistan'ın Nüfus Yapısı.....	5
2.1.2. Çuvaşların Tarihi.....	6
2.1.3. Çuvaşların Dini	8
2.2. Çuvaş Türkçesi.....	8
2.2.1. Çuvaş Türkçesi ile İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar	12
3. BÖLÜM	13
TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE VE ÇUVAŞ TÜRKÇESİNDE SON ÇEKİM EDATLARIYLA İLGİLİ GENEL YAKLAŞIMLAR.....	13
3.1. Edat Terimi.....	13

3.2.	Edatın Tanımı	14
3.3.	Edatın Özellikleri	19
3.4.	Çuvaş Gramerlerinde Edat Kavramı	20
3.5.	Edatların Sınıflandırılması	20
3.6.	Çuvaş Gramerlerinde Edatların Sınıflandırılması.....	26
4.	BÖLÜM	31
	İNCELEME	31
4.1.	Kullanılış Biçimleri Bakımından Son Çekim Edatları.....	31
4.1.1.	İsimlere Eksiz Bağlanan Son Çekim Edatları	31
4.1.2.	Şahıs Zamirlerinin İlgi Hâli Eki Almış Şekline Bağlanan Son Çekim Edatları .	56
4.1.3.	Yönelme-Yükleme Hâli Eki İsteyen Son Çekim Edatları	66
4.1.4.	Çıkma Hâli Eki İsteyen Son Çekim Edatları	79
4.1.5.	Vasıta Hâli Eki İsteyen Son Çekim Edatları.....	81
4.2.	Görevleri Bakımından Son Çekim Edatları	86
4.2.1.	Yön Gösterme ve Sınırlama İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları	86
4.2.2.	Öncelik, Sonralık ve Zaman İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları	101
4.2.3.	Sebep İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları	112
4.2.4.	Benzerlik, Tıpkılık, Denklik İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları.....	121
4.2.5.	Vasıta veya Beraberlik Bildiren Son Çekim Edatları	126
4.2.6.	Başkalık Bildiren Son Çekim Edatları	130
4.2.7.	Uygunluk, Denklik, Nispet Bildiren Son Çekim Edatları.....	132
5.	SONUÇ.....	137
	EXTENDED ABSTRACT	145
	KAYNAKÇA.....	147
	ÖZGEÇMİŞ.....	151

TABLolarIN LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Günümüzde Kullanılmakta Olan Çuvaş Alfabeti ve Çeviri Yazı İşaretleri.	11
Tablo 3.1. Çuvaş Türkçesindeki Son Çekim Edatlarının Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları	30

RESİMLERİN LİSTESİ

Sayfa

Resim 2.1. Çuvaşistan Cumhuriyeti'nin Siyasî Haritası. Kaynak: Google Harita..... 5

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
age.	Adı Geçen Eser
bk.	Bakınız
Bşk	Başkurtça
C	Cilt
Çev.	Çeviren
Çuv.	Çuvaşça
DLT	Dîvânu Lugât-it Türk
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
Tat.	Tatarca
Uyg.	Uygurca

TARANAN ESERLER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada taranan eserlerin kaynakçası ve kısaltmaları, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
A:	Asanne, Şupaşkar, 1995. (V.İ. Golubevoy)
ÇÇ 6-7:	Çıvaş Çılhi, 6-7, Şupaşkar, 1992. (İ.P. Pavlov, E. E. İgnat'yeva)
ÇÇ:	Çıvaş Çılhi, Şupaşkar, 2012. (L.P. Sergeyev, E.A. Andreyeva, V.İ. Kotleyev)
ÇL:	Çıvaş Literaturi, Şupaşkar, 1990. (V. P. Nikitinpa, V. E. Tsıfarkin)
ÇPP:	Çi Piçik Patşalîh, Şupaşkar, 2009. (Vitaliy Eniş)
ÇS:	Çıvaş Sîmahî 5, Şupaşkar, 2000.
ÇY:	Çuvaşkiy Yazık, 7-8, Şupaşkar, 1987. (İvan Andreyeviç Andreyev, Leonid Pavloviç Sergeyev, Nikolay Petroviç Petrov)
KVK 5:	Kilti Vulav Kîneki 5-miş klass, Şupaşkar, 2007(G.G.İvanovpa, E.G. Krişkina)
KVK 6:	Kilti Vulav Kîneki 6-miş klass, Şupaşkar, 2007 (G.G.İvanov, E.G. Krişkina)
KVK 7:	Kilti Vulav Kîneki 7-miş klass, Şupaşkar, 2008 (N.G.İvanova)
PHA:	Pîr Hîres Ayınçe, Şupaşkar, 2011 (Nikolay Maksimov)
YU:	Yuratu Urokîsem, Sîvîr Şîrmi, Şupaşkar, 1999 (Vasiliy Ektel)

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Edatlar, tek başlarına anlam ifade etmeyen ancak cümle içerisindeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli anlam ilişkileri kurmaya yarayan görevli sözcüklerdir (Hacıeminoğlu, 1992: XV). Edatlar, şimdiye kadar birçok araştırmacı tarafından incelenmiş olmakla birlikte yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde edat terimi, tanımı ve sınıflandırması konusunda araştırmacılar arasında ortak bir görüş birliğinin oluşmadığı görülmektedir. Ayrıntılı analizler, mevcut literatürde edat kavramı ile çoğunlukla “son çekim edatları”nın kastedildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bu araştırmanın da odağını Çuvaş Türkçesindeki son çekim edatları oluşturmaktadır.

Edatlar, mevcut gramer çalışmalarında genellikle yapıları, kullanılış biçimleri ve görevleri bakımından sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada, Prof. Dr. Feyzi Ersoy’un literatüre kazandırdığı *Çuvaş Türkçesi Grameri* adlı eserindeki edat sınıflandırması esas alınmış ve Çuvaş Türkçesindeki son çekim edatları, kullanım biçimleri ve işlevleri açısından iki grupta değerlendirilmiştir.

Araştırmada öncelikle Türk ve Çuvaş gramercilerinin edat kavramına dair görüşleri ile edatların tanımı, yapısal özellikleri ve sınıflandırma yaklaşımlarına ilişkin literatür bilgilerine yer verilmiştir. Ardından, Çuvaş Türkçesinde yer alan son çekim edatları, çeşitli gramer çalışmaları ve bilimsel yayınlardan hareketle tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen son çekim edatları, on iki farklı Çuvaşça eserde taranmış ve bu taramaya dayalı olarak her bir edatın biçimsel ve işlevsel özellikleri detaylandırılmıştır.

Edatların Eski Türkçe, Türkiye Türkçesi, Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesi ile benzeşen yönleri varsa bu benzerlikler örneklerle desteklenmiştir. Taranan eserlerde yer alan örnek cümleler, ilgili başlıklar altında transkripsiyon hâliyle ve Türkiye Türkçesine aktarılmış biçimiyle birlikte sunulmuştur. Aktarmalar yapılırken edatların Türkiye Türkçesindeki karşılıkları mümkün olduğunca doğrudan verilmiş ancak Çuvaş Türkçesinin yapısal özgünlüğü nedeniyle anlamın bire bir uyuşmadığı durumlarda, köşeli ayraç içerisinde açıklayıcı ifadeler eklenmiştir. Çuvaş Türkçesinde tespit edilen son çekim edatlarının geçtiği cümleler bağlamında, bu edatların kullanımı ve işlevleri açık ve sistematik bir şekilde ortaya konmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Çuvaş Türkçesinde kullanılan son çekim edatlarını Eski Türkçe, Türkiye Türkçesi, Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesi ile karşılaştırmalı olarak incelemektir. Çalışma, söz konusu edatların ses özellikleri, yapısal biçimleri ve cümle içindeki görevleri bakımından benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda hem Eski Türkçe ile hem de çağdaş Türk lehçeleriyle (Türkiye, Tatar ve Başkurt Türkçeleri) karşılaştırmalar yapılmıştır.

Araştırma kapsamında, Çuvaş Türkçesinde sıkça kullanılan son çekim edatları belirlenerek bu edatların biçimsel yapıları, türleri, hangi ad hâllerinden sonra geldikleri ve cümle içindeki işlevleri sistematik olarak analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, diğer lehçelerdeki karşılıklarıyla birlikte değerlendirilerek edatların tarihsel gelişimi ve lehçeler arası dönüşüm süreçleri hakkında çıkarımlar yapılmıştır.

Bu çalışmanın, özellikle Türk dilinin morfoloji ve söz dizimi açısından Çuvaş Türkçesinin özgün konumunu daha net biçimde ortaya koyması, aynı zamanda Türk lehçeleri arasındaki etkileşim, ayrışma ve gelişim çizgilerini görünür kılması beklenmektedir. Elde edilen bulguların hem Çuvaş Türkçesinin gramatikal sistematığına katkı sağlaması hem de Türkoloji alanında yapılacak araştırmalara kuramsal ve uygulamalı bir temel sunması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çuvaş Türkçesi, Altayistik sahasında üzerinde en çok durulan dillerden biridir. Sahip olduğu karakteristik fonetik, morfolojik ve sentaktik özellikler nedeniyle Türk dil ailesi içerisinde özgün bir konuma sahiptir ve bu yönüyle araştırmacıların dikkatini çekmektedir (Ersoy, 2022: 17). Kabul gören görüşe göre Çuvaş Türkçesi, diğer Türk lehçeleriyle karşılaştırıldığında Genel Türkçeye en uzak lehçedir.

Bu farklılık yalnızca kelime dağarcığı ile sınırlı kalmayıp ses yapısı (fonetik), biçim bilgisi (morfoloji) ve söz dizimi (sentaks) alanlarında da belirgin biçimde kendini göstermektedir. Bu çalışma, Çuvaş Türkçesinin bu özgün yapısal özelliklerinden hareketle lehçede kullanılan son çekim edatlarını tespit etmeyi; bu edatları ses, yapı ve işlev açısından incelemeyi amaçlamıştır.

Ayrıca, tespit edilen edatların Eski Türkçe, Türkiye Türkçesi, Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesindeki karşılıkları da verilerek lehçeler arası tarihsel ve yapısal bağlar ortaya

konulacaktır. Bu karşılaştırmalı yaklaşım sayesinde hem Çuvaş Türkçesinin karakteristik dil yapısı daha açık biçimde anlaşılacak hem de Türk dili ve anlam bilgisi alanına katkı sunacak dilsel veriler elde edilecektir.

1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu araştırma, Çuvaş Türkçesindeki son çekim edatlarının Eski Türkçe, Türkiye Türkçesi, Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesi ile karşılaştırmalı olarak incelenmesini esas almaktadır. Araştırmanın veri setini, Çuvaş Türkçesinde taranan toplam 12 eserde tespit edilen 26 farklı son çekim edatı oluşturmaktadır. Taranan eserler ise şunlardır: *Asanne, Çi Pîçîk Patşalîh, Pîr Hîres Ayînce, Yuratu Urokîsem (hikâye kitabı); Çıvaş Çîlhi 6-7, Çıvaş Çîlhi, Çıvaş Literaturi, Çıvaş Sîmahî 5, Çuvaşkiy Yazık 7-8, Kilti Vulav Kîneki 5-mîş klass, Kilti Vulav Kîneki 6-mîş klass, Kilti Vulav Kîneki 7-mîş klass (ders kitabı)*. Bu edatlar; biçimsel yapıları, cümle içi görevleri ve anlam ilişkileri bağlamında analiz edilerek söz konusu lehçelerle mukayeseli olarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, araştırmanın “Sonuç” bölümünde sistematik bir biçimde ve maddeler hâlinde sıralanarak sunulmuştur. Bu sayede Çuvaş Türkçesinin edat sistemi üzerine yapılan karşılaştırmalı çözümlemeler daha açık ve anlamlı bir şekilde ortaya konmuştur.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, literatür taramasına dayalı içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş, nitel bir çalışmadır. Araştırmanın temelini, metin temelli fişleme yöntemine dayalı veri toplama süreci oluşturmaktadır. Çalışma, yapısal olarak iki ana bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölümde; edat kavramı, edat kavramıyla ilgili terimsel karmaşalar, edatın tanımı, yapısal ve işlevsel özellikleri ile sınıflandırılmasına ilişkin Türk ve Çuvaş gramercilerin görüşlerine yer verilmiştir. Bu çerçevede, mevcut literatürdeki teorik yaklaşımlar karşılaştırmalı biçimde ele alınmıştır.

İkinci bölüm ise araştırmanın esas inceleme kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde, Çuvaş Türkçesinde taranan 12 eserde tespit edilen toplam 26 son çekim edatı, önce kullanım biçimlerine göre sınıflandırılmış ve her biri metinden alınan örneklerle desteklenmiştir. Ardından, bu edatlar işlevleri bakımından gruplandırılarak cümle içindeki görevleri örneklerle açıklanmıştır.

Araştırmanın “Sonuç” bölümünde ise elde edilen bulgular sistematik olarak tablo hâlinde sunularak değerlendirilmeye açık ve karşılaştırmaya uygun bir formatta paylaşılmıştır.

1.6. Veri Toplama Analizi

Elde edilen veriler içerik analizi çerçevesinde sistematik biçimde sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Öncelikle her bir son çekim edatının kullanım biçimi belirlenmiş, ardından cümle içindeki görevleri incelenmiştir. İnceleme süreci iki aşamalı olarak tasarlanmıştır:

- **Biçimsel sınıflandırma:** Edatların yapısal özelliklerine göre tasnifi ve metin içi örneklerle desteklenmesi.
- **İşlevsel sınıflandırma:** Edatların cümle içindeki anlam ve görev ilişkileri açısından değerlendirilmesi.

2. BÖLÜM

ÇUVAŞİSTAN VE ÇUVAŞLAR

2.1. Çuvaşistan'ın Coğrafi Konumu

Çuvaşistan, Rusya'nın içerisinde yer alan federe bir cumhuriyettir. Rusya'nın orta kesiminde yer alır ve 24 Haziran 1920'de kurulmuştur. Yüz ölçümü 18.300 km²'dir. Çeboksarı başkenttir; kuzeyde Mari El Cumhuriyeti, batıda Nizhny Novgorod Bölgesi, güneybatıda Mordovya Cumhuriyeti, güneyde Ulyanovsk Bölgesi ve doğu ile güneydoğuda Tataristan ile komşudur.

Çuvaşistan'ın 21 büyük yerleşim merkezi bulunmaktadır. Cumhuriyet'in başlıca şehirleri; Şupaşkar (Çeboksarı), Yeni Şupaşkar, Kanaş, Ulatır, Şimirle, Kuslavkka, Şirpü, Yedirne'dir (Ersoy, 2021: 29).

Bölge topoğrafik olarak çoğunlukla alçak tepeler ve geniş düz ovalardan meydana gelir. İdil Nehri, hem doğal sınır işlevi görmekte hem de ulaşım ve ekonomik etkinlikler bakımından önemli bir konumda bulunmaktadır. Bölgede karasal iklim etkili olup, kışlar uzun ve sert, yazlar ise kısa ve ılıman geçer (Ersoy, 2021: 29).

Resim 2.1. Çuvaşistan Cumhuriyeti'nin Siyasi Haritası. Kaynak: Google Harita

2.1.1. Çuvaşistan'ın Nüfus Yapısı

Çuvaşistan'ın nüfusu 2009 yılında yapılan sayımlara göre nüfusu, yaklaşık 1.250.000'dir. Etnik yapı bakımından, nüfusun yaklaşık %65'ini Çuvaşlar oluşturmaktadır. Çuvaşlar, Türk dilleri

ailesine mensup olup Çuvaşçayı konuşmaktadır. Diğer önemli etnik unsurlar arasında Ruslar, Tatarlar, ayrıca az sayıda Mordvin, Ukraynalı ve diğer topluluklar yer almaktadır. Kentsel nüfus, toplam nüfusun yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Başkent Çeboksarı ile birlikte Novocheboksarsk en büyük şehirler arasında yer alır. Kırsal kesimde ise geleneksel tarımsal üretim ve yerel yaşam biçimleri hâkimiyetini sürdürmektedir (Ersoy, 2021:30).

2021 Nüfus sayımına göre, Çuvaşlar cumhuriyetin nüfusunun %63,7'sini oluşturmaktadır. Diğer gruplar arasında Ruslar (%30,7), Tatarlar (%2,7), Mordvinler (%0,7) ve her biri toplam nüfusun %0,5'inden daha azını oluşturan daha küçük gruplar yer almaktadır ("Çuvaşistan", 2025).

2.1.2. Çuvaşların Tarihi

Rus kaynaklarından Çuvaş adına XVI. yüzyılda rastlanmaktadır. Ancak Çuvaşların tarihini daha gerilere gittiği görülmekte ve Çuvaşların kökenini Hunlara, Avarlara, Bulgarlara, Fin kavimlerine, Hazarlara, Burtaslara dayandıran teoriler, genellikle tarihî süreçte Çuvaşlarının atalarının bu kavimlerle çeşitli yer ve zamanlarda sıkı temas kurmuş olmalarıyla açıklamaktadırlar (Arık, 2005:14).

Birçok araştırmacı tarafından Bulgar dili, bugünkü Çuvaşçanın eski biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu gerekçeyle de bugünkü Çuvaş Türklerinin ataları olarak Eski Bulgar Türkleri gösterilmektedir (Ersoy, 2021:30).

Durmuş Arık, *Hıristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)* adlı eserinde Çuvaşları Bulgar kökenine dayandıran teoriyi 19. yüzyılın ikinci yarısında geniş surette yayıldığını kabul görmüştür. Tatar bilim insanı Hüseyin Feyizhanov 1863 yılında Bulgar mezar taşlarında Çuvaşça sözler bulmuştur. İdil-Kama Bulgarlarına ait olan mezar taşlarındaki yazıları toplayan Feyizhanov, Bulgarca olan bu sözlerin günümüz Çuvaşlarının kullandığı kelimelerle aynı ve birçoğunun da benzerlikler taşıdığını görmüş. Bulgar-Çuvaş diliyle ilgili bu keşfe dayanarak Bilimler Akademisi üyesi Kunik, İlminskiy, Radloff, Aşmarin ve diğer bazı bilim insanları Çuvaşların İdil Bulgarlarının torunları olduğu kanaatini ifade etmiştir (Arık, 2005:9).

Bizans kaynaklarından edinilen bilgiye göre Bulgarların adına ilk olarak 482 yılında rastlanılmıştır. Büyük Hun İmparatorluğu zamanında Bulgarların Karadeniz'in kuzeyinde

yaşadıkları düşünülmektedir. Hun İmparatorluğu dağıldıktan sonra Bulgarlar, Kutrigurlar ve Utrigurlar olarak iki grup hâlinde yaşamışlardır (Ersoy, 2021:30).

Utrigur Bulgarlarının büyük bir kısmı, Hazarların baskısıyla kuzeye çekilmiş ve Orta İdil civarında duraklamıştır. Bu grupların yerel Fin-Ugor topluluklarıyla ve eski Türk boylarıyla kaynaşmasıyla İdil Bulgarları ortaya çıkmıştır. Bu Bulgarlar, 920 yılında Yıltavar Almış Han'ın önderliğinde İslam'ı resmî olarak kabul etmiş ve Halife Muktedir Billah tarafından gönderilen heyeti ağırlamıştır (Ersoy, 2021:30).

İdil Bulgarları, 1236 yılında Moğol istilasıyla büyük bir yıkıma uğramıştır. Şehirleri tahrip edilmiş, halkı büyük ölçüde katledilmiş ya da sürgün edilmiştir. 1391'de Timur'un Altın Orda Hanı Toktamış'a karşı yürüttüğü sefer sırasında Bulgar şehri yeniden yıkıma uğramış, bu durum bölgenin siyasi ve ticari merkezi olma özelliğini büyük ölçüde yitirmesine yol açmıştır (Arık, 2005:15).

Altın Orda Devleti döneminde bölgedeki Bulgar mirası kısmen korunmuş ancak zamanla Kazan Hanlığı içinde erimeye başlamıştır. 1552 yılında Kazan'ın Ruslar tarafından işgali ile birlikte Çuvaşlar, doğrudan Rus yönetimine geçmiştir. 1650 yılında ise Çuvaşistan'ın Moskova idaresine bağlandığı ve böylece Ruslaştırma sürecinin kurumsallaşmaya başladığı görülmektedir (Arık, 2005: 20).

On altıncı yüzyıldan itibaren Çuvaşlar, yoğun bir Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikası ile karşı karşıya kalmışlardır. 17. yüzyılda yürütülen misyonerlik faaliyetleri, beklenen sonucu vermemiş ancak 18. yüzyılda baskıcı uygulamalar artmıştır. Bu süreçte kilise inşası, toprakların müsadereesi ve zorunlu göç gibi yollarla halk üzerinde baskı kurulmuştur (Güzel, 2014: 200–201).

1920 yılında kurulan Çuvaş Muhtar Bölgesi, 1925'te Çuvaş Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine dönüştürülmüştür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1990 yılında bağımsızlık sürecine giren Çuvaşistan, 1993 yılında kendi başkanlık seçimlerini gerçekleştirmiştir. Bu dönemde anayasal olarak özerkliğini koruyan Çuvaşistan, Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir cumhuriyet olarak varlığını sürdürmektedir (Ersoy, 2021: 31).

2.1.3. Çuvaşların Dini

Rusya Federasyonu'na dâhil olan Çuvaşistan Cumhuriyeti'nde en yaygın dinin Hristiyanlık olduğu bilinmektedir. Türk dünyasında Çuvaşlar, Hristiyan Türk grupları arasında kabul edilmektedir. Ancak tarihî süreç içerisinde Çuvaşlar arasında İslam dininin yayıldığı göz ardı edilmiştir. Günümüzde Çuvaşistan'da Müslüman olarak nitelendirilen gruplar bulunmakla beraber bunların bir kısmı Tatar kökenlidir. Kendilerini Çuvaşlardan ayırmak amacıyla Tatar kimliğiyle anılan Çuvaşlar ile İslam'ı kabul ederek zamanla Tatarlaşan gruplar da bu topluluklar arasında yer almaktadır (Arık, 2003: 162). Çuvaşların ataları olan Bulgar Türkleri, ilk Müslüman Türk devletlerinden biri olsa da bugün Çuvaşların büyük bir bölümünün Ortodoks Hristiyan olduğu görülmektedir (Ersoy, 2021:31). Bunlar dışında Çuvaş halkı arasında paganist diye adlandırılan gruplar ve az da olsa Müslüman gruplar yer almaktadır. Müslüman olan halkın çoğunlukla Tatar soyundan geldiği düşünülmektedir.

2.2. Çuvaş Türkçesi

Çuvaş Türkçesi; ses özellikleri, gramer yapısı ve söz varlığı bakımından diğer Türk lehçelerinden oldukça farklı özellikler göstermektedir.

Çuvaşça, Türkologlarca Eski Batı Türkçesinin bir kolu ve İdil Bulgarcasının bir devamı olarak görülmüştür (Ersoy, 2021: 32).

Çuvaş Türkçesi, genel Türk dili grubu içinde Ugor koluna mensup olan tek yaşayan lehçedir. Bu özellik, onu diğer Türk lehçelerinden ayırır. Özellikle ses değişimleri bakımından dikkat çekicidir:

- Türkçedeki “z” sesi, Çuvaşçada “r” olarak görülür.
- Türkçedeki “ş” sesi, Çuvaşçada “l” veya ç olarak yansır.
(Örnek: Türk. *taş* – Çuv. *çul*)

Bu ses özellikleri 19. yüzyılın ortalarında W. Schott tarafından tanımlanmış ve daha sonra G. J. Ramstedt tarafından sistemleştirilmiştir. Ramstedt ayrıca bu ses denkliklerinin Moğolca ile de benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur.

İdil (Volga) Bulgarları ile Çuvaşlar arasında tarihî ve dilsel bağlantı olduğu, ilk kez 1863'te Hüseyin Feyizhanov tarafından iddia edilmiş; mezar taşlarındaki “*ciyeti cür*” (700) ifadesinin, Çuvaşçada yüz anlamına gelen “*şür*” ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bu görüş daha sonra N. İ. İlminskiy, N. F. Katanov ve N. İ. Aşmarin gibi bilim insanları tarafından desteklenmiş ve detaylı şekilde işlenmiştir.

Çuvaş Türkçesi, diğer Türk lehçelerinden farklı olarak Altay dilleri teorisi çerçevesinde Moğolca ve Tunguzca ile kıyaslandığında; ses, yapı ve söz dizimi bakımından benzerlikler kadar önemli farklılıklar da gösterir. Özellikle olumsuzluk kiplerinde kullanılan parçacıklar bakımından Moğolca ve Tunguzcaya benzerlik gösterdiği ifade edilmektedir. Çuvaş Türkçesinin, diğer Altay dilleri ile karşılaştırmalı olarak ele alınması, Altayistik bilim alanının gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Ercilasun, 2004: 17-27).

Türkoloji camiasındaki araştırmacılar Çuvaşçanın Türk lehçeleri arasındaki konumunu belirlemeye çalışırken farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir: Radloff, Çuvaş dilini Türkçeleşmiş bir Fin-Ugor dili olarak kabul etmiş. Ramstedt, Poppe, Ceylan gibi isimlerse ise Çuvaşçanın Türkçe ile Moğolca arasında köprü görevi üstelenen bir dil olduğunu savunmuşlardır (Ceylan, 1997: 5; Ersoy, 2021: 35).

Lehçe tasniflerinde Türkologlar Çuvaşçayı şu şekilde sınıflandırmışlardır: Radloff Türk lehçelerinin tasnifinde Çuvaşçaya yer vermemiştir (Ersoy, 2021: 35). Ramstedt, Çuvaşçayı ayrı bir grup olarak ele almış. Samoyloviç r~z Bulgar grubu dediği bu gruba yalnızca Çuvaşçayı sokmuştur. Ligeti Türk dilleri başlığı altında Çuvaşçaya yer vermiştir. Malov, Türk dillerini eski, orta, modern ve yeni olmak üzere dört döneme ayırmış ve Çuvaşçayı eski ve yeni devirler başlığı altında ele almıştır. Baskakov, “Batı Hun” dalı içerisinde Bulgar grubunda modern dil başlığında Çuvaşçaya yer vermiştir. Arat, “Türk Lehçe Grupları” başlığı içerisinde r grubunda Çuvaşçayı göstermiştir. Benzing ve Menges de Çuvaşçayı Bulgar grubu içerisinde ele almıştır (Ersoy, 2021: 35).

Çuvaşların kullandığı yazı dilini incelediğimizde ise Çuvaşların atası olarak kabul edilen İdil Bulgarlarının dil yadigarları, Arap alfabesiyle yazılmış olduğu görülür. Çuvaşçanın ilk grameri 1769'da yayımlanmış, kullanılan alfabeler zamanla farklı kişiler tarafından geliştirilmiştir. S. Elpidin, N. I. Zolotnitski ve özellikle Ya. Yakovlev, Çuvaşça için çeşitli alfabe çalışmaları

yapmışlardır. Yakovlev'in çalışmaları sonucunda bugünkü 35 harf ve 2 yardımcı işaretten oluşan Çuvaş alfabesi geliştirilmiştir. Çuvaşça, Viryal (Yukarı) ve Anatri (Aşağı) olmak üzere iki diyalekte sahiptir ve yazı dili Anatri ağızına dayanmaktadır (Ersoy, 2021: 39).

uvaş Türkçesi, yapısal ve fonetik özellikleri bakımından Türk dilleri arasında zgn bir konuma sahiptir. Bu zgnlk, yalnızca dilsel değıl aynı zamanda Çuvaş halkının tarihsel ve kültürel birikimiyle de doğırudan ilişkilidir. Nitekim Çuvaşlar, geçmişten günümüze birçok toplumun dil ve kültür yapısının şekillenmesinde dikkat çeken bir rol oynamış; bu durum araştırmacıların ilgisini her dönem canlı tutmuştur. Söz konusu dikkat çekici özellikler dolayısıyla Çuvaş Türkçesi ve uvaşlara dair dil, tarih, din ve kültür alanlarında çok sayıda akademik çalışma (tez, kitap ve makale) gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların tümünü burada sıralamak mümkün olmadığından yalnızca Türkiye'de Çuvaş Türkçesi zerine yayımlanmış seçili çalışmalara yer verilecektir.

Kiril	Latin	Kiril	Latin
А а	A a	Р р	R r
Ӓ ӓ	İ ĭ	С с	S s
Б б	B b	Ç ç	Ş ş
В в	V v	Т т	T t
Г г	G g	У у	U u
Д д	D d	Ӧ ӧ	Ü ü
Е е	E, Ye, e, ye	Ф ф	F f
Ӗ ӗ	Yo yo	Х х	H h
Ә ә	İ ĭ	Ц ц	TS ts
Ж ж	J j	Ч ч	Ç ç
З з	Z z	Ш ш	Ş ş
И и	İ i	Щ щ	ŞÇ şç
Й й	Y y	Ъ ъ	sertlik işareti
К к	K k	Ы ы	I ı
Л л	L l	Ь ь	yumuşatma işareti
М м	M m	Э э	E e
Н н	N n	Ю ю	Yu yu
О о	O o	Я я	Ya ya
П п	P p		

Tablo 2.1. Günümüzde Kullanılmakta Olan Çuvaş Alfabeti ve Çeviri Yazı İşaretleri.

2.2.1. Çuvaş Türkçesi ile İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Emine Yılmaz, Türkiye’de Çuvaş Türkçesi üzerine akademik çalışmalar yapan öncü isimlerden biridir. 1996 yılında yayımladığı *Çuvaş Atasözleri ve Deyimleri* adlı eseri, Paasonen’in sözlüğü dışında Türkiye’de yayımlanan ilk Çuvaşça-Türkçe / Türkçe-Çuvaşça sözlük niteliğini taşır ve Çuvaş kültürü ile dili üzerine önemli bir kaynak oluşturur. 1997’de *Çuvaşça Çok Zamanlı Ses Bilgisi* adlı çalışmasıyla Çuvaş Türkçesindeki ünlü ve ünsüzlerin tarihî gelişimini detaylı biçimde inceleyen Yılmaz, 2002’de ise *Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji* çalışmasıyla Çuvaş Türkçesinin dil bilgisi yapılarını ele almıştır. 2006 yılında yayımladığı *Narspi* adlı eseriyle, Çuvaş edebiyatının klasiklerinden biri olan Konstantin İvanov’un bu önemli eserini Türkiye Türkçesine kazandırmış ve Çuvaş edebiyatını Türkiye’de tanıtma yönünde önemli bir katkı sunmuştur. Yılmaz’ın çalışmaları, Çuvaş Türkçesi ve edebiyatının Türkiye’de bilim dünyasında tanıtılmasına ve sistematik biçimde incelenmesine büyük katkı sağlamıştır.

Feyzi Ersoy, Çuvaş Türkçesi üzerine Türkiye’de önemli çalışmalar yapan dilcilerden biridir. *Türk Lehçeleri Grameri* (2007) içinde Çuvaşça bölümünü yazmış, *Çuvaş Türkçesi Grameri* (2010) ve *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça* (2012) gibi eserleriyle lehçenin yapısını ayrıntılı biçimde incelemiştir. Ayrıca *Çuvaşça Konuşalım* adlı çalışmasıyla bu lehçeyi günlük ifadeler ve diyaloglar yoluyla öğretmeyi hedefleyerek önemli bir katkı sunmuştur.

Bülent Bayram, Çuvaş Türkçesi üzerine Türkiye’deki en kapsamlı sözlük çalışmalarını yapan önemli bir araştırmacıdır. 2007’de yayımladığı *Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük* çalışmasını 2019’da genişleterek *Çuvaş Türkçesi Sözlüğü* adıyla yeniden yayımlamış; bu eserde 28.000 madde başı ve 40.000’in üzerinde kelime ve kelime grubuna Türkçe karşılık sunmuştur. Bayram, çalışmasında hem kendi aktarma çalışmalarından hem de Çuvaşça sözlüklerinden geniş ölçüde yararlanmıştır.

Çuvaş Türkçesi üzerine çalışan diğer önemli isimler arasında Oğuzhan Durmuş, Mustafa Levent Yener ve Sinan Güzel de yer almaktadır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE VE ÇUVAŞ TÜRKÇESİNDE SON ÇEKİM EDATLARIYLA İLGİLİ GENEL YAKLAŞIMLAR

3.1. Edat Terimi

Türk dili üzerine yapılan çalışmalarda, “edat” terimiyle ilgili fikir birliği sağlanamadığı görülmektedir. Türkolojide bu kavramın isimlendirilmesi, tanımlanması ve sınıflandırılması konusunda çeşitli görüş ayrılıkları mevcuttur. Türk dili araştırmalarında edat terimi farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Gabain (1988), Gülensoy (2000), Ergin (2009) ve Toparlı (2024) “son çekim edatı” terimini kullanmışlardır. Karahan (1991), Karaağaç (2009), Hacıeminoğlu (2015), Oruç (2024) ise “çekim edatı” kavramını tercih etmişlerdir. Bilgegil (2000), Korkmaz (2009), Ediskun (2017) doğrudan “edat” terimini kullanırken; Topaloğlu (1989) ve Banguoğlu (1990) “takı”, Tekin (2022), Li (2022) “sontakı”, Gencan (1979), Adalı (1979) ve Hengirmen (1995), “ilgeç”, Deny (2012) ise “ilgiç” ifadelerini kullanmışlardır.

Edat terimine ilişkin isimlendirmelerde çeşitli farklılıklar olsa da araştırmacılar edatın tanımını yaparlarken onun görevine ilişkin genelde aynı çerçevede şeylerden bahsetmişlerdir. Aşağıda, bu terime ilişkin ortaya çıkan fikir ayrılıkları ve ortak noktalar sunulmuştur.

Edat üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde karşılaşılan ilk sorun, edat için kullanılan terimlerdeki karmaşadır. Bu konuda yaşanan görüş ayrılıkları, öncelikle edatı tanımlayan terimlerin seçiminde başlamıştır. Bu ayrılıkların temelinde yatan nedenlere dair, Türkologların görüşleri şu şekildedir:

Zeynep Korkmaz’a göre, edat terimi etrafında oluşan karmaşanın kaynağında Arap gramerliliği anlayışı yatmaktadır. Arap gramerinde kelimeler, isim, fiil ve edat olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Zeynep Korkmaz bu sınıflandırmaya itiraz eder. Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* kitabında bu durumu şöyle açıklamıştır: “Türkiye Türkçesi gramerlerinin yazımında ve gramerle ilgili araştırmalarda, yöntem olarak Arap grameri temelindeki Osmanlı gramer anlayışını benimsemiş olan dilciler, görevli kelime türlerinin tümünü ortak bir edat başlığı altında toplamışlardır. Aslında “alet, vasıta, araç” anlamlarına gelen Arapçadan geçme edat sözü, bu anlamın gramere aktarılması ile geniş kapsamlı bir gramer terimi niteliği kazanmıştır.” Bu bakış açısından yola çıkarak Korkmaz, edatların anlam

taşınamaları ve isimler ile fiiller gibi çekimlenememeleri nedeniyle, bu sınıflandırmayı benimseyenlerin edatları “çekim edatları veya son çekim edatları”, “bağlama edatları” ve “ünlem edatları” olarak üçe ayırdıklarını söylemiştir. Korkmaz ayrıca, konuya daha dar kapsamlı ve dar anlamda yaklaşan Batı gramercilerinin “çekim edatı veya son çekim edatı (postposition)” terimlerini kullandıklarını ve konuyu daha dar anlamıyla ele alanların ise başka terimleri benimsediklerini belirtmiştir. Korkmaz, Türkçenin yapısına ve işleyişine uygun olan “edat” terimini kullanmayı tercih etmiştir (2009: 1052).

Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* kitabında kelimeleri anlamlı ve işlevli kelimeler olarak sınıflandırmış ve Türkçede isim, fiil ve edat olmak üzere üç tür kelime olduğunu belirtmiştir. Ergin'e göre: “Türkçedeki her kelime bu üç kelime çeşidinden birine girer. Bunlardan isimler ve fiiller manaları olan, edatlar ise vazifeleri olan kelimelerdir. İsimlerin ve fiillerin tek tek manaları vardır, her biri bir nesneyi ve hareketi karşılar. Edatların ise tek başına manaları yoktur.” (2009: 340).

Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar* isimli eserinde, “çekim edatı” terimini kullanmanın doğru olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda “son çekim edatı” teriminin kullanılmasını hatalı bulmuştur. Batılı Türkologların kendi dillerinden yola çıkarak “postposition (sona gelen edat)” terimini kullandıklarını ancak bu kullanımın “öne gelen edat” gibi bir terimin varlığını düşündüreceği için “son çekim edatı” yerine “çekim edatı” terimini kullanmanın daha uygun olduğunu savunmuştur (1984: 1).

3.2. Edatın Tanımı

Edatla ilgili bir diğer önemli konu ise edatın tanımıdır. Ancak terimle ilgili yaşanan kavram karmaşasının ardından dil bilimciler arasında edatın tanımında daha fazla fikir birliği olduğu görülmektedir.

Jean Deny, Fransızca prepositionun Türkçe karşılığı olarak önerilen postposition (yeri adda olan) Türkçede Fransızcadakiyle aynı role sahip olduğunu belirtmiş. Bu ismi almasının sebebini ise Fransızcada prepositionlar (yeri önde olan) demek olup kelimenin önünde bulunarak görevlerini gördükleri hâlde Türkçedekiler bu dilin hiçbir zaman ön ek alamayıp daima sondan eklenmesi yüzünden görev aldıkları kelimenin ancak ardına yerleşmiş bulunmaktadırlar.

Bunlar ancak adlarda ve birtakım çekimsiz fiillerde (ve hele fiil adında) kullanılırlar. Fiil adı veya bir iş adına katılınca bazen zarf-fiil deyimleri meydana getirirler (2012: 531).

Gabain, *Eski Türkçenin Grameri* adlı eserinde edatlar için “son çekim edatı” terimini kullanır ve şu şekilde tanımlar: “İsimleri, zamirleri ve sayıları takip eden, onlarla sıkı sıkıya bağlı, manalarına göre onlara tabi, fakat gramer bakımından onlara hâkim kelimelere son çekim edatı diyoruz.” (1988: 93).

Tahsin Banguoğlu edat için “takı” terimini kullanmış ve edatları isimlerden sonra gelip onları söz içinde başka unsurlarla ilişki kuran kelimeler (postposition) olarak tanımlamıştır. Banguoğlu’na göre takılar şekilce kelime, işleyişçe isim çekim eki durumundadır. İsim çekim ekleri gibi iki kavram arasında ilişki kurucudurlar (1990: 385).

Haydar Ediskun, edat terimini kullanarak edatları şöyle tanımlar: “Başlı başına anlamları olmayan ancak anlamlı kelimelere, takımlara, kelime öbeklerine ulandıkları ya da bir cümleye girdikleri zaman çeşitli anlam ilgileri kuran ve böylece kendi anlamları sezilen kelimelerdir.” Ediskun, edatların kendi anlamları sezilen kelimeler olduğunu belirtir ve bu yüzden durum ekleri ile zarf türeten ekler arasında bir inceleme yapmanın sakıncasız olduğunu ifade eder (1985: 284).

Ahmet Topaloğlu, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü’nde* edat için “takı” terimini kullanmıştır ve edatı şu şekilde tanımlamıştır: “Genellikle tek başına anlamı olmayıp isim soylu kelimelerden sonra gelerek onların söz içinde başka kelimelerle ilişki kurmalarını sağlayan kelime türüdür.” (1989: 99)

Zeynep Korkmaz “Türk Gramerinin Sorunları II” sempozyumunda edatları bir kelime ile birleşen, onunla birlik kuran ve birleştiği kelimeyle birlikte isimler önünde sıfat, fiiller önünde zarf vazifesi gören kelimelerdir. Görevleri geçicidir. Edat başlığı altında başka başka gramer birimlerini göstermemeliyiz. Edat, yani “son çekim edatı” kavramına karşı olup edatların neyi ifade ediyorsa o şekilde kullanılması gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı kitabında edatların cümle içinde kurdukları anlam ilişkilerinin geçici olduğunu, bunların cümleye benzerlik, beraberlik, başkalık, miktar, sebep, vasıta, zaman, mekân, yön gösterme vb. ilişkiler kurduğunu belirtmiştir. Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri

kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında anlam ilgisi kuran görevli kelimelerdir. Aynı zamanda terime çekim edatı veya son çekim edatı denmesi üçlü edat sınıfı anlayışına götüreceğinden bu terimlerin kullanılmasına karşı çıkmıştır. Üstelik son çekim edatı gibi bir terimin kullanılması akla ön çekim edatı gibi bir ifadenin de varlığını getireceğinden bu terimin kullanılması uygun görülmemiştir. Oysa Türkçede ön çekim edatı (preposition) yoktur. Yine edat karşılığında kullanılan ilgiç, ilgeç, takı, son takı ve son ek gibi terimler de içerik olarak sakıncalı bulunduğundan yaygın olan “edat” terimini kullanmayı tercih etmiştir (2009: 1052).

M. Kaya Bilgegil, edatları şu şekilde tanımlamıştır: “Anlamlarının eksikliği yüzünden tek başına bir hükme hedef olmayan veya haklarında hüküm verilmeyen, esasen nefislerindeki mahsur anlam da takip ettikleri isim soylu kelimelerden sonra meydana çıkabilen kelimeler” (1984: 220).

Muharrem Ergin edat için “son çekim edatı” terimini kullanmış. “Edatlar; manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Ancak manalı kelimelerle birlikte kullanılırken bir dereceye kadar manalanır, bir ifade kazanır, böylece bir gramer vazifesi yapacak duruma gelirler.” Muharrem Ergin edatları ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları olmak üzere üç gruba ayırmıştır (2009: 348).

Talat Tekin (2022) *Orhon Türkçesi Grameri* adlı kitabında hem sontakı hem de edat başlıklarına yer vermiştir.

Leylâ Karahan *Türkçede Söz Dizimi* adlı kitabında çekim edatlarını bağlandıkları isme sebep, benzerlik, yön, miktar, beraberlik, karşılaştırma vb. anlamlar katan dil birimleri olarak tanımlamıştır (2023: 83).

Kemal Eraslan, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısında, kelimeleri anlamlı, işlevli veya görevli kelimeler olarak ayırmak gerektiğini belirtmiş. Edatları isim ve fiillerden ayrılan yardımcı sözcükler olarak kabul etmiş, görevli ve anlamlı kelimeleri şöyle açıklamıştır: “Anlamlı kelimeler ya bir nesne ya da bir hareket karşılar. Biz bunu söylediğimiz zaman karşımızdakinin zihninde ya bir nesne ya bir hareket uyanır. Yani üçüncü bir şey uyanmaz. Eğer hiçbir şey uyanmazsa o zaman bu görevli, işlevli bir kelimedir.” Eraslan, geleneği devam ettirmek ve karışıklığı önlemek adına edat terimini kullanmayı uygun bulmuştur (2024: 571).

Necmettin Hacıeminoğlu, edat terimini “çekim edatı” olarak isimlendirir ve Arapça kökenli bu kelimenin “alet” ve “vasıta” anlamına geldiğini belirtir. Hacıeminoğlu'na göre, edatların gramerdeki yerini ve anlamını belirlerken bu asıl anlamını göz önünde bulundurmak gerekir. O, “Arapça bir kelime olan edat ‘alet’ ve ‘vasıta’ demektir. Onun gramerdeki mana ve yerini tespit ederken de bu aslı manasını göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim, bir gramer unsuru olarak da edatlar tek başlarına manaları olmayıp ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözlerdir, vasıtalar.” şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda Hacıeminoğlu, edatları donmuş, kalıplaşmış sözler olarak değerlendirir ve Türkçede edatların, isim çekim eklerinin üstlendiği bazı görevleri de üstlenmiş, ancak onlardan daha zengin ve nüanslı zaruri sözler olduğunu vurgular (1984: 4).

Tuncer Gülensoy “son çekim edatı” terimini kullanmış. Ve edatı “bir kelimedenden sonra gelerek o kelimeyle diğerleri arasında bağlantı kurmaya yarayan kelimeye edat denir. Tek başlarına manalarına yoktur ve hiçbir nesne ve hareketi karşılamazlar. Edatlar, birlikte kullanıldıkları kelimelerin, kelime gruplarının ve cümlelerin kullanılışlarına ve ifade kabiliyetlerine yardım ederler. Bu vazifesinden dolayı edatlara yardımcı kelimeler denir.” şeklinde tanımlamıştır. Gülensoy’a göre edatlar tek başına manaları olmayan, yalnızca gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir (1994: 130).

Oya Adalı, edatları “ilgeç” terimiyle tanımlamış ve şöyle açıklamıştır: “Addan sonra yer alan, adla doğrudan ya da belli durum ardılları aracılığıyla birlik oluşturan görevsel öncüllerdir.” Adalı, ilgecin birlik oluşturan bir birim olduğunu ve tek başına bir tümce ögesi olamayacağını belirtmiştir (1980: 40).

Mehmet Hengirmen, edatları şu şekilde tanımlamıştır: “Sözcükler arasında ilgi kuran sözcüklere ilgeç denir.” ve edat için ‘ilgeç’ terimini kullanmıştır (1995: 167).

Karaağaç, edat terimini bugünkü Türk dilciliğinde çekimlik bağlı birimlerin ekleşmemiş olanları için kullanmıştır. Karaağaç, Osmanlı dilcilik geleneğinde edat terimi, bütün yapım ekleri, çekim ekleri ile bugün edat olarak bildiğimiz, çekim, ünlem ve bağlama gibi ekleşmemiş birimler için kullanıldığını ve tek başına anlamı olmadığını ancak söz kök ve gövdelerinden sonra gelerek yeni sözler türeten veya bu sözlerin bir araya gelişini sağlayan dil birimi olarak edatı tanımlamıştır (2009: 157).

Recep Toparlı, “Türk Gramerinin Sorunları II” sempozyumunda edatın Arapça bir kelime olduğunu “âlet, vasıta” anlamlarına geldiğini ve çoğulunun da “edevat” şeklinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca edatların tek başına anlamları olmadığını ancak yanlarında kullanıldıkları kelimelerle birlikte anlam kazandıklarını da belirtmiştir. Toparlı, çekim eki almayan edatlar bir nevi donmuş kelimelerdir, onlardan yeni kelimeler türetmek mümkün değildir. Edatlar isim çekim eklerine benzerler ancak onlardan daha zengin bir kullanıma sahiptirler. Toparlı, edatları ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere ayırmıştır. Son çekim edatları üzerinde ayrıca durmuş ve bu edatların isimlere gelerek bağlı olduğu isimle cümlelerin diğer unsurları arasında “zaman, yer, tarz, benzerlik, başkalık” vb. bakımlardan çeşitli ilgiler kurduğunu belirtmiştir (2024: 544).

Yong-Song Li Hint-Avrupa dillerindeki ön takı (preposition) terimi dikkate alarak edat terimi için son takı (postposition) terimini kullanmıştır. Ad, adıl ve ortaçlardan sonra gelerek bağlı olduğu ad, adıl ve ortaçla tümcenin öteki öğeleri arasında zaman, mekân, yön, tarz, benzerlik, başkalık vb. gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran sözcüklere son takı denir. Her son takı, ad, adıl ve ortaçlarla birleşirken değişik durum ekleri ister. Bu özellik bir yandan son takının kökeni ile bir yandan da işlevi ile ilgilidir (2022: 31).

Süleyman Efendioğlu “edatları kalıplaşmış, donmuş yahut manaca aşınmış sözler olarak kabul edip dilde anlam elemanı olarak değil sadece görev elemanı olarak kabul etmiştir. Çekim ekleri dışında dilde işletim (gramer) vazifeli tüm sözcükler edat olarak değerlendirilmeli başka bir deyişle dilde anlam elemanı olarak değil de görev elemanı olarak kabul edilen tüm sözcükler edattır. Buna göre bağlaçlar, ünlemler ve çekim edatları “edat” kapsamı içine girmektedir (2006: 1).

Birsel Oruç, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı’nda*, edatların isim ve fiiller dışında üçüncü bir kelime kategorisi oluşturduğunu ifade etmiştir. Oruç, edatları şu şekilde tanımlamıştır: “Edatların tek başına anlamı olmayıp isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasından anlam ilişkisi kurarlar.” (2024: 5)

Tahir Nejat Gencan, edatı şu şekilde tanımlamıştır: “Sözcükler, kavramlar arasında ilgi kurmaya yarayan ve ancak bu görevleri için kullanılan sözcüklere ‘ilgeç’ denir.” (1979: 438).

Kamil Tiken edatı “tek başına anlamı olmayıp daha çok isimlerden sonra gelerek onlarla diğer kelimeler arasında ilgi kuran görevli kelimeler” olarak tanımlamıştır (2020: 21).

3.3. Edatın Özellikleri

1. Edatlar, tek başlarına anlam taşımayan ancak kendilerinden önce gelen kelimelerle birlikte kullanıldıklarında anlam veya görev kazanan sözcüklerdir. Haceminoğlu, edatların bu özelliğini “Türk dilinde öksüz kelime yoktur.” ifadesiyle dile getirir (1991:194). Bu yaklaşımın temelinde, edatların büyük ölçüde fiil ya da isim köklerinden türemiş olmaları gerçeği yatmaktadır. Alkaya edatların dilde sonradan edat görevi kazanmış kelimeler olduğunu söyler ve örnek olarak da “gibi” edatını gösterir. Bugün “gibi” edatının bir anlamı yok gibi görünmektedir. Oysa bu edatın kökeni Kaşgarlı Mahmud’da “kep” şekil, kalıp, ögür” olarak geçer. Daha sonra “kep” kelimesi 3. tekil iyelik eki alarak kep+i>kebi> gibi şekline dönüşür (Alkaya, 2022: 43)

2. Edatlar bir cümledeki sözcük ya da sözcük grupları arasındaki ilişkiyi sağlamak için kullanılan görevli kelimelerdir. Ergin bu durumla ilgili “Edatlar tek başlarına manasız kelimelerdir.” Ancak manalı kelimelerle birlikte kullanılarak bir dereceye kadar manalanırlar ve böylece bir gramer vazifesi yapacak duruma gelirler.” demiştir (Ergin,2009:348). Yani edatlar kendinden önce kullanılan kelimelerle bir sözcük grubu oluşturur ve burada sıfat ya da zarf görevinde kullanılabilir. Örneğin “şeftali kasası kadar ilçe” derken “kadar” edatından sonra nitelediği bir isim geldiği için buradaki edat öbeği sıfat görevinde kullanılmış olur. Veya “Aslan gibi çalıştı.” cümlesinde “gibi” edatından sonra nitelediği bir fiil geldiği için edat öbeği burada zarf görevinde kullanılmış olur.

3. Edatlar kelime yapımına elverişli değildir ancak isimleşenlerinden kelime yapılabilir. Esas itibarıyla dilin eksiz unsurlarıdır (Ergin, 2009: 348).

4. Edatlar yalnız isimlere değil her türlü isimlere gelirler (Banguoğlu, 2024: 314). Buna örnek olarak Tahsin Banguoğlu şunları verir: bana göre, şimdiye değin, öteden beri...

5. Edatlar biçimce kelime, işleyişçe isim çekim ekleri durumunda bulunurlar. Bu ekler gibi iki kavram arasında ilgi kurucudurlar. Çok defa da işleyişleri bir çekim eki gibi karşılanabilir: “Ahmet için getirdim.” = “Ahmet’e getirdim.” (Banguoğlu, 2024: 314).

6. Edatların eklendiği kelime ve kelime grupları arasına başka bir kelime girmemektedir (Korkmaz, 2022:895).

7. Son çekim edatları hâl eklerinin, isim çekim eklerinin tamamlayıcıları, yardımcıları, onların vazife ortakları durumundadır (Ergin, 2009: 366).

8. Edatlar kendinden önce gelen sözcüğün yalın ya da hâl eklerinden biriyle kullanılmasını talep ederler.

3.4. Çuvaş Gramerlerinde Edat Kavramı

Pavlov, edatları kendinden önceki kelimelerle anlam ilgisi kuran yardımcı sözcükler olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle, edatlar durum eklerine daha yakındır. Bununla birlikte edatlar kelime oluşturuucu değildir (1965: 317).

Sergeyev'in *Çıvaş Çilhi* adlı eserinde edatları cümledeki anlamı güçlendirmek, pekiştirmek için kullanılan yardımcı kelimeler olarak tanımlandığı görülmektedir (1988: 308).

Gorşkov edatları, anlamı belirginleştiren ve ifadeye vurgu katan gramer unsurları olarak tanımlamıştır (1997: 209).

Krueger yazmış olduğu *Chuvash Manual* isimli el kitabında edatları şöyle tanımlamıştır: “Çuvaşçada ön ekli edatlar (prepositions) yerine art ekli edatlar (postpositions) kullanılmaktadır. Edatlar, kendilerinden önce gelen kelimeye bağlanırlar. Aslen yalın isimlerden türemiş olup birçoğu hâlâ isim olarak kullanılmaktadır ancak çoğunlukla edat işlevi görürler. Krueger'in kitabında aynı zamanda modern edebî dilde edatların genellikle üçüncü şahıs iyelik ekini aldığını ve yalnızca yönelme, bulunma ve ayrılma hâl ekleriyle birlikte kullanıldığı belirtilmektedir. Zamirlerle birlikte kullanıldığında ilgi eki almaktadır. İsimlerle ise yalın hâli tercih edilmektedir (1961: 168).

Edatlarla ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde keskin fikir ayrılıkları olmadığı görülmektedir ancak edatları tanımlama sürecindeki farklılıkların, edatların anlam, köken, işlev veya söz dizimsel özelliklerine dair farklı bakış açılarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

3.5. Edatların Sınıflandırılması

Edatlarla ilgili yapılan sınıflandırmalarda, fikir ayrılıklarının temelini edatın tanımlanmasıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu fikir ayrılığının temelindeki ana sorunlardan ilki, edatların isim

ve fiiller gibi bağımsız bir sözcük olup olmadığıdır. İkinci sorun ise edatları geniş anlamda ele alarak bu kategoriye ünlem ve bağlaçları da dâhil etmektir.

Eski Türkçenin edat sınıflandırmasında ise ele aldığımız ilk kaynak Gabain'in *Eski Türkçenin Grameri* adlı eseridir. Gabain burada edatları fiil menşeli son çekim edatları, menşeleri isim soylu olan son çekim edatları ve diğer son çekim edatları olmak üzere üç başlığa ayırmıştır (1988: 93)

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı kitabında edatları görevli sözcükler olarak kabul etmiş ve bu edatları yapı ve kökenleri bakımından, kullanılış biçimleri bakımından ve görevleri bakımından üç gruba ayırmıştır. Korkmaz'ın edat sınıflandırması şu şekildedir:

A. Yapı ve Kökenleri Bakımından Edatlar

I. Türkçe Kökenli Edatlar

1. Ad Kökenli Edatlar
2. Fiil Kökenli Edatlar

II. Yabancı Kökenli Edatlar

B. Kullanılış Biçimleri Bakımından Edatlar

1. Yalın Durum İsteyen Edatlar
2. Zamirlerden Sonra İlgi Durumu İsteyen Edatlar
3. Yönelme Durumu İsteyen Edatlar
4. Çıkma Durumu İsteyen Edatlar

C. Görevleri Bakımından Edatlar

1. “Aitlik” ve “ilgili olma” ilişkisi kuranlar
2. “Benzerlik, tıpkılık, denklik” ilişkisi kuranlar
3. Belirtme yoluyla “başkalık” ilişkisi kuranlar
4. “Beraberlik” ve “vasıta” ilişkisi kuranlar
5. “Miktar” ve “derece” ilişkisi kuranlar
6. “Uygunluk, denklik” ve “nispet” ilişkisi kuranlar
7. “Sebeup, maksat, gaye, hedef” ilişkisi kuranlar
8. “Karşılık, karşılaştırma, zıtlık” ilişkisi kuranlar

9. “Yön gösterme” ilişkisi kuranlar
10. “Öncelik, sonralık ve zaman” ilişkisi kuranlar
11. Şüphe, tatmin, aşırılık, pekiştirme bildiren ki edatı
12. “Duraksama, tahmin ve şüphe bildirme” görevi ile
13. “Pekiştirme, aşırılık bildirme” görevi ile

Tahsin Banguoğlu, edatları yapı ve kullanılışları bakımından ikiye ayırmıştır (1990: 385).

Kullanılışları bakımından takılar

1. Kim hâli isteyen takılar
2. Kime hâli isteyen takılar
3. Kimden hâli isteyen takılar
4. Adı katkı alan takılar

Yapı bakımından takılar

1. Kök olan takılar
2. İsimden üreme takılar
3. Fiilden üreme takılar
4. Yer-yön adlarından takılar

Muharrem Ergin, edatları geniş manada ele almış ve sözcükleri manalı ve vazifeli sözcükler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bunlar içerisinde isimler ve fiiller manalı sözcükler olurken edatlar ise vazifeli sözcüklerdir. Edatları ise kendi içerisinde ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere ayırmıştır (2009: 348).

Necmettin Hacıeminoğlu edatları en geniş hâliyle sınıflandıran isimlerden biri olmuştur. Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar* adlı eserinde Eski Türkçe devresinden günümüze edatları yapı, menşe ve mahiyet bakımından beş gruba ayırmıştır (1984: 6):

1. Fiilden Türeyenler
2. İsimden Türeyenler
3. Yapısı ve Menşei Bilinmeyenler
4. Taklidi Söz Mahiyetinde Olanlar
5. Yabancı Asıllı Olanlar

Necmettin Hacıeminoğlu edatları mana ve vazifelerine göre on gruba ayırmıştır:

1. Çekim edatları
2. Bağlama edatları
3. Kuvvetlendirme edatları
4. Karşılaştırma-Denkleştirme edatları
5. Soru edatları
6. Çağırma-Hitap edatları
7. Cevap edatları
8. Ünleme edatları (Ünlemler)
9. Gösterme edatları
10. Tekerrür edatları

M. Kaya Bilgegil edatları ilk etapta asıllarına göre edatlar ve yapılarına göre edatlar olmak üzere iki başlıkta incelemiştir. Daha sonra ise bunları da yedi alt başlığa ayırmıştır (1984: 220).

1. Benzetme edatları
2. Sebep edatları
3. Vasıta edatları
4. İntiha edatları
5. Yönelme edatları
6. İlgi edatları
7. Üstlük edatları

Tuncer Gülensoy edatları yardımcı kelimeler olarak kabul etmiş ve cümle içinde edatların herhangi bir anlam taşımadığını belirtmiştir (1994: 131):

1. Ünlem Edatları:
 - a. Ünlemler
 - b. Seslenme Edatları
 - c. Sorma Edatları
 - d. Gösterme Edatları
 - e. Cevap Edatları
2. Bağlama Edatları
 - a. Sıralama Edatları

- b. Denkleştirme Edatları
- c. Karşılaştırma Edatları
- d. Cümle Başı Edatları

3. Son Çekim Edatları

- a. İsimlerle Eksiz Olarak Birleşenler
- b. Zamirlerin genitif hâlleri ile birleşenler
- c. İsimlerin ve zamirlerin datif hâli ile birleşenler
- d. İsimlerin ve zamirlerin ablatif hâli ile birleşenler

Jean Deny *Türk Dil Bilgisi (Osmanlı Türkçesi)* kitabında ilgiçler diye bahsettiği edatları üç gruba ayırmış ve 1. İlgiçler, 2. Bağlaçlar, 3. Ünlemler olarak sınıflandırmıştır (2012: 531).

Talat Tekin *Orhon Türkçesi Grameri* adlı eserinde sontakı terimini kullandığı edatları yalın durumu yöneten sontakılar, verme-bulunma durumunu yöneten sontakılar, bulunma-çıkma durumunu yöneten sontakılar ve ad kökenli sontakılar olarak sınıflandırmıştır (2022: 138). Aynı zamanda Tekin, sözü edilen kitapta bir de edatlar başlığını kullanmış. Bunları ise pekiştirme edatı ok/ök ve ârinç edatı şeklinde iki gruba ayırmıştır (2022: 147).

Kemal Eraslan *Eski Uygur Türkçesi Grameri* adlı eserinde edatları kökenleri, yapıları ve işlevleri bakımından gruplandırmıştır. (2023: 274).

A. Kökenlerine Göre Edatlar

- 1. Asıl Edatlar
- 2. Edat Olarak Kullanılan Kelimeler

B. Yapılarına Göre Edatlar

- 1. İsim Yapısında Olanlar
- 2. Zarf-fiil Yapısında Olan Edatlar

C. İşlevlerine Göre Edatlar

- 1. Ünlem Edatları
- 2. Bağlama Edatları
- 3. Çekim Edatları

Necmettin Hacıeminoğlu'nun “Karahanlı Türkçesi Grameri” esasında Eski Türkçe döneminin edat sınıflandırması incelediğinde yapı, köken ve mahiyet bakımından edatların beş gruba ayrıldığını görölür: 1. Fiilden türeyenler, 2. Yapısı ve kökeni bilinmeyenler, 3. İsimden türeyenler, 4. Taklidî söz mahiyetinde olanlar, 5. Yabancı asıllı olanlar. Hacıeminoğlu edatları anlam ve görevlerine göre on gruba ayırmıştır: 1.Çekim edatları, 2. Bağlama edatları, 3.Kuvvetlendirme edatı, 4. Karşılaştırma-denkleştirme edatları, 5. Soru edatları, 6. Çağırma-hitap edatları, 7. Ünlemler, 8. Gösterme edatları, 9. Tekerrür edatları (1996: 78).

Günay Karaağaç “Edat Üzerine Düşünceler” adlı makalesinde görevli sözcükler olarak kabul ettiği edatları ünlem edatları, bağlama edatları, çekim edatları olmak üzere üç gruba ayırarak incelemiştir (2009: 160).

Recep Toparlı “Türk Gramerinin Sorunları” toplantısındaki “Son Çekim Edatları” adlı makalesinde edatları; ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları olarak üçe ayırmış. Ancak ağırlıklı olarak son çekim edatları üzerinde durmuştur. Aynı zamanda son çekim edatlarını da işlevleri açısından şu şekilde sınıflandırmıştır (2024: 545):

1. Yalın hâldeki kelimelerden sonra kullanılanlar
2. İlgi hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
3. Yükleme hâli eki almış kelimedenden sonra kullanılan
4. Yönelme hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
5. Ayrılma hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
6. Vasıta hâli eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar
7. İyelik eki almış kelimelerden sonra kullanılanlar

Birsel Oruç “Türk Gramerinin Sorunları” toplantısında yer alan “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerinde Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler” adlı makalesinde edatları kullanışları, yapı ve işlevleri, fonksiyonları, asılları bakımından şöyle sınıflandırmıştır (2024: 541):

A. Asıllarına Göre Çekim Edatları

1. Gerçek Çekim Edatları
2. Edat Gibi Kullanılan Kelimeler
 - 2.1. İsimlerin Edat Olarak Kullanılışı
 - 2.2. Sıfatların Edat Olarak Kullanılışı

2.3. Zarfların Edat Olarak Kullanılışı

B. Yapı ve Menşe Bakımından Çekim Edatları

1. Fiil Menşeli Olanlar
2. İsim Menşeli Olanlar
3. Yabancı Asıllı Olanlar

C. Kullanışlarına Göre Çekim Edatları

1. Öteki İsimlerin Yalın, Zamirlerin Genitif veya Akuzatif Hâlleri ile Birleşenler
2. Yalın Hâl ile Birleşenler
3. Datif Hâli ile Birleşenler
4. Ablatif Hâli ile Birleşenler

D. Fonksiyonlarına (İşleyişlerine) Göre Çekim Edatları

1. Beraberlik ve Vasıta Bildirenler
2. Sebep ve Gaye Bildirenler
3. Benzerlik Bildirenler
4. Başkalık, Farklılık İfade Edenler
5. Tarz ve Mukâyese Bildirenler
6. Miktar ve Derece Bildirenler
7. Zaman İfade Edenler
8. Yer ve Yön Bildirenler
9. Aitlik ve Bahis Bildirenler

3.6. Çuvaş Gramerlerinde Edatların Sınıflandırılması

Emine Yılmaz “Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji” adlı kitabında Çuvaş Türkçesindeki edatları anlamlarına ve istemlerine göre olmak üzere iki açıdan sınıflandırmıştır (2003: 66):

1. Anlamlarına Göre Son Takılar

- Yer-Yön Gösteren Son Takılar
- Zaman Gösteren Son Takılar
- Neden Gösteren Son Takılar
- Karşılaştırma Anlatan Son Takılar

2. İstemlerine Göre Son Takılar

- Yalın Durumla Kullanılan Son Takılar
- Belirtme – Yönelme Durumuyla Kullanılan Son Takılar
- Ayrılma Durumuyla Kullanılan Son Takılar
- Araç Durumuyla Kullanılan Son Takılar
- Son Takı İşleviyle Kullanılan Kelimeler
- Ek Hâlinde Son Takılar

Edatları görevli kelimeler olarak tanımlayan Pavlov'un sınıflandırmasını üç başlık altında vermek mümkündür (1965: 317).

1. Kullanılışlarına Göre Edatlar

- Yönelme- yükleme hâliyle kullanılanlar: *kura, pula, şiti, şitiççen, hiriş*
- Yalın hâliyle kullanılanlar: *valli, may, tırşh, urşh*
- Çıkma hâliyle kullanılanlar: *vara, puşne, puşlasa*
- Vasıta hâliyle kullanılanlar: *pırle, yunaşar*

2. Oluştukları Sözcüklere Göre Edatlar

- İsimlerden oluşanlar: *valli, yevır, may, pirki, puşne, huta, şinçen, yahın*
- İşaret sıfatlarından oluşanlar: *vitır, tavra, urlı, hiriş, yunaşar*
- Fiillerden oluşanlar: *kaşa, kura, pula, puşlasa, şiti, şitiççen, tese*
- Zarflardan oluşanlar: *vara, pirle*

3. Anlamlarına Göre Edatlar

- Yer Bildiren Edatlar: *vitır, may, puşlasa, şiti, şitiççen, tavra, tırşh, urlı, hiriş*
- Zaman Bildiren Edatlar: *vara, kaşa, puşlasa, hiriş, huta, valli*
- Miktar Bildiren Edatlar: *taran, teri, şiti, hater, yahın*
- Neden Bildiren Edatlar: *kura, pirki, pula*
- Düşünce Bildiren Edatlar: *şinçen, pirki, tırşh*
- Karşılaştırma Bildiren Edatlar: *pek, yevırli*
- Başkalık Bildiren Edatlar: *puşne*
- Yön Bildiren Edatlar: *yahın*
- Sınırlandırma Bildiren Edatlar: *tırşh, urlı*

Sergeyev ve Kotleyev'in *Çñaş Çilhi* isimli gramer kitabında yapmış oldukları edat sınıflandırmasını üç başlık altında toplamışlardır (1988:309).

1.Yalın Hâldeki Sözcüklerle Kullanılanlar: *valli, vitir, yevir, yevirli, kaşa, kaşıpe, may, mayın, pek, pirki, puşne, şınçen, tavra, taran, tırh, teri, urlı, huta, yahın*

a) Yer Bildiren Edatlar: *vitir, may, tavra, taran, tırh, urlı*

b) Zaman Bildiren Edatlar: *valli, kaşa, kaşıpe, huta*

c) Miktar Bildiren Edatlar: *taran, teri, yahın*

ç) Karşılaştırma Bildiren Edatlar: *pek, yevir*

d) Uygunluk Bildiren Edatlar: *may*

e) Aitlik Bildiren Edatlar: *pirki, şınçen, tırh*

f) Başkalık Bildiren Edatlar: *puşne*

2. Yönelme-Yükleme Hâl Ekiyle Kullanılanlar: *kura, pula, şiti, şitiççen, hiriş, valli, may, tırh, urlı, yahın*

a) Yer Bildiren Edatlar: *şiti, şitiççen, hiriş, may, tırh, urlı*

b) Neden Bildiren Edatlar: *kura, pula*

c) Zaman Bildiren Edatlar: *valli, hiriş*

ç) Miktar Bildiren Edatlar: *yahın, şiti*

d) Karşıtlık Bildiren Edatlar: *hiriş*

e) Uygunluk Bildiren Edatlar: *may*

3. Çıkma Hâl Ekiyle Kullanılanlar: *puşne, puşlasa, vara, urh*

Gorşkov *Çñaş Çilhi* isimli gramer kitabında edatların sınıflandırmasını yaparken hangi hâl ekiyle kullanıldığı ve cümleye katmış oldukları anlamları bakımından iki başlıkta ele almıştır. Yapmış olduğu sınıflandırma aşağıdaki gibidir.

a. Kullanışlarına Göre Edatlar

- Yalın İsimlerle Kullanılan Edatlar: *vitir, urlı, taran, tavra, pirki, valli, pek, yevir*
- Yönelme-Yükleme Hâl Ekiyle Kullanılan Edatlar: *hiriş, yahın, pula, kura*
- Çıkma Hâl Ekiyle Kullanılan Edatlar: *puşne*

b. Görevleri Bakımından Edatlar

- Zaman Bildiren Edatlar: *kaşa, huta, hışşın, hiriş*
- Sebep Bildiren Edatlar: *pula, pırki*
- Yer Bildiren Edatlar: *tavra, tırh, vitir, urlı, yunaşar, hiriş*
- Miktar Bildiren Edatlar: *taran, teri, şiti, yahın*
- Karşılaştırma Bildiren Edatlar: *pek, yevir*
- Aitlik Bildiren Edatlar: *pırki, şinçen*

Çuvaş Türkçesinde edatlar, işlevsel ve anlamsal özelliklerine göre yapılan farklı sınıflandırmalarla kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Pavlov'un (1965) sınıflandırması edatları; kullanıldıkları hâl eklerine, türedikleri sözcük türlerine ve taşıdıkları anlamlara göre üç ana başlıkta incelemekte ve bu yönüyle hem morfolojik hem de semantik bakış açısını yansıtmaktadır. Sergeyev ve Kotleyev (1988) ise edatları yalın hâl, yönelme-yükleme hâli ve çıkma hâli ile kullanılanlar şeklinde biçimsel olarak gruplandırmış; ardından bunları anlam kategorileriyle detaylandırmıştır. Bu yaklaşım, edatların hem sentaktik bağlam içindeki görevini hem de işlevsel çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Gorşkov'un sınıflandırması ise daha yalın bir çerçevede şekillenmiş, edatları öncelikle hangi hâl ekiyle kullanıldıkları bakımından, ardından ise cümleye kattıkları anlam işlevine göre iki temel başlık altında ele almıştır. Bu karşılaştırmalı çerçeve, Çuvaşçada edatların sadece birer bağlayıcı unsur değil; aynı zamanda yer, zaman, neden, karşılaştırma, aitlik ve miktar gibi çok yönlü anlamsal ilişkiler kurmada aktif rol oynayan işlevsel sözcükler olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Çuvaş gramercilerin sınıflandırmaları incelendiğinde ortak bir dilde hareket ettikleri görülmektedir.

	Çuvaş Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1.	vitir	üzerinden, boyunca, içinden
2.	urlir	boyunca, ötesine,-dan, aracılığıyla, vasıtasıyla
3.	tirih	yoluyla, boyunca, aracılığıyla
4.	hışşin	sonra, sonrasında, ardından
5.	taran	-e kadar
6.	tavra	etrafında
7.	valli	için
8.	huta	boyunca
9.	pirki	-den dolayı, hakkında, yüzünden
10.	pek	gibi
11.	puşlasa	-den başlayarak, -den beri
12.	yahin	-e kadar, -e yakın
13.	pula	-den dolayı, yüzünden
14.	kura	göre
15.	hiriş	karşı, karşılık
16.	may	göre, -dıkça, -den dolayı
17.	pırle	birlikte
18.	yunaşar	yan yana
19.	teri	-e kadar
20.	taranççen	-e kadar
21.	çuh	-dığı zaman
22.	çuhne	-dığı zaman
23.	tese	“...için, ...diye”
24.	yevir	gibi, -e benzer
25.	yevirli	gibi, -e benzer
26.	puşne	-den başka

Tablo 3.1. Çuvaş Türkçesindeki Son Çekim Edatlarının Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları

4. BÖLÜM

İNCELEME

4.1. Kullanılış Biçimleri Bakımından Son Çekim Edatları

4.1.1. İsimlere Eksiz Bağlanan Son Çekim Edatları

4.1.1.1. Vitir “üzerinden, boyunca, içinden

Çuvaş Türkçesinde yalın hâldeki veya yükleme, çıkma durumundaki sözcüklerle kullanılan bu son çekim edatı, “*üzerinden, boyunca, içinden*” anlamlarında olup birliktelik, araç ve yön bildirmek göreviyle kullanılmaktadır (Ersoy, 2021: 410). Edatın kökenine bakıldığında Eski Türkçedeki *öt-* “geçmek” ile Çuvaş Türkçesindeki *vit-* “geçmek” edatının birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Eski Türkçe’de *ötrü* “-den sonra” anlamını karşılayan bu sözcük, *ötür-* “geçirmek” eyleminin “-ü”lü zarf-fiilinden sonra gelen “*ötürü*”nün kısaltılmış şeklidir. Çıkma ekli isimlerde sebep bildirmektedir. Türkiye Türkçesine “-den dolayı, yüzünden” sebep bildirecek şekilde aktarılabilir (Hacıeminoğlu, 1992:70).

Eski Türkçe Örnekler

Anta ötrü kağanıma ötüntüm.

Ondan **sonra** kağanıma arz ettim. (Tonyukuk Yazıtı, Güney Yüzü, 12. satır)

Ötrü tigin içgerü inçe ötüg birdi.

Sonra şehzade içeriye şöyle arzda bulundu. (Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi 44. satır)

Yalavaçtın étlür telim türlüg iş

Yalavaçtın ötrü kelür körklüg iş

Pek çok işler elçiler ile görülür; iyi **neticeler** elçiler vasıtası ile elde edilir. (Kutadgu Bilig, 2599. beyit)

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Vıl tar tıñ ĩ vitır malalla sirpınçı te türeh asırharı.* (YU,139)
Toz dumanından geçti, hemen fark etti.
[Tozun dumanının **içinden** öne doğru koştu ve hemen durumu fark etti.]
- ◆ *Şav vut şimrensem ĩna vitır pırşertse ilçı.* (YU,152)
“Bu ateşli oklar onu **içinden** deldi.”
[Bu ateşli oklar onu baştan sona deldi.]
- ◆ *Tırne ulıhsan tasa şıv vitır iltın kıkşım kurınsa tını.* (A, 74)
“Tepeye yükselirken berrak suyun **içinden** altın bir testi belirdi.”
- ◆ *Malta medkomissi vitır tuhmalla-ške.* (KVK 5, 98)
“Önce tıbbi muayeneden geçmelisiniz.”
- ◆ *Kirukın sımahhisem şıl vitır sırhınsa tuhrı.* (KVK 5, 61)
“Kirukan’ın sözleri dişlerinin **içinden** sızarak çıktı.”
[Kirukan’ın sözleri dişlerinin arasından sızarak çıktı.]
- ◆ *Yunkor? – man sas temle şıl vitır tuhrı.* (KVK 6, 118)
“Yunkor? Sesim tuhaf bir dişin **içinden** çıktı.”
[Yunkor? Sesim garip bir şekilde dişlerimin arasından çıktı.]
- ◆ *Vısem, çıntırılı şühe şitıkla pekeh, vitır kurınşşı.* (KVK 6, 184)
“Onlar, danteldeki ince bir delik içi gibi şeffaftırlar.”
- ◆ *Stena vitır kürşisen alık sassi iltınmesserın vıl şart!* (KVK 7, 192)
“Duvar **üzerinden** komşunun kapı sesini her işittiğinde ürküyor!”
[Komşunun kapı sesi duvardan her yankılandığında ürperiyor.]
- ◆ *Vanyuşka mıyınçen şaksa yanı yıvır hutaşa kipi vitır tıtsa pıhrı.* (KVK 7, 151)
“Vanyuşka boynundan elbisesi **üzerinde** asılı duran ağır bir çantaya baktı.”
[Vanyuşka, elbisesinin üzerinden boynuna asılmış ağır çantasına baktı.]

- ◆ Kuzovra *şil vitır ilme pultarat', esir av şuhe pinşakpa kına.* (PHA, 128)
 “Vücudunuz rüzgâr **içinde** savrulabiliyor siz sadece ince bir ceket giyiyorsunuz.”
 [Vücudunuz rüzgârda savruluyor, üzerinizdeyse yalnızca ince bir ceket var.]
- ◆ *Terî kuşşul' vitır Silempi.* (PHA ,157)
 “Silempi gözyaşları **içinde** söyledi.”
- ◆ *Vırman vitır tuhaşşı, tasa hirsempe irteşşı, ulihsempe pıraşşı.* (ÇL, 113)
 “Orman **içinden** geçiyorlar, temiz tarlalardan geçiyorlar, çayırardan geçiyorlar.”
 “[Ormanın içinden, temiz tarlalardan, yeşil çayırardan geçip gidiyorlar.]
- ◆ *Yaysem hırripe, hulase vitır, sim vırmansem tırak...* (ÇL, 196)
 “Dağların eteklerinden, şehirlerin **içinden**, sık ormanların derinliklerinden...”
- ◆ *Kantık vitır tuhrî kayrî.* (ÇS- 130)
 “Pencerenin **içinden** çıkıp gitti. “
 [Pencereden çıkıp gitti.]
- ◆ *Ep şil-tivıl vitır, şulsır-mınsır ik şır şuhrım kayma ta hatır.* (ÇÇ 6/ 7,125)
 “Fırtına **boyunca**, yol olmadan iki yüz kilometre gitmeye hazırım.”
 [Yol olmasa da fırtınanın içinde iki yüz kilometre gitmeye hazırım.]
- ◆ Unççenhi hura hut *vitır şıçî lista şine tuhmalla şurnın, pır yışşı simahsempe puşlanaşşı.*(ÇPP, 58)
 “Önceki yedi sayfalık belge üzerindeki aynı kelimelerle başlamıştı.”
 [Önceki yedi sayfalık belgedeki ifadelerle birebir aynı kelimelerle başlıyordu.]
- ◆ *Vıl Alfey tata Peney yuhan şıvsıne pıvelese vısene vite vitır yuhmalla tunı.* (ÇÇ, 97)
 “Alfey ve Peney nehirlerinin üzerine baraj kurup bir ahırın **içinden** akmasını sağladı.”
- ◆ *Hırîh şıl vitır tuhsan, hırîh yala sarılat'.* (ÇY, 31)
 “Kırk diş **üzerinden** geçerse kırk köye yayılır.”
- ◆ *Purah-tır vişî te, hırri te:*
Ak, çarınayrış pırîhme,
Şüle şiklençiş; pilit vitır
Hıvel puşları hıvişme. (ÇY, 249)

“Bir sonu ve bir kenarı var
İşte durdular, serpildik
Yükseğe çıktılar, bulutların **içinden**
Güneş telaşlanmaya başladı.”

4.1.1.2. Urlı “boyunca, ötesine, -dan, aracılığıyla, vasıtasıyla”

Edat, Çuvaş Türkçesinde ve Türk yazı dillerinin çoğunda “-dan, ile, boyunca, aracılığıyla, vasıtasıyla” anlamlarını karşılarken isimlere eksiz bağlanıp cümle içinde *birliktelik* veya *araç* görevinde kullanılmaktadır. Levistkaya *urlı/orlı* < **arlı* < **arkılı* gelişimini düşünmüştür (Güzel, 2012:644). Eski Türkçede karşılığı görülmeyen bu son çekim edatı, Tatar Türkçesinde *arkılı*, Başkurt Türkçesinde *arqılı*, Çuvaş Türkçesinde ise *urlı*<*arkılı* şeklinde görülmektedir.

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tatar Türkçesinde bu son çekim edatının kullanım örnekleri şu şekildedir: *Kazan arkılı* “Kazan **üzerinden**”, *kitaplar arkılı* “kitaplar **vasıtasıyla**” (Alkaya, 2022:100). Habibe Yazıcı Ersoy’un *Başkurt Türkçesi Grameri* adlı eserinde verilen örneklerden bazıları şu şekildedir: *unıñ arqılı* “onun **vasıtasıyla**”, *kışi arqılı* “birileri **vasıtasıyla**” (Yazıcı Ersoy, 2022: 397).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Attu kaşni şur uramri şıv kartışi urlı şarlasa yuhat*. (YU, 170)
“Aksi takdirde, sokağın her iki yarısı **boyunca** avludan su akıyor.”
- ◆ *Purnışpa vilim çikki urlı kaşri*. (YU, 185)
“Hayat ve ölüm **ötesine** geçti.”
- ◆ *Esı çiri te sıvı pulnine kurassiş in epı kunne vişı hutçen şak tusem urlı kaşma hatır*. (A, 76)
“Senin canlı, sağlıklı olduğunu görmek için ben günde üç defa şu dağların **ötesine** geçmeye hazırım.”
- ◆ *Kiper urlı kaşni çuh Pukane pulçik iş inçe tapalannine kurah kayaşşı şavsem*. (A, 91)
“Köprünün **ötesine** geçtiklerinde Pukane’nin balçık içinde çırpındığını görür bunlar.”

- ◆ *Hirsem urlĩ, vşrmansem urlĩ kařařřĩ.* (KVK 5, 30)
 “Tarlalar **boyunca**, ormanlar **boyunca** geçiyorlar.”
 [Tarlalar ve ormanlar **boyunca** geçiyorlar.]
- ◆ *Atıl urlĩ kaşakansem pulas, hşrsem te, yaşsem te pur.* (KVK 5, 55)
 “İdil’in **ötesine** geçen kızlar da erkekler de var.”
- ◆ *Stsena řĩne simĩs, kşvak şutşsem urlĩ – pirlĩ upkalařřĩ.* (KVK 6, 62)
 “Sahnede yeşil ve mavi ışıklar **boyunca** koşuşturuyorlar.”
- ◆ *Akş şıv urlĩ kşper.* (KVK 6, 81)
 “İşte nehir **boyunca** kşprş.”
- ◆ *Haleh kşper urlĩ kaşsa kayařřĩ.* (KVK 7, 159)
 “Hemen kşprş **ötesine** geçiyorlar.”
- ◆ *Pşiri hşme urlĩ kařmařĩ.* (KVK 7, 72)
 “Biri çitin **ötesine** geçmemişti.”
- ◆ *Tşr’yala uy urlĩ hşvnş sukmak samayah tipse takşrlannş ĩntĩ.* (PHA, 99)
 “Tarla **boyunca** Tşryal’a giden patika zaten dşz ve kuruydu.”
- ◆ *Syujet urlĩ řĩnarsen řĩn-sřpaĩ (portreĩ,harakterĩ) kuşnat’.* (L, 262)
 “Olay örgşsş **boyunca** karakterlerin dşş gşrşnşşleri (portre, karakter) gşrşnşr.”
 [Olay örgşsş ilerledikçe karakterlerin dşş gşrşnşşleri ve portreleri de ortaya konur.]
- ◆ *Lini urlĩ kařřĩmř.* (L, 284)
 “izgi **boyunca** aştık.”
 [Hattı aştık.]
- ◆ *Vatş řĩn vaskamasş uram urlĩ...* (S, 205)
 “Yaşlı adam acele etmeden sokak **boyunca**...”
- ◆ *şul urlĩ vşrtat’ te huskalma ta pamast’.* (S, 228)
 “Yol **boyunca** uzanıyor ve hareket etmesine izin vermiyor.”

- ◆ *Hir-hir **urlĭ** kařĩmĩr sarĩ tulĩ pussipe.* (ÇÇ 6/7, 33)
“Tarla **boyunca** sarı buğdayları çiğnedik.”
- ◆ *Aviaşul kaşat’ yal **urlĭ**.* (ÇÇ 6/7, 38)
“Köy **boyunca** hava yolu geçiyor.”
- ◆ *Yuhanşiv **urlĭ** ta, yuman kata řiyĩn te vişse kaşat’ vĭl.* (ÇPP, 10)
“Nehrin **ötesinden** meşe korusuna erişip oraya geçiyor.”
- ◆ *Çun **urlĭ** temle sivi kaĩnsa irtrĩ – sü-ũ turi şalta.* (ÇPP, 37)
“Ruhum **boyunca** geçen bir soğukluk içime uzandı.”
[İçimden geçen bir soğukluk, ruhumun her yanına yayıldı.]
- ◆ *Şavĩnpa vişem singarmonizm zakonĩpe morfologi **urlĭ** kĩna řhĩnnĩ.* (ÇÇ, 145)
“Bu nedenle bunlar ses uyumu kanunu ile sadece morfoloji **yoluyla** ilişkilidir.”
[Bu nedenle bunlar yalnızca ses uyumu kuralı ve morfolojik yapı ile ilişkilidir.]
- ◆ *İna iş tuma tepĩr şın **urlĭ** huşaşşĩ, řavĩnpa.* (ÇY, 371)
“Ona başka bir kişi **aracılığıyla** iş veriliyor bu nedenle.”
- ◆ *Esĩ piçik kimĩpe pıran, kimi **urlĭ** viylĩ hum peret.* (ÇY, 272)
“Küçük bir gemiyle gidiyorsunuz, gemi **boyunca** güçlü bir dalga geçiyor.”
[Küçük bir gemiyle gidiyorsunuz ve geminin üzerinden güçlü bir dalga geçiyor.]

4.1.1.3. Tĩrĩh “yoluyla, boyunca, aracılığıyla”

Çuvaşçada “*boyunca*” anlamına gelen *tĩrĩh*, isimlerin yalın hâliyle kullanılmakta olup cümle içinde *birliktelik, araç ve nispet* görevi üstlenmektedir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Mayuk piçĩ **tĩrĩh** yĩrĩltatsa şultra ta vĩri kuşşul’ yuhatçĩ.* (YU, 188)
“Mayuk’un yüzü **boyunca** büyük, sıcak gözyaşları akıyordu.”
[Mayuk’un yüzünden büyük, sıcak gözyaşları süzülüyordu.]

- ◆ *Şuraşna hırsen vırım pürninçe şırı pulat’- şavın tırh türeh palli.* (YU, 159)
 “Nişanlanan kızların uzun parmaklarında yüzük olur ve bu **üzerindeki** doğrudan bir işarettir.”
 [Gelinin uzun parmağında aynı işaretle bir yüzük olabilirdi.]
- ◆ *Şil açi vişse pini ta tikinni ıraşa uy tırh salatsa tikni.* (A, 24)
 “Rüzgârın çocuğu uçarak geldi ve tarla **boyunca** dökülmüş olan çavdarı dağıttı.”
- ◆ *Vara vırman tırh şüreme titinat’.* (A, 61)
 “Sonra orman **boyunca** yürümeye başlar.”
- ◆ *Kitne urlı işse kaşni ta şiranti sukma tırh yala pırsa kinı.* (KVK 5, 81)
 “Çayır boyunca yüzerek geçtim ve sokak **boyunca** köye girdim.”
- ◆ *Uray tırh şiv sarılsa kayrı.* (KVK 5, 158)
 “Zemin **boyunca** su yayıldı.”
- ◆ *Y itirne hitı pussa sitel tırh kitir kitir kustarnı.* (KVK 6, 86)
 “Oklava sertçe bastırılıp masa **boyunca** yuvarlandı.”
 [Sert bir şekilde bastırılan oklava, masanın üzerinde yuvarlandı.]
- ◆ *Mın şinnın ta şan-şurımı tırh sivi çupsa hiparat’.* (KVK 6, 113)
 “Büyük insanların vücudu **boyunca** soğukluk yükseliyor.”
 [Büyük insanların bedeninde soğukluk yükseliyor.]
- ◆ *Mihaş açasene hıy hatırleni plan tırh virentme tınçı.* (KVK 7, 148)
 “Mihaş, kendi hazırladığı taslak plan **aracılığıyla** çocukları okutmaya başladı.”
- ◆ *Şava sassi sıvımlı ulih tırh yan-yan! Kayrı.* (KVK 7, 224)
 “Tırpan sesi çiy düşmüş çayır **boyunca** yankılanıyordu! Gitmiş.”
- ◆ *Untan taze sivi şiv tultarım ta puş tırh yatım.* (PHA, 196)
 “Oradan taşı soğuk suyla doldurup başım **boyunca** döktüm.”
 [Oradan taşı soğuk suyla doldurup başımdan döktüm.]

- ◆ *Kapitan yultaş, epî ĩnlannĭ tĭrĭh, esir prikaz ilnĭ ĩntĭ.* (PHA, 21)
 “Yoldaş Yüzbaşı, anladıklarım **yoluyla** siz emri almışsınız.”
 [Yoldaş Yüzbaşı, anladığım kadarıyla siz bu emri almışsınız.]

- ◆ *Plan tĭrĭh pirĭn Pĭkĭlmene şitiççen kaymalla.* (ÇL, 284)
 “Plan **boyunca** Pikilmen’e gitmemiz gerekiyor.”
 [Plana göre Pikilmen’e gitmemiz gerekiyor.]

- ◆ *Ana-kĭna şav viřĭ řĭmah tĭrĭh layĭh pĭlme şuk-ha.* (ÇL, 314)
 “Bu üç kelime **yoluyla** iyi anlaşılamıyor.”
 [Bu üç kelimeyle ne demek istediğın anlaşılmıyor.]

- ◆ *Çakakĭ vĭrman tĭrĭh çakĭltatsa řürenĭ.* (ÇS, 229)
 “Saksağan orman **boyunca** haykırarak dolaşmış.”

- ◆ *Tekst tĭrĭh kalaşu irtterĭ.* (ÇS, 232)
 “Metin **yoluyla** bir konuşma yürütün.”
 [Metne dayalı bir konuşma yürütün.]

- ◆ *Şavna pulah vĭsem řĭpat tĭrĭh ulşĭnmaşşĭ.* (ÇÇ 6/7, 81)
 “Bu yüzden verimlilikleri şahıslar **yoluyla** değişmez.”
 [Bu yüzden verimlilikleri şahıslara göre değişmez.]

- ◆ *Vĭsem hisep tĭrĭh ta, padej tĭrĭh ta ulşĭnmaşşĭ.* (ÇÇ 6/7, 89)
 “Bunlar sayılar **yoluyla** da durumlar **yoluyla** da değişiklik göstermezler.”
 [Bunlar ne sayılara ne de durumlara göre değişiklik gösterirler.]

- ◆ *Kĭneke tĭrĭh şeş pĭletĭp.* (ÇPP, 116)
 “Kitaplar **yoluyla** biliyorum.”

- ◆ *Vĭl pirĭn pata pıçĭ, alĭsene açaşşĭn řulakalarĭ te hĭyĭn tusĭpe var tĭrĭh taştalla şul tĭtrĭ.* (ÇPP, 273)
 “Yanımıza geldi, ellerimizi nazikçe yaladı ve arkadaşıyla birlikte vadi **boyunca** bir yere doğru yürüdü.”

- ◆ *İnfinitiv-sıpat, hisep, vîhîť tata nakloneni **tîrîh** ulşınman glagol formi.* (ÇÇ, 375)
“Mastar; fiilin sıfat, sayı ya da zaman çekimi **boyunca** değişmeyen biçimidir.”
- ◆ *Nareçisene pîlterîş **tîrîh** 12 uşkîna uyîrñî.* (ÇÇ, 13)
“Zarfları anlamları **yoluyla** 12 gruba ayırmış.”
[Zarfları anlamlarına göre 12 gruba ayırmış.]
- ◆ *Epir şul hîrrinçi şüllî kuñk **tîrîh** kayñmîr.* (ÇY, 272)
“Yol kenarındaki uzun otlar **boyunca** ilerledik.”
[Yol kenarındaki uzun otları takip ettik.]
- ◆ *Şav samantrah pîrahut sassi sıvlîmlî ulîh **tîrîh** yanrasa kayrî.* (ÇY, 24)
“Tam o anda vapurun sesi nemli çayır **boyunca** yankılandı.”

4.1.1.4.Valli “için”

Li, aslen *valî* (валĭ) “(paylaşım)da pay, hisse” sözcüğünün 3. kişi iyelik ekli biçimi olduğunu düşünür (2022: 554). Çuvaşça *valli* (валли) “için, uğruna; -e doğru (zaman)” son çekim edatı, yalın durum veya verme durumundaki sözcükler ve tamlayan durumundaki adılar ile birlikte kullanılmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Tem **valli** te şitet yaş şın vîy-halî.* (YU, 174)
“Genç bir adamın gücü pek çok şey **için** yeterlidir.”
- ◆ *Şapla, zonîri çi şivîh tusîsem **valli** pısîk.* (YU, 182)
“Böylece bölgedeki en yakın arkadaşları **için** yer çoktur.”
- ◆ *Şîr **valli** pîrre kirlî.* (A, 77)
“Dünya **için** bir tane gerekli.”
- ◆ *Çiperkke appîşî **valli** iltîñ kimi tutarat’.* (A, 50)
“Güzel kız kardeşi **için** altın bir gemi yapar.”
- ◆ *İşçen al **valli** iş tupînat’.* (KVK 5, 19)
“Çalışkan bir el **için** iş bulunur.”

- ◆ *Kiles şul **valli** vŷy hatirle, - teri şut hŷvel.* (KVK 5, 49)
“Önümüzdeki yıl **için** güç hazırla demiş, parlak güneş.”
- ◆ *Çihsem **valli** sapsa panŷ kŷrpe pŷrçisene vaskasa sŷhma tŷtŷnçŷ.* (KVK 6, 79)
“Tavuklar **için** yaydığı tahılları aceleyle gagalamaya başladı.”
- ◆ *Takam **valli** temskerle usal hŷpar ilse kilnŷneh tŷyŷnat’ vŷl mana.* (KVK 6, 175)
“Sanırım biri **için** kötü bir haber gelmiş gibi geliyor bana.”
- ◆ *Iran **valli** pire şekŷl şŷrma parsa yanŷ.* (KVK 7, 233)
“Yarın **için** kancayı yazmamıza izin verildi.”
- ◆ *Hal’ kaysa kanŷr ŷntŷ, pulas ŷşsem **valli** vŷy puhŷr.* (KVK 7, 150)
“Şimdi gidin, dinlenin sonraki işler **için** gücünüzü toplayın.”
- ◆ *Gospital’te ŷşlekensem **valli** te tŷreh vişer.* (PHA, 26)
“Hastane çalışanları **için** de doğrudan ölçüm yapın.”
- ◆ *Hŷvna **valli** kŷna mar, man vallŷi te.* (PHA, 50)
“Sadece senin **için** değil, benim için de.”
- ◆ *Pŷlçavra kaççŷ **valli** iki kŷrŷ tutri parsa yaraşşŷ.* (ÇL, 18)
“Pılçav’da delikanlı **için** iki adet damat mendili verilir.”
- ◆ *Portret-haylav **valli** hŷş pisatele suylasa iltŷn?* (ÇL, 105)
“Portre eseri **için** hangi yazarı seçtin?”
- ◆ *Hŷlle **valli** pakşsa tata mŷn puhat’?* (ÇS, 6)
“Sincap kış **için** başka neler toplar?”
- ◆ *Vŷrlŷh **valli** hŷvarnŷ şimişsen vŷrrisene puhaşşŷ.* (ÇS, 44)
“Tohum **için** bırakılan meyvelerin çekirdeklerini toplarlar.”
- ◆ *Uçitel’ pire kolhoz **valli** kŷreplesem tŷvassi şinçen pŷlterçŷ.* (ÇÇ 6/7, 137)
“Öğretmenimiz kolhoz **için** tırmık üretimi hakkında haber verdi.”
- ◆ *Şŷn **valli** şŷtik an çav, hŷvah kŷrse ŷkŷn.* (ÇÇ 6/7, 157)
“İnsanlar **için** kuyu kazma, kendin düşersin.”

- ◆ *Aça-pıça **valli** şırman mar.* (ÇPP, 5)
“Çoluk çocuk **için** yazmak değil.”
[Bu, çocuklara yönelik bir yazı değil.]
- ◆ *Un çuh, şullahi kun, kuhnya **valli** vutî şursa işenni Vaşuk.* (ÇPP, 44)
“Bir yaz günüydü Vaşuk mutfak **için** odun kesmekten hâlsiz düştü.”
- ◆ *Iran **valli** nimîn te an yultîr.* (ÇÇ, 412)
“Yarın **için** hiçbir şey kalmasın.”
- ◆ *Çey **valli** şiv îsma tese, epî hışalti ulîha antîm.* (ÇY, 147)
“Çay **için** su almaya arkadaki çayıra indim.”
- ◆ *Şutşantalik vîl pîr îru **valli** şeş mar, pur îrusem **valli** te.* (ÇY, 174)
“Doğa sadece bir nesil **için** değil, bütün nesiller **içindir**.”

4.1.1.5. Pirki “hakkında, yüzünden, -den dolayı”

Pirke “sebebe” anlamına gelen sözcük 3. tekil iyelik ekini aldıktan sonra *pirki* şeklinde kullanılıp “-den dolayı” anlamını karşılamaktadır (Güzel, 2012: 633). Bu son çekim edatının daha çok tamlayan durumundaki zamirler ve yalın durumdaki isimlerle birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Cuvasca Örnekler

- ◆ *Şapla, pişiltatnî hîlhinçen kürşî yaltî askîn kaş **pirki**.* (YU, 155)
“Evet, kulağıma komşu bir köydeki ahlaksız bir parti olduğu **hakkında** fısıldandı.”
- ◆ *Mayukî **pirki** kîlarsa yanînah tuyînatçî îna şakî.* (YU, 177)
“Mayuk **yüzünden** çekmiş olduklarından dışlanmış gibi görünüyordu.”
[Mayuk **yüzünden** onu serbest bıraktığını düşünüyordu.]
- ◆ *Temle ura **pirki** pakîltata’ Şîşî.* (A, 21)
“Şîşî bir çeşit ayak **hakkında** mırıldanıyordu.”
- ◆ *Şak çeçek **pirki** legendîsem te çîlay.* (A, 80)
“Bu çiçek **hakkında** efsaneler çoktur.”

- ◆ *Ahal' çuh epî unî vîrî kunîsem **pirki** sîmah tapratman.* (KVK 5, 69)
“Normal zamanda savaş günleri **hakkında** söz etmezdim.”
- ◆ *Tata irsîr etem **pirki** te pîlterem.* (KVK 5, 71)
“Bir de bir insan **hakkında** haber vermek için erken.”
- ◆ *İnerhi kusatîran **pirki** sîmah pîrat'-mî.* (KVK 6, 94)
“Dünkü tekerlek **hakkında** söz ediyoruz.”
- ◆ *Romaşkin, sanpa pîr ıytu **pirki** kalaşmall.* (KVK 6, 131)
“Romaşkin, seninle bir sorun **hakkında** konuşmamız gerekiyor.”
- ◆ *Tîp kalaşu, pallah, şur aki **pirki** pulçî.* (KVK 7, 251)
“Elbette ki asıl konuşulan konu ilkbahar **hakkındaydı**.”
- ◆ *Artistsem **pirki** irhine kalaşpîr.* (KVK 7, 253)
“Sabahleyin sanatçılar **hakkında** konuşacağız.”
- ◆ *Vak şul **pirki** vara nimeh te pîlmestîp.* (PHA, 62)
“Küçük kaya **hakkında** hiçbir şey bilmiyorum.”
- ◆ *Çıvaşsem **pirki** kîna mar, pîtîm Raşşey **pirki** kalaîp.* (PHA, 69)
“Çuvaşlar **hakkında** konuşmuyorum, bütün Rusya **hakkında** bahsediyorum.”
[Çuvaşlar hakkında değil, tüm Rusya'dan bahsediyorum.]
- ◆ *Esî Varuş **pirki** kalamasan pulî te?* (ÇL, 266)
“Varuş **hakkında** konuşmuyor musun?”
[Varuş'tan bahsetmiyor musun?]
- ◆ *İkkîmiş variant **pirki** tîplînreh şuhîşlama puşlarîm.* (ÇL, 282)
“İki seçenek **hakkında** dikkatlice düşünmeye başladım.”
[Dikkatlice iki seçenek hakkında düşünmeye başladım.]
- ◆ *Yupasem şîne kupalannî yur **pirki** sîvîra mî tenî?* (ÇS, 63)
“Sütunların üzerine yığılan kar **hakkında** şiirde ne deniyor?”

- ◆ *Hula yaçı **pirki** tirliren şuhışlaşşı.* (ÇS , 237)
“Kentın ismi **hakkında** farklı görüşler bulunmaktadır.”
- ◆ *Esir şak kalav **pirki** mınlerek şutlatır?* (ÇÇ 6/7, 110)
“Bu hikâye **hakkında** ne düşünüyorsunuz?”
- ◆ *Şın **pirki** etemle şutlasa.* (ÇPP, 135)
“İnsan **hakkında** insanca düşünmek.”
[İnsanı, insanca bir bakışla anlamaya çalışmak.]
- ◆ *Anne, mana hıvel **pirki** kalasa par-ha,-teri.* (ÇPP, 212)
“Anne, bana güneş **hakkında** konuş, dedi.”
[Anne, bana güneşten bahset.]
- ◆ *Un yışşı simahsem şını yapalasempe inlavsene pilterme kirlı **pirki** şuralaşşı.* (ÇÇ, 85)
“Bu tür kelimeler, yeni şeyleri ve kavramları ifade etme ihtiyacından **dolayı** ortaya çıkar.”
- ◆ *Şaknaşkal inkeksem ham ayvan **pirki** manın pulkalanı.* (ÇY, 156)
“Böyle dertler kendi aptallığım **yüzünden** başıma geldi.”
- ◆ *Yaçeyka piçikeh marççı, çlensem şamırk **pirki** işi numayççı.* (ÇY, 169)
“Hücre küçük değildi, organlar genç olduğundan **dolayı** çok iş vardı.”

4.1.1.6. Puşlasa “-den başlayarak, -den beri”

Çuvaş Türkçesinde “*baş, tepe, yukarı*” anlamlarında kullanılan *puş* (*puş-la-sa*) sözcüğünden türemiş bir son çekim edatıdır. Bu son çekim edatı Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesindeki *başlap* “-den sonra, -den beri, -den başlayarak” ile çıkma hâl ekinden sonra kullanılması ve karşıladığı anlam bakımından Çuvaş Türkçesindeki şekliyle benzerlik göstermektedir.

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *buginnen başlap* “bugünden **başlayarak**”, *şul können başlap* “o günden **itibaren**” (Alkaya, 2022:147). Bşk. *şul yıldan başlap* “o yıldan **sonra**”, *bügüñdän başlap* “bugünden **başlayarak**” (Yazıcı Ersoy, 2022: 386).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Kile tavrınma vişĭ uyĭh yulsan sakkĭrmĭş klasran puşlasa uyrĭlmi şürenĭ.* (YU, 144)
“Eve dönmeden önceki üç ay boyunca, sekizinci sınıftan **başlayarak** yaptığım yürüyüşlere kesintisiz devam ettim.”
[Eve dönmeden önceki üç ay boyunca, sekizinci sınıftan itibaren sürdürdüğüm yürüyüşlere ara vermeden devam ettim.]
- ◆ *Leşsem şakna iltsen, namĭslansa şitse, aslinçe puşlasa kişĭnnine şitiççenex.* (YU,166)
“Diğerleri bunu duyunca yaşlılardan **başlayarak** birer birer çekilip gittiler.”
- ◆ *Piçĭkkinçen puşlasa şur suhalsem taranah şiklenni unran.* (A, 73)
“En küçükğünden **başlayarak** en ak sakallısına kadar ondan şüpheleniyordu.”
- ◆ *Şüt mar-şke: samoleta puşlasa hĭy allipe tĭtsa pırat’ vĭl!* (KVK 5, 99)
“Şaka değil, uçaktan **başlayarak** kendi elleriyle kontrol ediyor.”
- ◆ *Ham vara kama puşlasa kalasa pamalline te pĭlmestĭp.* (KVK 6, 132)
“Kendim de kimden **başlayarak** söylemem gerektiğini bilmiyorum.”
- ◆ *Unĭn kukri-makri numay,-terĭ vĭl şĭnĭren sĭmah puşlasa.* (KVK 6, 172)
“O yeniden söze **başlayarak** onun eğrisi büğrüsü fazla dedi.”
- ◆ *Şak kuntan puşlasa epĭ pĭr siktermesĭr şkula şüreme tĭtĭntĭm.* (KVK 7, 236)
“O günden **itibaren** hiç aksatmadan okula gitmeye başladım.”

- ◆ *Sav vîhîtrah fronta eple te pulin pulîşas tese ir **puşlaşa** kaşçen, kanmalli kunsemsîr, tülevsîr işlemeşkin kilişî-i?* (PHA, 109)
 “Aynı zamanda cepheye bir şekilde yardımcı olabilmek için sabahtan **başlayarak** akşama kadar ve hafta sonu gözetmeden ücretsiz çalışmayı kabul eder misin?”
 [Cephedeki mücadeleye bir şekilde katkı sağlayabilmek için hafta sonu dâhil, sabahtan akşama kadar ücretsiz çalışmayı kabul eder misin?]
- ◆ *Kun pirki **puşlaşa** şak işre ikkîlençî vîl.* (PHA, 32)
 “İlk defa bu konu **hakkında** şüpheye düştü.”
- ◆ *Çîvaş tuyne tayançîk açınçen **puşlaşa** şur suhallî muçi taranax hutşînat’.* (ÇL, 17)
 “Çuvaş düğününe çocuktan **başlayarak** ak sakallı dedeye kadar herkes katılıyor.”
 [Çuvaş düğünlerine çocuklardan yaşlılara kadar herkes katılır.]
- ◆ *Vatîsem pürtre piçke **puşlaşa** çük tîvaşşî, aşşîpe amîşî ıvîlne pilleşşî.* (ÇL, 19)
 “Büyük evde bir varilden **başlayarak** kurban keserler, baba, anne ve oğul hayır duası eder.”
- ◆ *Suk şivî hîrrinçe irten **puşlaşa** kaşçeneh hursem kakalaşşî, aç-piça şuyhaşat’.* (ÇS, 99)
 “Suk Nehri kıyısında kazlar sabahtan **başlayarak** akşama kadar ötüyor, çoluk çocuk gürültü yapıyor.”

4.1.1.7. Taran “-e kadar”

Çuvaş Türkçesinde “-e kadar” anlamını karşılayan bu sözcük, yalın durumdaki sözcüklere bağlandığında son çekim edatı görevinde kullanılmış olur. Eski Türkçede karşılığını göremediğimiz bu edat, Kırım Tatarcasında *teren* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Tîman tustarsa kilçî te hümen şülti hami **taran** şîlçî te huçî.* (YU, 133)
 “Bir kar fırtınası duvarı tırmalayıp en tepeye **kadar** çıkmış ve orada durmuştu.”
- ◆ *Purnîş valli puş tüpi **taranah** mul hatîrlese hunî întî.* (YU, 182)
 “Bu huzurlu yaşam için onun adına biriktirilen büyük servet **kadarının** sahibidir.”

- ◆ *Kĩkĩr **taran** kĩrse larçĩ ĩntĩ vĩl.* (A, 91)
“Artık göğsüne **kadar** sıkıntı oturdu.”
- ◆ *Leşne pilik **taran** şıv ĩlnĩ te.* (KVK 5, 55)
“Diğeri ise beline **kadar** sular altında kalmıştı.”
- ◆ *Kalleh ĩntĩ purte kĩkĩr **taran** küllenç ĩkre çĩmpĩltataşşĩ.* (KVK 5, 166)
“Şimdi yeniden hepsi göğsüne **kadar** su birikintisine atladı.”
- ◆ *Unta hĩr açasem te vỹ şĩtnĩ **taran** ilse pĩrsah tĩç ĩş.* (KVK 6, 95)
“Kız çocukları da ellerinden geldiği **kadar** onu oraya götürüyorlar.”
- ◆ *Untan hĩsna vĩrmanĩ **taran**-pĩtĩmpeh pĩrĩn yal şĩrĩ.* (KVK 7, 56)
“Oradan hazine ormanına **kadar** tüm köy arazimiz var.”
- ◆ *Sarĩ hỹyĩr ta şaran;
Uũ üsnĩ mỹ **taran**,
Vaş ta vaş şüret şavĩ,
İltĩnet yurri-sĩvvi.* (KVK 7, 262)
“Sarı kum ve çayır,
Boyuna **kadar** saman
Örgüler ve vadiler dolaşıyor etrafta,
Şarkılar ve şiirlerini duyabilirsiniz.”
- ◆ *Ançah yĩri-tavra çĩrkuşşĩ **taran** pĩlçĩk çuhne pit vĩr-var çupkalaymastĩn.* (PHA, 60)
“Ancak dizinize **kadar** çamura battığınızda çok hızlı koşamazsınız.”
- ◆ *Kilte vĩsemsĩr te ĩş mỹ **taran**.* (PHA, 60)
“Evde iş onlarsız da boyuma **kadar**.”
- ◆ *Pilik **taran** şaramas yulçĩ.* (ÇL, 306)
“Beline **kadar** çıplak bırakıldı.”
- ◆ *İpi şannine çavsi **taran** tavĩrnĩ.* (ÇL, 202)
“Gömleğinin kolları dirseklerine **kadar** sıvanmıştı.”

- ◆ *Şulsem şine çirkuşşi **taran** yur tultarçî.* (ÇS, 188)
“Yollar dize **kadar** karla kaplıydı.”
- ◆ *Yuman mişe şul **taran** putınat’?* (ÇS, 50)
“Meşe ağacı ne **kadar** yaşar?”
- ◆ *Yipe pit şillipe pilik **taran** tiplîn sîtîr...* (ÇÇ 6/7, 152)
“Islak bir yüz havlusuyla belinize **kadar** hafifçe ovalayın...”
- ◆ *Şul kuntan vîrman **taran** layîhah kurînat’.* (ÇÇ 6/7, 116)
“Buradan ormana **kadar** yol açıkça görünüyor.”
- ◆ *İratlı kîsresem talîkra şîrîm pilik litr **taran** sît antaraşşî.* (ÇPP, 171)
“Safkan inekler günde yirmi beş litreye **kadar** süt verir.”
- ◆ *Kîrhi kunta kasîlsa*
*Çirkuş **taran** pakkusa.* (ÇÇ, 372)
“Burada sonbahar kesimi
Dizlere **kadar** dolu.”
- ◆ *Slovar’te halîhîn sîmah puyanlîhne may pur **taran** tullî sînlama tîrîşnî.* (ÇÇ, 116)
“Sözlük, insanların kelime dağarcığını mümkün olduğu **kadar** eksiksiz bir şekilde tanımlamaya çalışır.”
- ◆ *Pîr ama vîlçinçen şîr pin **taran** vît pulî pulat’.* (ÇY, 170)
“Bir dişi yumurtadan yüz bine **kadar** küçük balık üretilabiliyor.”
- ◆ *Purî pîrle şutlasan, kaşni gektartan pin tsentner **taran** yeşîl massa tuhnî.* (ÇY, 149)
“Hepsini hesaplasan hektar başına bin sente **kadar** yeşil ot hasat ediliyordu.”

4.1.1.8.Tavra “etrafında”

“Çevre, dolay, civar” anlamlarına gelen bu sözcük, Çuvaş Türkçesinde yalın hâldeki sözcüklerle ya da çeşitli hâl eklerini almış sözcüklerle birleştiğinde son çekim edatı görevinde kullanılmaktadır. *Aitlik*, *ilgi* ve *yer* bildirme işlevi vardır. Gabain’e göre aslında bir mekân zarfı olan bu kelime, *tegür-* fiilinin zarf fiil şeklidir. Kelimenin *tegri*, *tegrü* şekillerinin bulunması da

onun bir zarf fiil olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ancak bunu *içre*<*iç*+*re*, *taşra*<*taş*+*ra* örneğinde olduğu gibi *tegre*<*teg*+*re* tarzında izah etmek gerekir. (Hacıeminoğlu, 1992:96). Eski Türkçede *tegre* “için, etrafında, -a kadar, -a doğru” anlamlarında yalın hâldeki sözcüklerde ve zamirlerde tamlayan görevinde kullanıldığı görülmektedir. Bu edata Orhun, Uygur ve Karahanlı Türkçesinde de rastlanılmaktadır.

Eski Türkçe Örnekler

Yagımız tǵrǵı oçok tǵǵı artı, biz aşı tǵǵı artımız.

Düşmanımız **etrafta** ocak gibiydi, biz ateştik. (Tonyukuk Yazıtı, Güney Yüzü, 8. satır)

Ol balık tegre yime yiti kat karam içinte alku agulug luular, yılanlar yatur.

O şehrin **çevresindeki** yedi kat hendek içinde hep zehirli ejderhalar ve yılanlar yatmaktadır. (Prens Kalyanamkara ve Papamkara 39. satır)

Necmettin Hacıeminoğlu *Türk Dilinde Edatlar* adlı kitabında Karahanlı Türkçesi dönemine ait “*Fesad tegre turma, anıñ tegre kişi kapsadı*” örneklerini verdiği görülmektedir (Hacıeminoğlu, 1992: 96).

Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesinde ise tire “etraf” (<*tegre*) sözcüğüne 3. tekil şahıs iyelik ekinin gelmesiyle (*tirä+hı*< *tegre*+*si*) oluşmuştur (Li, 2022: 492).

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *lager utı tiresine cıyılıp* “kamp ateşi **etrafin**a toplanıp”, *lampa tiresinde* “lamba **etrafında**” (Li, 2022: 492). Bşk. *bır azna tirähı* “bir hafta **kadar**”, *qızza sekund tirähı* “bir saniye **kadar**” (Yazıcı Ersoy, 2022: 404).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Pitım tavrana şinterüllı çirilü şini küret.* (YU, 186)
“**Etrafındaki** her şey muzaffer bir canlanma izlenimi veriyor.”
- ◆ *Tutırne yusam pekki turı te yiri —tavra sinakaları şivihra nikamah ta şuk.* (YU, 136)
“Mendilini düzeltti ve **etrafin**a baktı, yakınlarda kimse yoktu.”
- ◆ *Pihat’ pıçık tımun yiri-tavra temin çuhli şum kuriki.* (A, 8)
“Küçük bir çalıya bakarak **etrafında** çok miktarda yabancı ot olduğunu gördü.”

- ◆ *Sīmaha kaliççen puş tavra vişşī şavīrsa şuhīşla.* (KVK 5, 18)
“Kelimeyi telaffuz etmeden önce üç kez **etrafıca** düşün.”
- ◆ *Epir san tavra çupsa şavrīnīpīr.* (KVK 5, 31)
“Senin **etrafında** döneceğiz.”
- ◆ *Sītel tavra pīrle larsan*
Sīmah yuhat’, çun savīnat’. (KVK 6, 10)
“Masanın **etrafında** oturduğumuzda
Söz akar, ruh sevinir.”
- ◆ *Pirīn larakan “kupīsta unki” tavra ikī hut şavrīnmalla.* (KVK 6, 88)
“Oturana “lahana halkasının” **etrafında** iki kez dolanmamız gerekiyor.”
- ◆ *Mīy tavra yavalanī şurī şçarfīn pīr vişī tuhsa kaynī.* (KVK 7, 88)
“Boynunun **etrafına** doladığı beyaz eşarbin bir ucu dışarı çıkmıştı.”
- ◆ *Kayran purin pirki te puş tavra layīh kīna şavīrtarmalla.* (PHA, 98)
“O zaman her şeyi kafanın **etrafında** oturtman gerekiyor.”
- ◆ *Kişeh vīl hitah çupma tītīnçī, kartīş tavra şavrīna puşlarī.* (PHA, 123)
“Çok geçmeden koşmaya ve avlunun **etrafında** dönmeye başladı.”
- ◆ *İkī kişīn kīrū yal tavra yulanutpa tuya yihīrsa şavrīnaşşī.* (ÇL, 19)
“İki genç köyün **etrafında** dolaşp bir düğüne davetiye çıkarıyorlar.”
- ◆ *Kīrnükersem uram tavra vişşī şavrīnaşşī.* (ÇL, 20)
“Kīrnükerler sokak **etrafında** üçe ayrılır.”
- ◆ *Şapla şuhīşlarīm epī şīr tavra şavrannī çuh.* (ÇS, 31)
“Dünyanın **etrafında** dönerken ben de aynı şeyi düşünüyordum.”
- ◆ *Yuman tunkati tavra uplyunkka üset.* (ÇS, 50)
Meşe kütüğünün **etrafında** mantar yetişir.

- ◆ *Kişeh akı studentsem, vuçah **tavra** puhınsa, kırıhi tıpırka şır ul-mine vıre-vıre şime tıtınaşşı.* (ÇÇ 6/7, 14)
“Kısa süre sonra şöminenin **etrafında** toplanan öğrenciler sonbahar çileklerini yemeye başladılar.”
- ◆ *Şkul, yal **tavra**, şul hırrisene yıvış-kurık lartsa ilemletet.* (ÇÇ 6/7, 53)
“Okul, köyün **etrafı**, yol kenarları ağaç ve otlarla süslenmiştir.”
- ◆ *Ahal'ten şınkırç villisene kil **tavra** vişşı-tıvattı ta tusa şakmalla ep.* (ÇPP, 61)
“Boşuna, sığırık kuşu için evin **etrafına** üç dört tane arı kovanı dağıtıp asıyorum.”
[Sığırık kuşunu çekmek için evin etrafına üç dört arı kovanı asıyorum ama boşuna.]
- ◆ *Sad pahça **tavra** yıplı pıraluk karsa tuhnı.* (ÇPP, 64)
“Sebze bahçesinin **etrafı** dikenli tellerle çevriliydi.”
- ◆ *Višem pır-pır tıp pjeriş **tavra** uşkınlansa tıtaşşı.* (ÇÇ, 37)
“Bir bir merkezî bir pjeriş **etrafında** toplanmışlardır.”
- ◆ *Sarlaka ta pısıkçı şır tınçe **tavra**, sanın anu hışıkçı sarlaka uyra.* (ÇY, 43)
“Dünya **etrafında** geniş ve büyüktü, annen geniş tarlaya sıkışmıştı.”
[Dünya geniş ve büyüktü ama annen, geniş bir tarlanın ortasında sıkışmış gibiydi.]
- ◆ *Şüllı tusem şınçe şavra küli, şavra küli **tavra** şırlalıh.* (ÇY, 72)
“Yüksek dağlarda yuvarlak göl, yuvarlak gölün **etrafında** çileklik.”
[Yüksek dağların zirvesinde bir yuvarlak göl vardı, gölün çevresi ise çilekliklerle kaplıydı.]

4.1.1.9. Pek “gibi”

Yalın hâldeki sözcüklerle ya da zamirlerde tamlayan şeklinde kullanılan bu son çekim edatı “*gibi, kadar, yaklaşık*” anlamlarını karşılamaktadır. Bu hâliyle Çuvaş Türkçesinde *benzerlik* bildirmek göreviyle kullanılmaktadır.

Eski Türkçe Örnekler

Karahanlı Türkçesinde *kibi* şeklinde görülen bu edat yalın hâldeki sözcüklerle ya da zamirlerde tamlayan şeklinde “*gibi*” anlamında kullanılmaktadır. Kip “*kalıp, misal, örnek*” sözüne “-i” iyelik eki gelmesi suretiyle oluşmuş, Karahanlı Türkçesinde az da olsa kullanılmıştır. *Qorum kibi* “*kuşlar gibi*” (Hacıeminoğlu, 1992:55).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Şil pek ilteret Vitalik un hışşın, — ara, perse anasran hırat’ —şke.* (YU, 137)
“Vitalik, rüzgâr **gibi** hızla onun düşeceğinden korkuyor.”
- ◆ *Halı asa ilsen, şav pulsa irtni yıltah tılık, pustuy simlenü pek şeş.* (YU, 141)
“Şimdi, hatırlarsa bunların hepsi sadece boş bir hayaldi, sadece bir varsayım **gibi**.”
- ◆ *Kürşi şavın pek hıratma yurat’-i?* (A, 8) 35
“Komşuyu bunun **gibi** korkutmak olur mu?”
[Komşuyu böyle ürkütmek doğru mu?]
- ◆ *Açasem, esir şak yulhav pek mar puli tetip.* (A, 11)
“Çocuklar, siz bu tembel **gibi** değilsiniz galiba.”
- ◆ *Purte pır pek hitre te şüllı pulıpır.* (KVK 5, 31)
“Hepimiz bir **gibi** güzel ve uzun olacağız.”
[Hepimiz aynı gibi güzel ve uzun olacağız.]
- ◆ *Tarşisem huşnı pek tıvaşşı.* (KVK 5, 34)
“Hizmetçiler emredilmiş **gibi** yaparlar.”
- ◆ *Tem pek parıççı te-yuramast’.* (KVK 6, 95)
“Ne **gibi** uğraşırsa da beğenmedi.”
[Ne yaptıysa da hoşuna gitmedi.]
- ◆ *Vara şavra şil pek viştertım višem patnelle.* (KVK 6, 107)
“Sonra yuvarlak bir rüzgâr **gibi** onlara doğru uçtum.”

- ◆ *Hĩyne hal' vıl El'viriran ta aslirah **pek** tuyrı.* (KVK 7, 198)
 “Artık kendini Elvira’dan daha yaşlı **gibi** hissediyordu.”
- ◆ *Hır sımahisem, tilikri **pek**, ın-puşran şav teri ayakra iltinçış.* (KVK 7, 203)
 “Kızın sözleri sanki bir rüyadaki **gibi** baştan ayağa hissedildi.”
- ◆ *Burjuv ıvılı, şitmennine, ofitser, mihhe vara çın-çın gruzçik **pek** sītiret.* (PHA, 128)
 “Burjuvanın oğlu ve memur çantayı gerçek bir hamal **gibi** sürüklüyordu.”
- ◆ *Vıl avı hıyın şimirt şırli **pek** kuşipe Şagovetsa şav-şavah tisesse pihat'-ha.* (PHA, 130)
 “Kendisi uçurumdaki kuş kirazı ağacı **gibi** aynı şekilde Şagovetsa’ya bakıyor.”
- ◆ *Ey, salamalik,tav sıya!
 İşetre-şietre, vilyatra-kulatra,
 Avalhi **pek** tıratra,
 Şiniren yıla kılarmastra.* (ÇL, 21)
 “Hey, merhaba; teşekkür ederim!
 Yemek-içmek, oynamak-gülmek,
 Eskisi **gibi** devam edin,
 Yeni âdetler yaratmayın.”
- ◆ *Tuya tuy **pek** tıvar-i,
 Yur **pek** şurı tıvar-i?
 Tuya naçar tumaşkın
 Pirin appa naçar mar.* (ÇL, 37)
 “Düğünü düğün **gibi** yapalım mı?
 Kar **gibi** yapalım mı?
 Düğünü kötü yapmak için
 Ablamız kötü değil.”
- ◆ *Vırıs tıvanımır sınari Hıvel **pek** kurinat' pire.* (ÇS, 56)
 “Rus kardeşimizin imajı bize güneş **gibi** görünüyor.”
- ◆ *Şak işeh vıyı **pek** irtterme pulat'.* (ÇS, 67)
 “Bu aktivite bir oyun **gibi** de oynanabilir.”

- ◆ *Akĭ, map umra tinĭs pek kolhoz uyĭ humhansa vĭrtat*. (ÇÇ 6/7, 106)
“İşte haritanın önünde kolhoz tarlası bir deniz **gibi** uzanıyordu.”
- ◆ *Un patne ŝĭlen pek pĭtĭ ŝĭp-pĭn ŝusa ŝĭvharat*. (ÇÇ 6/7, 115)
“Yılan **gibi** sessizce ona doğru sürünüyor.”
- ◆ *Ŗur sehet pek irtet-i vĭhĭt, Vadim Vaŝuka ŝuharan yarat*’ te ilet. (ÇPP, 66)
“Yarım saat **gibi** bir süre geçtikten sonra Vadim Vaşuk’u yakasından tutup aldı.”
- ◆ *Tek vırĭn şuk-şke-ha unta, tĭvan kil pek internatra*. (ÇPP, 71)
“Yatılı okulda öz ev **gibi** bir yer yok.”
[Yatılı okul insanın kendi evi gibi olmaz.]
- ◆ *Udarenillĭ ŝĭmahpa pĭrleŝse pĭr ŝĭmah pek iltĭneŝŝĭ*. (ÇÇ,175)
“Vurgulanan kelimeyle birleşince tek kelime **gibi** telaffuz edilir.”
- ◆ *Takana ŝinĭi ŝĭv pek çüheneken yal tepĭr hut ahlatsa ilĭi*. (ÇÇ,262)
“Çamaŝır teknesi üzerindeki su **gibi** sallanan köy başka yerde soluk alıyor.”
[Çamaŝır teknesindeki su gibi sallanan köy, artık bambaŝka bir yerde soluklanıyor.]
- ◆ *Kĭrkunnesençe yuhanŝıvsem tinĭsren vĭlça sapma kilse tulnĭ pĭlĭpa pĭtĭ pek vĭrese tĭraŝŝĭ*. (ÇY,78)
“Sonbaharda yumurtlamak için denizden gelen balıklarla lapa **gibi** oluyor.”
- ◆ *Ŗĭtmennine, tem muŝĭn traktor ĭnman laŝa pek çĭhĭmlat*’.. (ÇY, 95)
“Üstelik traktör nedense uğursuz bir at **gibi** dörtnala gidiyor.”

4.1.1.10. Huta “boyunca”

Çuvaş Türkçesinde *hut-* “katmak” eylemine “-a” zarf fiil eki getirilerek oluşan bu son çekim edatı, “*bütĭn, boyunca*” anlamlarında kullanılmaktadır. Bu edat Eski Türkçede tespit edilmemekle birlikte Tatar ve Başkurt Türkçelerinde edebî dilden ziyade, ağızlarda kullanımı görülür.

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *kata*, Bşk. *qata* şeklinde kullanılmaktadır (Alkaya, 2022: 432). Tat. *köz kata* “güz **boyunca**”, kış *kata* “kış **boyunca**”. Bşk. *tön qata* “gece **boyunca**” (Alkaya, 2022: 432).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ “*Şıvırma pamastır, mın şır **huta** mişkillasa şüretir!*” — *tese hitırçı, mıkirtatır.* (YU, 156)
“Uyumamıza izin vermiyorsunuz, ne gece **boyunca** dalga geçiyorsunuz? diye mırıldandı.”

4.1.1.11. Hışşın “sonra, sonrasında, ardında”

Hışşın (<*hış* +*ın* araç eki) “sonra, sonrasında, ardında” anlamlarını karşılayan bu son çekim edatı yalın hâldeki sözcüklerle birlikte kullanılmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Ten, şak şır **hışşın** itti te kil.* (YU, 152)
“Belki bu geceden **sonra** başkaları da gelecektir.”
- ◆ *Şımatkun uroksem **hışşın** şır vırtmallah vişterniççi vıl unta.* (YU, 156)
“Cumartesi günü derslerden **sonra**, geceyi orada geçirmek için gitti.”
- ◆ *Şul **hışşın** şul irtni.* (A, 83)
“Yıldan **sonra** yıl geçti.”
[Yıllar birbirini kovaladı.]
- ◆ *Yipe-sapa **hışşın** hil te perse şitri.* (KVK 5, 48)
“Yağmurlu havadan **sonra** kış geldi.”
- ◆ *Yulaşki şınkırav **hışşın** piri te kile kaymari.* (KVK 5, 53)
“Son zilden **sonra** kimse eve gitmedi.”

- ◆ *Epī uroksem **hışışın** repetitsinçe te pultīm.* (KVK 6,133)
“Derslerden **sonra** provadaydım.”
- ◆ *Şak iki şkul açin mīn tumalla pulat’ intī kun **hışışın**?* (KVK 6,137)
“Peki, bundan **sonra** bu iki okul çocuğuna ne olacak?”
- ◆ *Şak iş **hışışın** samayah vīhīt irtrī.* (KVK 7,94)
“Bu olaydan **sonra** epey zaman geçti.”
- ◆ *Vīrmanta pīçčen şüressīn mar, şavīnpa pīrīn **hışışın** utat’.* (KVK 7,155)
“Ormanda tek başına yürümek istemiyor bu yüzden bizim **arkamızdan** geliyor.”
- ◆ *Çi yivīrri irhī apat **hışışın** puşlanat’.* (PHA,44)
“En zor kısmı kahvaltıdan **sonra** başlıyor.”
- ◆ *Anne şak hirleşü **hışışın** şirīpe şivīraymarī.* (PHA,56)
“Annem kavgadan **sonra** bütün gece uyuyor.”
- ◆ *Huşamat **hışışın** huşamat ulıştarnī.* (ÇL, 332)
“O soyadını değiştirdikten **sonra** ben de değiştirdim.”
- ◆ *Oktyabr’ti revolyutsi **hışışın** pattīrlīh yurrisem şīnille yanīrama puşlarī.* (ÇL,371)
“Ekim Devrimi'nden **sonra** kahramanlık şarkıları yeni bir şekilde duyulmaya başlandı.”
- ◆ *Uyav umīn, uyav **hışışın**, uroksem umīn, uroksem **hışışın**.* (ÇS,73)
“Tatilden önce, tatilden **sonra**, derslerden önce, derslerden **sonra**.”
- ◆ *Şavīntanpa kuşaksem apat **hışışın** kīna şīvīnaşşı.* (ÇS,132)
“O zamandan beri kediler sadece yemekten **sonra** yıkanır.”
- ◆ *Urok **hışışın** urok irtet.* (ÇÇ 6/7,137)
“Dersten **sonra** ders geçiyor.”
[Dersler birbirini kovalıyor.]

- ◆ *Sulahay yupari kaşni şimah **hişşîn** vîl hiş puplev payînçi şimah pulnine kîrtîr.*(ÇÇ 6/7,12)
“Sol sütündeki her kelimedden **sonra** kelimenin hangi konuşma bölümüne ait olduğunu gösterin.”
- ◆ *Tek turtkalansa tîmarî yanavar, aç **hişşîn** yalalla şul tîtrî.* (ÇPP,164)
“Hayvan hiç inat etmeden çocuktan **sonra** köye doğru yürüdü.”
[Hayvan hiç inat etmeden çocuğun ardından köye doğru yürüdü.]
- ◆ *Yal **hişşîn** yal tîrsa yulat’, hula şav-şavah kurînmast’.* (ÇPP,252)
“Köyden **sonra** bir köy var, kasaba hâlâ görünmüyor.”
- ◆ *Tihîn pîrus **hişşîn** pîrus çîrtet, un tîtimne çihînsa kayiççen şîtat’.*(ÇÇ,399)
“Tihîn sigaradan **sonra** sigara yakıyor, dumanı boğulana kadar yutuyor.”
[Tihîn sigara üstüne sigara yakıyor, dumanı boğulana kadar yutuyor.]
- ◆ *Hiş-pîr çuhne hiş şimah pallî yaçîpe hisep yaçî ye nareçî **hişşîn** ta pulat’.*(ÇÇ,412)
“Bazen edat bir sıfattan, isimden veya zarftan **sonra** kullanılabilir.”
- ◆ *Soderjanie kura kûrtîm predlojeni **hişşîn** ıytu e kişkîru palli lartma yurat’.* (ÇY,95)
“İçeriğe bağlı olarak giriş cümlesinden **sonra** soru işareti veya ünlem işareti kullanılabilir.”
- ◆ *Yıvîş **hişşîn** yıvîş ûkse ahlatat’.* (ÇY,150)
“Ağaçtan **sonra** ağaç devrilip inliyordu.”
[Ağaçlar ardı ardına devrilip inliyordu.]

4.1.2. Şahıs Zamirlerinin İlgî Hâli Eki Almış Şekline Bağlanan Son Çekim Edatları

4.1.2.1.Pirki “-den dolayı, hakkında, yüzünden”

Zamirlerin ilgi hâli eki almış şekline bağlandığında *aitlik* ve *ilgi* anlamı kurabilirler.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Aleksandr Blok'ın "Çaplı damı" pek — un **pirki** vırıs literaturipe vırentekenı kalasa panıççı," — şutları vıl. (YU, 168)*

"Rus edebiyatındaki öğretmeninin bahsettiği Alexander Blok'un "Harika Bir Hanımefendi!" gibi onun **hakkında** düşündü."
- ◆ *Ey, mın kalassi vısem **pirki**! (YU, 135)*

"Hey, onların **hakkında** ne konuşmalı!"
- ◆ *Un **pirki** an pışırhan. (A,70)*

"Bundan dolayı endişelenme."
- ◆ *Persi halihın halapınçe vara un **pirki** akı mınlerek kalanı. (A,83)*

"Bir Pers halk hikâyesinde onun **hakkında** şöyle anlatılır."
- ◆ *"Urıh surt" – tetçi kukamış un **pirki**. (KVK 5,84)*

"Başka bir cins." derdi büyükkannem onun **hakkında**.
- ◆ *Stena haşatne şırsa paratıp ak kun **pirki**, - şuhışları Nastya şkul ennelle utnı may. (KVK 5,125)*

"Nastya okula doğru giderken "Bunun **hakkında** duvar gazetesine yazacağım." diye düşündü."
- ◆ *Amışi un **pirki** çirlese vilni tetçi, yalta vara urıhlarah pupletçiş.(KVK 6,45)*

"Annesi onun **hakkında** hastalıktan öldüğünü söyledi ama köy halkı öyle farklı düşünmüyor."
- ◆ *Epir akı şites kunsençeh puhinipır ta kun **pirki** kalaşıpır. (KVK 6,120)*

"Önümüzdeki günlerde tekrar bir araya gelip bunun **hakkında** konuşacağız."
- ◆ *San **pirki** şilluntan, Mikul'ren ıyta-ıyta pılettım. (KVK 7, 45)*

"Kardeşin Minkul'a senin **hakkında** sorular uyuyordum."

- ◆ *Man **pirki** pĩrtte şuhışlĩmastĩn şav esĩ.* (KVK 7,105)
 “Benim **hakkında** hiç düşünmüyorsun.”
 [Beni hiç düşünmüyorsun.]
- ◆ *Tepĩr tesen, kun **pirki** şuhışlama ta kirlĩ mar.*(PHA,128)
 “Ayrıca bu konu **hakkında** endişelenmenize gerek yok.”
- ◆ *Şavĩn **pirki** pulmasĩr, şavĩ ĩntĩ, şavĩ!* (ÇL, 25)
 “Bundan **dolayı** olmadı, işte bu kadar, bu kadar!”
 [İşte bu yüzden olmadı, hepsi bu, bu kadar!]
- ◆ *Epĩ ham **pirki** şeş kalama pultaratĩp.* (ÇL, 329)
 “Ben sadece kendim **hakkında** konuşabilirim.”
 [Ben sadece kendimden bahsedebilirim.]
- ◆ *San **pirki** pĩtĩm vĩrman çĩtreri, yĩnĩşrĩ, - terĩ hurĩn.* (ÇS,55)
 “Bütün orman senin **yüzünden** titredi ve inledi.” dedi kayın ağacı.
- ◆ *Mĩn **pirki** ye mĩn tillevpe pĩlteret.* (ÇÇ 6/7,55)
 “Ne **hakkında** olduğunu veya ne amaçla yapıldığını bildiriyor.”
- ◆ *Kun **pirki** çĩvaş halĩh poeçĩ Uhsay Yakkĩvĩ hĩyĩn pĩr sĩvvinçe piti vırĩnlĩ kalanĩ.* (ÇÇ 6/7,3)
 “Çuvaşistan Halk Şairi Uhsay Yakkıvı bir şiirinde bu konu **hakkında** çok yerinde konuşmuş.”
- ◆ *Yunpa pĩvennĩ çeçek **pirki** vara mĩn kalamalla-şĩ?* (ÇPP,249)
 “Kanla boyanan çiçek **hakkında** ne düşünüyorsun?”
- ◆ *Hĩy **pirki** sĩmah pĩttĩr tese Aleksandr purinpe te kilişrĩ...* (ÇÇ,419)
 “Aleksandr, herkesle birlikte kendisi **hakkında** konuşmayı bırakma konusunda anlaştı...”
 [Aleksandr, herkes gibi, artık kendisi hakkında konuşmamaya karar verdi.]

- ◆ *Kun **pirki** çıvaş çılhin pallı tıpçevçi H.P.Petrov professor akı mın şırnı.* (ÇÇ,9)
“Çuvaş dilinin ünlü araştırmacısı N.P. Profesör Petrov'un bu konu **hakkında** işte ne yazıyormuş.”
- ◆ *Nu, şiti un **pirki** kalaşsa, kile kaymalla.* (ÇY,68)
“Hadi, yeter onun **hakkında** konuşma; eve gitmeliyiz!”

4.1.2.2. Pek “gibi”

Yalın hâldeki sözcüklerle ve zamirlerin ilgi hâli almış durumlarıyla kullanılan bu son çekim edatı Türkiye Türkçesindeki “gibi” edatının tam karşılığıdır.

Cuvaşça Örnekler

- ◆ *Yalta vıt şavın **pek**.* (YU, 171)
“Köyde de durum **bunun gibi**.”
- ◆ *Hırarımı hıy **pekeh** piçik kravaçi şine kıpıne hıvmasırh vırtı.* (YU, 141)
“Kadın, **onun gibi** gömleğini çıkarmadan aynı yatağa uzandı.”
- ◆ *Kile şitiççen te mana un **pek** kalama huşman, tet.* (A, 28)
“Eve gidene kadar onun **gibi** söylememem söylenmişti.”
- ◆ *Unpa ta şavın **pek** kalaşu pulsa irtet.* (A,44)
“Benzeri **gibi** bir konuşma da onunla gerçekleşiyor.”
- ◆ *Ançah, açasem, pilmelle sirin, sıhlanmalla un **pek** sutinçiksençen.* (KVK 5,71)
“Ancak çocuklar bunun **gibi** hainlere karşı korunmalısınız.”
- ◆ *Şakın **pek** imitpe purınatçı te intı vıl.* (KVK 5, 74)
“Bunun **gibi** umutla yaşadı şimdi hayatını.”
- ◆ *Kun **pek** yapalasene kaşni kul'tur illi şınah pılme tivış.* (KVK 6, 130)
“Bu **gibi** şeyleri her kültürlü insanın bilmesi gerekir.”
- ◆ *Manın şıpah san **pek** şınpa kanaşlasa pıhmalla ta.* (KVK 6,132)
“Benim de senin **gibi** birine danışıp konuşmam lazım.”

- ◆ *Şakın pek pultır, - teri.* (KVK 7,147)
 “Onun **gibi** olsun, dedi.”
 [Öyle olsun, dedi.]
- ◆ *Man pek hır açasempe arşın açasem te pur.* (KVK 7,239)
 “Benim **gibi** kızlar ve erkekler var.”
- ◆ *Şav kirlî san pek tım pışala.* (PHA,208)
 “Senin **gibi** bir kil tüfeğine gerekli olan şey bu.”
- ◆ *Ancah,Praski inke, pire vîsem pek irsîrle hîtlanma namıs, - hîyînnêh peçî Lipatov.* (PHA,7)
 “Ancak Praski yenge, biz onlar **gibi** kirli olmaktan utanıyoruz, diye kendi kendine söylendi.”
- ◆ *Halî te sirîn pek ulputsem vîrşîsençe nimîn tumasîrah muhtava tuhaşşî.* (ÇL,95)
 “Şimdi bile sizin **gibi** beyler hiçbir şey yapmadan savaşlarda yüceltiliyorlar.”
- ◆ *Vîl purne te şavîn pek kurasşînççî.* (ÇL,145)
 “Herkesi bunun **gibi** görmek istiyordu.”
 [Herkesi böyle görmek istiyordu.]
- ◆ *Mînşîn şavîn pek vulamalline înlantarîr.* (ÇS,216)
 “Neden bunun **gibi** okuması gerektiğini açıklayın.”
- ◆ *Epî vara san pek, îmitsîr mar.* (ÇS,229)
 “Ben de senin **gibiyim**, umutsuz değilim.”
- ◆ *Un pek çuhne sîmahîn leksika pîterişî ulşînat’.* (ÇÇ 6/7,12)
 “Onun **gibi** kelimenin sözlük anlamı değişmektedir.”
 [O hâlde kelimenin sözlük anlamı değişmektedir.]
- ◆ *Mînşîn şînsene ye yapalasene şavîn pek yat panine kalasa parîr.* (ÇÇ 6/7,14)
 “İnsanlara veya nesnelere neden bunun **gibi** bir isim verdiğini açıklayın.”

- ◆ *Namışlannipe pit-kuş kivar pek tilkişme titinçi.* (ÇPP,262)
“Utançtan yüzüm kömür **gibi** yanmaya başladı.”
- ◆ *Şur sehet pek irtsen virmantan iki pışı tuhrî.* (ÇPP,272)
“Yaklaşık yarım saat **gibi** bir zamandan sonra ormanın içinden iki geyik çıktı.”
- ◆ *Kun pek çuhne yapala payın yaçı kuşimli pilterişli.* (ÇÇ,35)
“Bu **gibi** bir durumda nesnenin adı geçişlilik bildirir.”
[Böyle bir durumda nesnenin adı geçişlilik özelliği taşır.]
- ◆ *Tişli virinne şakın pek simahsene ilse kîrtar.* (ÇÇ,62)
“Örnek için bunun **gibi** sözcükleri gösteriyoruz.”
- ◆ *Şakın pek çuh vara şın hıy sismesireh şuhışa kayat.* (ÇY,168)
“Bunun **gibi** bir durumda kişi kendisi düşünceli bir hâle gelir.”
- ◆ *Un pek hat irlenî ivis pîris yumanran ta tüşimlireh pulat.* (ÇY,180)
“Bunun **gibi** hazırlanan kavak kırışlar meşeye göre daha dayanıklıdır.”

4.1.2.3. Valli “için”

Bu son çekim edatı bir önceki başlıkta da belirtildiği gibi Çuvaş Türkçesinde eksiz isimlere bağlanarak kullanılmaktadır. Ancak burada verilen örneklerde görüldüğü üzere edatın Çuvaş Türkçesinde zamirlerin ilgi eki almış hâline bağlandığı örnekler de vardır. Türkiye Türkçesindeki “için” edatının tam karşılığıdır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Hıyne valli vara şak purnışran itlaşsieh nimîn te kîtmen.* (YU, 143)
“Ama kendisi **için** bu hayattan özel bir şey beklemiyordu.”
- ◆ *Sire valli yıpanma yurasan şeş.* (YU, 131)
“Sizin **için** sadece eğlenmeyi başarabilirsiniz.”
[Siz sadece eğlenmeyi bilirsiniz.]

- ◆ *Sît kîlençipe mana **valli** te îssa kîl-ha eppin, - hirişlemerî aşşî.* (KVK 5,76)
“Bu yüzden benim **için** de bir şişe süttten çek, dedi babam.”
- ◆ *Lavkkara sana **valli** şak puşmaka tata annü **valli** tutîr tuyantîm.* (KVK 5,119)
“Senin **için** mağazadan bu ayakkabıları ve annen **için** de bir şal aldım.”
- ◆ *Turatsîrah, tîksîreh man **valli** hatîrlenî yîva!* (KVK 6,60)
“Benim **için** dalsız, huysuz hazırlanmış bir yuva!”
- ◆ *Vîl hîyne **valli** kîlenîşlî purnîş tîvatîp tese zavod-fabrikîsem, maşînîsem şutsîr numay tusa tultarçî.* (KVK 6,70)
“Kendisine rahat bir hayat sağlayabilmek **için** sayısız fabrika ve makine inşaa etti.”
- ◆ *Şîşlî pirîñ **valli** te îş tuprî.* (KVK 7,239)
“Yalaka bizim **için** de iş buldu.”
- ◆ *Manpa apla-kapla pulsa tuhas pulsan pîtimpe sire **valli** yulat’ vît-ha?* (KVK 7,101)
“Benimle öyle ya da böyle çıkacak olsa bütünüyle sizin **için** kalacak değil mi?”
[Benimle öyle ya da böyle bir şey olursa bütün bunlar sizin **için** mi olacak?]
- ◆ *Vîsem **valli** poselok masarî şumînce şîñî şîva uşrîş.* (PHA,78)
“Onlar **için** köy mezarlığının yanında yeni bir mezarlık açıldı.”
- ◆ *Halî te pire **valli** apatşimîş turttarma kayrî pulî-ha – hîr şîñçen şaplah şuhîşlama pîrahmarî Şagovets.* (PHA,80)
“Şimdi muhtemelen bizim **için** yiyecek getirmeye gitti, diye Şagovets hakkında düşünmeye başladı.”
- ◆ *Vîlnî yultaşîñ planşetne vara epî ham **valli** asîñmalîh ilse yultîm.* (ÇL,164)
“Ölen arkadaşımın tabletini kendim **için** hatıra olarak sakladım.”
- ◆ *Grişa, pîçîk kîreşepe çavsa, hîyne **valli** okop turî.* (ÇL,205)
“Grişa küçük bir kürekle kendisi **için** bir hendek kazdı.”
- ◆ *Anne man **valli** kîpe şîlet.* (ÇS,125)
“Annem benim **için** bir elbise dikeyor.”

- ◆ *Piççe atel'ere hıyne **valli** kostyum şilet...*(ÇS,125)
“Ağabey atölyede kendisi **için** bir takım elbise diyor.”
- ◆ *Hıy **valli** vıl turnik turı*
Vilyamaşkın kaşni ir. (ÇÇ 6/7,164)

“Kendisi **için** barfiks yaptı
Her sabah oynamak için.”
- ◆ *Sir'in **valli** kunta te iş tupınat.* (ÇÇ 6/7,212)
“Sizin **için** burada da iş bulunur.”
- ◆ *Unta vırnaştarma puşlasan – tem **valli** te vırın şitet.* (ÇPP,97)
“Oraya yerleştirilmeye başlar başlamaz her şey **için** yer var.”
[Oraya yerleştirilmeye başlanır başlanmaz, her şey için bir yer bulunur.]
- ◆ *Şav ayakri-ayakri şulsen ileminçen, iki şın yuratıvınçen Vihtir **valli** mın tırsa yulnı-ha?*
(ÇPP,156)
“Uzak yolların güzelliğinden, iki insanın aşkından Vihtir **için** ne kaldı ki?”
- ◆ *Vısem **valli** çıvaşla kinekesem kılarma tırışnı.* (ÇÇ,14)
“Onlar **için** Çuvaşça kitaplar yayımlamaya çalıştım.”
- ◆ *İna kam **valli** tunine kītartakannisem.* (ÇÇ,35)
“Bunun **için** yapılanlar gösteriliyor.”
- ◆ *Hurt-hımırsem utarsençe*
*Pire **valli** şıra pıl puhnı.* (Я.Vxc.) (ÇY,186)
“Kovanlardaki arılar
Bizim **için** koyu bal topladılar.”
- ◆ *Sanın man **valli** şilesçi şurı yıtınpir kipe, şuhine tiri tırlesçi purşınpa, şınşe şippe.*
(Я.Vxc.) (ÇY,29)
“Benim **için** beyaz keten bir gömlek dikersin, yakasını da ipek ve ince iplikle işlersin.”

4.1.2.4. Hışşın “sonra, sonrasında, ardından”

“-den sonra” şeklinde Türkiye Türkçesine aktarılan bu son çekim edatı yalın isimlere bağlanmanın yanı sıra ilgi hâliyle kullanılan zamirlere de bağlanmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Un hışşın samayah vîhî irtet.* (A,70)
“Ondan **sonra** zaman geçecek.”
- ◆ *Mîn çuhli isiklerî, urama tuhma vîtançî şavîn hışşın pîve kîni hîr.* (YU, 161)
“Kaç kez ağladı, dışarı çıkmaya çalıştı ve ondan **sonra** gölete girdi.”
- ◆ *Pîrin hışşın tepri tuhsa kaya puşlanî.* (YU, 166)
“Birbirlerinin **ardından** ayrılmaya başlamış.”
- ◆ *Şavîn hışşın çılayççen pımast’ vîl Hur ami patne.* (A, 66)
“Bundan **sonra** uzun süre o arkadaşı Hur annesinin yanına gitmedi.”
- ◆ *Şakîn hışşın Etikan çasah pîr pîçik yala pırsa şitet.* (KVK 5, 41)
“Bundan kısa bir süre **sonra** Etikan küçük bir köye gelir.”
- ◆ *Benzin tîtimî şeş mîkîrlansa yulçî vîsem hışşın.* (KVK 7, 204)
“Onlardan **sonra** geriye sadece benzin dumanı kaldı.”
- ◆ *Vîrmanta pîççen şüressîn mar, şavînpa pîrîn hışşın utat’.* (KVK 7,155)
“Ormanda tek başına yürümek istemiyor bu yüzden bizim **ardımızdan** geliyor.”
- ◆ *Vîsem hışşın aslîrahhisem turtînçîş.* (PHA,122)
“Onlardan **sonra** büyükler de takip etti.”
- ◆ *Türeh sirîn hışşın çupassînççî-şapatapa tîla vitîreh yîpennî çîrmantarçî.* (PHA,55)
“Hemen **ardından** koşmak istedim ama elbiselerimin ve ayakkabılarımın ıslanmış olması buna engel oldu.”
- ◆ *Nimîşsem pîrîn hışşın tepri pere-pere ançîş.* (ÇL,207)
“Almanlar birbiri **ardına** geldiler.”

- ◆ San *hişşîn ništa ta ura yarsa pusassîm şuk.* (ÇL,206)
“Senden **sonra** hiçbir yere gitmeyeceğim.”
- ◆ *Paşîr un hişşîn vişekenni mala tuhrî.*(ÇS,175)
“Ondan **sonra** gelen kişi dün öne çıktı.”
- ◆ *Vîsem hişşîn epî te şkulalla tuhsa utrîm.* (ÇS,188)
“Onları **ardından** okula kadar takip ettim.”
- ◆ *Kun hişşîn hîvîr kolhoz(sovhoz) fermine ekskursie kaysa kilîr.* (ÇÇ 6/7,179)
“Bundan **sonra** kolektif çiftliğinize (devlet çiftliği) geziye çıkın.”
- ◆ *Ançah ta un hişşîn saltaksem hîvalama ta puşlariş întî.* (ÇÇ 6/7,189)
“Ama askerler çoktan onun **ardından** kovalamaya başladılar.”
- ◆ *Şavnaşkal şınna pîr çîr hişşîn tepri şulîhma tîînat’.* (ÇPP s.7)
“Böyle bir kimse, birbiri **ardına** gelen hastalıklara yakalanır.”
- ◆ *Un hişşîn ansîr pîlterişlî affikssem umlî-hîşlî şîpşînsa pîraşşî.*(ÇÇ,215)
“Bundan **sonra** daha dar anlamdaki bir ek birbiri ardına kaynaşarak gelir.”
- ◆ *Îşer, vaskar! Kivvi kivelîr,
Şînni şîntertîr,-ak sakkun!
Kîreşüre teley pilletîr
Şîn şul pire kun hişşîn kun.*(Ю. СЕМЕНТЕР.). (ÇÇ,371)
“Îşer, acele et! Eskiler eskide kalsın,
Yeninin kazanmasına izin verin, kanun böyle!
Mücadelede iyi şanslar
Yeni yıl bizi günden **sonra** gün.”
[Günden güne bize yeni yıl.]
- ◆ *Vîl ittisem umînce çuh un hişşîn ikî toçka lartaşşî.* (ÇY,86)
“Başka şeylerin önünde olduğunda ondan **sonra** iki nokta konur.”
- ◆ *Şakîn hişşîn kunta karapsem kilme tîînnî, Vladivostok port pulsa tîî.* (ÇY,124)
“Bundan **sonra** gemiler buraya gelmeye başladı, Vladivostok liman oldu.”

4.1.3. Yönelme-Yükleme Hâli Eki İsteyen Son Çekim Edatları

4.1.3.1. Valli “için”

Yalın isimlerle ve zamirlerin ilgi hâliyle kullanılması yanı sıra *valli* son çekim edatı yönelme-yükleme hâli eki alan sözcüklerle de kullanılmaktadır.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Anne yatlaşat’, kaçaka tīrantarma mar, hamīra **valli** te şīkīr şuk tese hītīrat’, tet.* (A,29)
“Kendimiz **için** ekmek yok, keçiyi beslemeyeceksin, diyor annem bana.”
- ◆ *Sire **valli** yīpanma yurasan şeş.* (YU, 131)
“Sizin **için** sadece eğlenmek yararlı olabilir.”
- ◆ *Ep kiltēn sana **valli** tivīşlī tum, tarşīsem ilse kilem.* (A,34)
“Evden senin **için**, sana layık giysi, hizmetli getireceğim.”
- ◆ *Çiper ırī-sivī pulsān kiles kīre **valli** şīkleymi mīyīr ūsteretīp.* (KVK 5, 50)
“Eğer sağlıklı olursam gelecek **için** güçlü fındık yetiştireceğim.”
- ◆ *İna **valli** uyrīm pūlīm şuk ta...* (KVK 5,110)
“Onun **için** ayrı bir oda yok.”
- ◆ *Çiçças aptekīran sana **valli** yod kaysa iletīp.* (KVK 6,69)
“Hemen eczaneden senin **için** tentürdiyot alacağım.”
- ◆ *Hama **valli** tese turīm ta, yurī, sana pultīr.* (KVK 6,78)
“Ben kendim **için** yaptım, tamam senin olsun.”
- ◆ *Pulmarī nimişīn sīt işessi, pīr tumlam ta yulmarī īna **valli**.* (KVK 7,153)
“Kimse süttēn içemez oldu, onun **için** bir damla bile kalmadı.”
- ◆ *Anne purī pīr hīyne **valli** iş tupatçī.* (PHA,188)
“Annem kendisi **için** yeni bir iş buldu.”
- ◆ *Ançah hama **valli** te kunne pīr-ikī stakan yulkalat’.* (PHA,196)

“Ancak kendim **için** de günde bir iki kadeh artırıyorum.”

- ◆ *Suda pamas ĩrah mana **valli** ukşa yarsa tĩratçĩ, tet.* (ÇL,223)

“Mahkemeye gitmeden benim **için** para gönderdiğini söylüyor.”

[Mahkemeye gitmeden önce, bana para gönderdiğini söylüyor.]

- ◆ *Kama **valli** lartrĩmĩr?* (ÇL,225)

“Kimin **için** koyduk bunu?”

- ◆ *Yĩmĩka **valli** asanne kaşni şulah ĩřĩ kalpak şihat’.* (ÇS,36)

“Büyükanmem her yıl kız kardeşim **için** sıcak bir şapka örüyor.”

- ◆ *Ançah maltanlĩha hĩvna **valli** mar.* (ÇS,141)

“Ama ilk başta kendim **için** değil.”

- ◆ *şak temĩsençen pĩris suylasa ilĩr te şkulti stena hařaçĩ **valli** zametka řĩrĩr.* (ÇÇ 6/7,42)

“Bu konulardan birini seçin ve okul duvar gazetesi **için** bir makale yazın.”

- ◆ *Ĩr tĩrsan kullen mĩn te pulin çikse huratĩp sana **valli**.* (ÇPP,76)

“Her sabah kalktĩđĩmda senin **için** bir şeyler koyacađĩm.”

- ◆ *Vihtĩr tĩvan kilĩpe aslamĩřĩ **valli** şeş mar.* (ÇPP,105)

“Vihtir sadece evi ve büyükannesi **için** değil.”

- ◆ *Fonetika trans-kriptsiyi **valli** sas pallisene ye kullenhi alfavitranah.* (ÇÇ,138)

“Fonetik transkripsiyonu **için** sesli harfler veya günlük alfabeden yararlanılır.”

- ◆ *Vĩl řĩpati-ne sire **valli** řiranĩ vĩt,-huta kĩresřĩn pulçĩ Verka.* (ÇÇ,413)

“Sandalı senin **için** telaşlandı, dedi Verka araya girmeye çalışarak.”

- ◆ *Atte Hura tin ĩs hĩrrinçen pire **valli** pĩr yĩkĩr ıvĩř tĩrlĩ hitre çul ilse kilçĩ.* (ÇY,251)

“Babam bizim **için** Karadeniz kıyılarından bir avuç güzel taş getirdi.”

- ◆ *Usse řĩtsen, esir hĩvĩra **valli** mĩnle ĩř suylasa ilnĩ pulittĩr?* (ÇY,44)

“Büyüdüğünüzde kendiniz **için** hangi mesleği seçerdiniz?”

4.1.3.2.Pula “-den dolayı, yüzünden”

Çuvaş Türkçesinde “-den dolayı, yüzünden” anlamına gelen bu son çekim edatı *pul-* eyleminin “-a” zarf fiil ekini almasıyla meydana gelmiştir. Çuvaş Türkçesinde bu edatın *nyлax (pulah)* şeklinde pekiştirmeli hâlinin de kullanıldığı görülmektedir. Kendisinden önce ise yönelme veya belirtme durum ekine bağlanarak görev yaptığı tespit edilmiştir. Bu edat Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesinde *bula* “nedeniyle, yüzünden, için, uğruna, -den dolayı” şeklinde yer almakta olup Çuvaş Türkçesiyle benzer işlevde kullanılmaktadır.

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *matèriallarına bula* “malzemeleri için”, *hönerine bula* “şu hüneri için” (Li, 2022: 187).
Bşk. *garmunına bula* “akerdeonu için”, *hiñe bula* “senin için” (Li, 2022: 187).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Vişene pula Kostya şine te urıhlarah, tişkerüllireh kuşpa pıhma puşları.* (YU, 146)
“Onlar **yüzünden** Kostya’ya, daha farklı ve daha eleştirel bakmaya başladı.”
- ◆ *Şavna pula huskalmi, katempi pek hıtsa larat’ vıl.* (YU, 152)
“**Bu nedenle** doldurulmuş bir hayvan gibi hareketsiz duruyordu.”
- ◆ *Ahırtneh, takama yihıratçı vıl, şurşır şılne pula epı un sassine ilteymerım.* (KVK 5,82)
“Görünüşe göre birini aradı ama kuzey rüzgârı **yüzünden** duyamadım.”
- ◆ *Küliri şıv numay çaknı, pır şavna pula simıs maçça pek şakınsa tırat’.* (KVK 5,134)
“Göldeki su seviyesi çok düştüğünden **dolayı** buzlar yeşil bir tavan gibi asılı kalmış durumda.”
- ◆ *Sire pula tat pıçkışır, savasır tırsa yulın.* (KVK 6,96)
“Senin **yüzünden** ne testeren kalacak ne de küreğin.”
- ◆ *Pir in plansem ina pula hal’ yiltah putlansa laraşşı.* (KVK 6,123)
“Onun **yüzünden** tüm planlarımız altüst oldu.”
- ◆ *Ançah tırlı siltava pula cılay şın kaysa pıtrı.* (PHA,9)
“Ancak çeşitli sebeplerden **dolayı** çok kişi öldü.”

- ◆ *V isene **pula** Silempi pır yapalana şivîç ınlansa ilçî.* (PHA,87)
“Onun **yüzünden** Silempi bir şeyi çabucak anladı.”
- ◆ *Pire **pula** lere annene asap kītartaşşî?* (ÇL,285)
“Bizim **yüzümüzden** annem orada işkence mi görüyor?”
- ◆ *Pīhpa yīh hirîşe purīnninî **pula** pirīn nesīlsem hīysen şırulīhne uprasa hīvarayman.* (ÇL,370)
“Kabileler arası çatışmalar **yüzünden** torunlarımız yazılarını koruyamadılar.”
- ◆ *Çuhīn purnīşa **pula** konservatorisençe vīrenme tivmen īna.* (ÇS,147)
“Yoksulluk **yüzünden** konservatuarlarda eğitim görme şansı bulamadı.”
- ◆ *Ançah sivve **pula** pīri şeş tīrsa yulnī, ittisem vilse pītñî.* (ÇS,211)
“Ancak don **yüzünden** sadece biri kaldı, diğerleri öldü.”
- ◆ *Mīnle pulin sīltava **pula** iş pulaymannine pīlterme.* (ÇÇ 6/7,150)
“Herhangi bir neden **yüzünden** olayı bildirmek mümkün olmadı.”
- ◆ *Pırna **pula** puşna şiyīn.* (ÇÇ 6/7,14)
“Boğazından **dolayı** başın üstünde.”
- ◆ *Sana **pula** tītīşarah pīççen tīra-tīra yulatīp ep ittisençen.* (ÇPP,174)
“Senin **yüzünden** çoğu zaman başkalarından daha yalnızım.”
- ◆ *Kama **pula** şīmīrlīnine pīsīkkisem türeh īnkarsa ileşşî.* (ÇPP,184)
“Yetişkinler kimin **yüzünden** kırıldıklarını hemen anlayacaklar.”
- ◆ *Çīlhene **pula** şeş epir şuhīşlama, şuhīşa kalasa pama.* (ÇÇ,3)
“Yalnızca dilden **dolayı** düşünebiliyor ve kendimizi ifade edebiliyoruz.”
- ◆ *Şak hutşīnusene **pula** çıvaş çīlhine urīh çīlhesençen numay-numay sīmah kīnī.* (ÇÇ,57)
“Bu ilişkilerden **dolayı** Çuvaş diline başka dillerden de çok sayıda kelime girmiştir.”

- ◆ *Yıtı huşı hıyne pırle çınmennine **pula** pıçık pıltır alıkı patınçeh tırsa yulçı.* (ÇY,169)
“Köpek sahibi kendisiyle birlikte davet edilmediğinden **dolayı** küçük kulübenin kapısında kaldı.”
[Köpek, sahibiyle birlikte davet edilmediği için küçük kulübenin kapısında kaldı.]
- ◆ *Şavna **pula** tavrālīh çuhınlansa pırat’, tıpra pulıxı te çakat’.* (ÇY,176)
“Bunun **yüzünden** çevre giderek fakirleşiyor, toprak verimliliği azalıyor.”

4.1.3.3. Kura “göre”

Çuvaş Türkçesinde “göre, sayesinde, sebebiyle” anlamlarını karşılayan bu son çekim edatı *kur-* eylemine “-a” zarf fiil eki getirilerek oluşturulmuştur. Harezmi, Kıpçak ve Çağatay sahasında *köre* şeklinde az da olsa kullanılmıştır (Hacıeminoğlu, 1992: 60). Edat, bu dönemde *köre* şeklinde karşımıza çıkmakta ve “*nazaran, nispetle, bakarak*” anlamlarını karşılamaktadır. Ayrıca bu edatın Tatar Türkçesinde “*küre*”, Başkurt Türkçesinde “*kürä*” kullanımı mevcut olmakla beraber Çuvaş Türkçesiyle benzer işlevde kullanılmaktadır (Güzel, 2012: 628).

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *az süzlē bulganga **küre*** “az sözlü olduğuna **göre**”, *çilēgene **küre*** “kovasına **göre**” (Öner, 2007: 732). Bşk. *üzinā **kürä*** “kendine **göre**”, *şuğa **kürä*** “şuna **göre**” (Yazıcı Ersoy, 2022: 408).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Aptıranı Mayuk, Vitalik çimsirlıhne **kura**, kart yarsa titrı.* (YU, 150)
“Şaşkın Mayuk, Vitalik’in sessizliği **nedeniyle** işareti anladı.”
[Şaşkın Mayuk, Vitalik’in sessizliğinden işareti anladı.]
- ◆ *Kaşnin çılhine **kura** uyrım brigada.* (YU, 162)
“Her bir dil grubuna **göre** tugaylar oluşturulmuştu.”
- ◆ *Şakna **kura** timırşı açi puyan patne pırsa tırat’ te kalat’.* (A,13)
“Buna **göre** demircinin oğlu zengin adamın yanına geldi ve şöyle dedi.”
- ◆ *Şul şınçe, kaş pulsa kilnine **kura**, hıy appışı patne şıvırma kiret.* (A,27)
“Yol üstündeyken gece olduğuna **göre** uyumak için ablasının evine girer.”
[Yolda akşam olduğu için uyumaya ablasının evine girer.]

- ◆ *Kapla hırhennine **kura** aşşisene te itlemi pulaşşı vısem.* (KVK 5,107)
 “Böyle cimriliklerine **göre** babalarını dinlemeyi bırakıyorlar.”
 [Cimriliklerinden dolayı artık babalarını dinlemiyorlar.]
- ◆ *Untri sutuş çıvaşla kalaşnine **kura** çılayah hıyulansa kaysa.* (KVK 5,155)
 “Oradaki satıcı Çuvaşça’ya **göre** konuşuyordu ve çok cesurdu.”
 [Oradaki satıcı Çuvaşça konuşuyor ve çok cesur davranıyordu.]
- ◆ *Tarşisem te huşine **kura** pısilah kayaşşı un.* (KVK 6,150)
 “Hizmetçileri de efendilerine **göre** şımartılıyordu.”
 [Hizmetçiler de efendilerinin tutumuna göre şımartılıyordu.]
- ◆ *Vısene **kura** ula kuraksem te vıslatsa şitriş.* (KVK 6,193)
 “Buna **göre** ala kargalar da ses çıkararak geldi.”
- ◆ *Partizansene hirış tını usisırine **kura** allisene şikleriş.* (KVK 7,173)
 “Partizanlara karşı direnmenin faydasız olduğuna **göre** ellerini kaldırdılar.”
- ◆ *Ançah vıl çip-çır yun pulsa nim huskalmasır virtnine **kura** ina vilni teni pulas.* (KVK 7,141)
 “Ama görünüşe **göre** yatakta hareketsiz yattığı için ölmüştü.”
 [Görünüşe bakılırsa hareketsiz yattığı yatakta ölmüştü.]
- ◆ *Halih panı yatne **kura** mar.* (PHA,139)
 “Halkın verdiği isme **göre** değil.”
- ◆ *Vısem halı te-ha Germani Raşşee parıntarassa ineneşşı, şavna may titkinri kaşni şınna vıl sire sıtır tunine ye pulışnine **kura** haklaşşı.* (PHA,170)
 “Hâlâ Almanya’nın Rusya’ya teslim olacağına inanıyorlar ve bu yüzden her esir, size zarar mı verdiği yoksa yardım mı ettiğine **göre** yargılanıyor.”
 [Hâlâ Almanya’nın Rusya’ya teslim olacağına inanıyorlar; bu yüzden her esir, size zarar mı verdiği yoksa yardım mı ettiği üzerinden yargılanıyor.]
- ◆ *Unti tıslıhsene **kura** hıvır ta kulışla kiske haylavsem şırır.* (ÇL,157)
 “Örneklere **göre** kendiniz komik, kısa hikâyeler yazın.”

- ◆ *Ana, iŝta tata kam yurlannine **kura**, kīvvi, ŝuhīŝī, sīmahī, tūtīmī palīrtsa tīrat’.* (ÇL,46)
“Müziğin, fikrin, sözlerin, yapının, nerede ve kimin söylediğine **göre** değişiyor.”
[Müzik, fikir, sözler ve yapı; nerede ve kimin söylediğine göre değişiyor.]
- ◆ *Hal’hi samanara açasem purte ŝavīn pek, ŝulīsene **kura** mar īslī.* (ÇÇ 6/7, 212)
“Şu anda tüm çocuklar böyle, yaşa **göre** değil düşünceleri.”
[Günümüzde çocuklar yaşa göre değil, düşüncelerine göre davranıyor.]
- ◆ *Predlojenisene, pītīŝterūsene **kura**, malalla ŝırīr.* (ÇÇ 6/7,217)
“Bağlaçlara **göre** cümleleri yazmaya devam edin.”
- ◆ *Ara, pīsīkkisem mīn tīvaŝŝī, vīsene **kura**, şavna tuma hītlanatīr.* (ÇPP,189)
“Büyükler ne yapıyorsa sen onlara **göre** bunu yapmaya çalışıyorsun.”
[Büyükler ne yapıyorsa sen de onları örnek alıp aynısını yapmaya çalışıyorsun.]
- ◆ *Ah, hīvna **kura** mar çeye es!* (ÇPP,101)
“Ah, sen kendine **göre** kurnazsın!”
- ◆ *Urapa ye şuna turti laŝine **kura** kīske te, vīrīm ta pulat’.* (ÇÇ,94)
“Binicilik, araba veya kızağın türüne **göre** kısa ya da uzun olur.”
- ◆ *Uŝī sasīsene funksie **kura** uŝkīnlassi unpa viŝlenmest.* (ÇÇ,141)
“Ünlülerin işlevlerine **göre** gruplandırılması bununla bitmiyor.”
- ◆ *Kīvakal külline **kura** çīmat’.*(ÇY,63)
“Ördek gölüne **göre** suya dalar.”
- ◆ *Kaşni hīrīnni pekeh Selime īmītīnçe te- hīyne **kura** kapīr tumlanassi.* (ÇY,169)
“Her kız gibi Selime'nin de kendine **göre** kıyafetler yaratma hayali vardır.”

4.1.3.4. Hirīŝ “karşı”

Çuvaş Türkçesinde “-e karşı, -e göre, karşı” anlamlarını karşılayan bu sözcük, verme durumundaki sözcüklerle kullanılmaktadır. Eski Türkçede edat olarak ilk örneklerine Karahanlı Türkçesinde “karşu” şeklinde rastlanılmaktadır. Eski Türkçede, Uygur ve Karahanlı metinlerinde bu vazifeyi *utru* edatı görmektedir. Tatar Türkçesinde “karşı” Başkurt

Türkçesinde ise “*qarşı*” şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Yazıcı Ersoy ,2022: 411; Alkaya, 2022: 423).

Eski Türkçe Örnekler

*Saňa **karşu** bolmaz katıg ya ya kurup, Oğuz kağanka **karşu** kildiler* (Hacıeminoğlu,1992:52).

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *Kırım taraftarlarına **karşı*** “Kırım taraftarlarına **karşı**”, *krestyannarga **karşı*** “köylülere **doğru**” (Alkaya, 2022: 424). Bşk. *energiyahı ağımina **qarşı*** “enerji akımına **karşı**”, *kimgä **qarşı*** “kime **doğru**” (Yazıcı Ersoy, 2022: 411).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Niuşli Marina Alyuşa **hiriş** tırayman.* (YU, 157)
“Marina Alyuş’a **karşı** direnemedi.”
- ◆ *Kulçî vîsene **hiriş** Mayukî.* (YU, 164)
“Onlara **karşı** Mayuk da güldü.”
- ◆ *Şul şinçe yikireşsene **hiriş** kayık kîvakal vişse irtet.* (A, 43)
“Yolda, ikizlere **karşı** vahşi bir ördek uçup gelir.”
- ◆ *Eppin, sana hîvna huşas mar-i ku işe? – terîm îna **hiriş**.* (KVK 5, 184)
“Yani bu davayı kendin yapamaz mısın? Ona **karşı** cevap verdim.”
[“Yani bu davayı kendin halledemez misin?” diye sordu, ben de ona karşılık verdim.]
- ◆ *Etikan kalleh iltîn pürneskesene **hiriş** şak-şak!* (KVK 5, 46)
“Etikan yine altın parmaklara **karşı** çıkıyor!”
- ◆ *Şapah tepîr hut itleme te **hiriş** mar.* (KVK 6, 170)
“Ancak tekrar dinlemeye **karşı** değilim.”
- ◆ *İre **hiriş** kalleh ukılçana tuhrîm.* (KVK 6, 182)
“Sabaha **karşı** tekrar bahçeye çıktım.”

- ◆ *Pusmırpa tıttımlıhe **hırış** pıççen mar, pur halıh ta kar!* (KVK 7, 15)
“Bütün halklar şiddet ve cehalete **karşı** yalnız değil!”
- ◆ *Silempi tüseymerı, yıl kulçı te **hırış** havaspah huravları.* (PHA , 46)
“Silempi dayanamayıp ona **karşı** gülümsedi ve memnuniyetle cevap verdi.”
- ◆ *Ençen pır halıh teprine **hırış** vırşıpa tuhsan.* (PHA, 67)
“Eğer bir millet diğerine **karşı** savaşa girerse.”
- ◆ *Esir hıvır halıhırın çılhine **hırış** tımasan, halıh kımılne pıtımpeh hıvır allırta tıtsa tırır.*
(ÇL-85)
“Halkınızın diline **karşı** çıkmazsanız halkın iradesine tam hâkim olursunuz.”
- ◆ *Tışmanı **hırış** hiş yıtsa tuhrır-i?* (ÇL, 95)
“Düşmana **karşı** kılıcını çektin mi?”
- ◆ *Sıtırşısene **hırış** – simıs patrul’.* (ÇÇ 6/7, 67)
“Zararlılara **karşı** yeşil devriye.”
- ◆ *Karap şaplah yuhıma **hırış** patvarrın işet.* (ÇÇ 6/7, 197)
“Gemi akıntıya **karşı** cesurca yüzüyor.”
- ◆ *Hal’hinçe te vatı aşşine **hırış** kalama sımah tupaymast’.* (ÇPP,149)
“Bu sefer de ihtiyar babasına **karşı** söyleyecek söz bulamıyordu.”
- ◆ *Yıtı yıl şırşa layıh tuyat’,- tavırçı ına **hırış** atte.* (ÇPP, 275)
Söylediklerime **karşı** babam, "Köpeğin koku alma duyusu çok iyi." diye cevap verdi.
- ◆ *Hır ına **hırış** pırşa tıçı.* (ÇÇ, 248)
“Kız ona **karşı** dönüp gitti.”
[Kız, ona doğru dönüp ardından uzaklaştı.]
- ◆ *Yal ençen mana **hırış** iki şın kileşşı.* (ÇÇ, 414)
“Köyden iki kişi bana **karşı** geliyor.”

- ◆ *Salampi s̈itel umne larnı ta çarınmi kalaşakan amışne **hırış** nim te çınmest.* (ÇY, 191)
“Salampi masaya oturmuş, durmadan konuşan annesine **karşı** hiçbir şey söylemiyordu.”
- ◆ *Un çuhne epir nimeş faşisçisene **hırış** şurşır-hıvelanış frontınçe şapışattımır.* (ÇY, 261)
“O zamanlar Kuzeybatı Cephesi'nde Alman faşistlerine **karşı** savaşıyorduk.”

4.1.3.5. May “göre, -dıkça, -den dolayı”

Çuvaş Türkçesinde *maı* yalın hâldeki ya da verme durum ekini almış sözcüklerle kullanıldığında “- göre, -dıkça, -den dolayı” anlamlarında bir edat hâline gelmektedir. Ayrıca bu edat Tatar Türkçesinde benzer işlevde *uñay* şeklinde kullanılmaktadır (Güzel, 2012: 629). Tatar Türkçesinde yalın hâldeki sözcüklerden sonra edat göreviyle kullanılmaktadır. *Uñay* (<uñ+a-y: uñ<on “kolay,faydalı”) “faydalı, yararlı” kelimesine teklik 3. Şahıs iyelik eki ve *bilen* (bile+n) edatı gelerek *uñayı bilen* şeklini almıştır.

Tatarca ve Başkurtca Örnekler

Tat. *başka beyitler uñayı bilen* “başka beyitler vasıtasıyla”, *şul faciga uñayı bilen* “şu facia dolayısıyla” (Alkaya, 2022: 614).

Çuvaşca Örnekler

- ◆ *Şavna **may** vıl çih çıppisençen şit te yulmarı.* (A, 18)
“Buna **göre** tavuk, civcivlerinden kalmadı.”
- ◆ *Pallah, paç urıhla intı, hınıhni yuhıma **may** yurıhsır.* (YU, 185)
“Tabii ki, aksine, olağan akıştan **dolayı** pek uygun olmayabilir.”
- ◆ *Şula **may** aça şurtne ıvılı patne kırse tuhma şeş ilkırnı.* (YU, 183)
“Oğlunu yetiştirme yurduna götürdüğü yoldan **dolayı** sadece kısa bir süreliğine onu ziyaret edebildi.”
- ◆ *İş vıl işlenı **may** hıyeh vırentse pırat’.* (KVK 5, 19)
“O kendisi çalıştıkça işi öğreniyor.”

- ◆ *Şavna may açasem te hıysene işli şın pek tuyma taprataşşı.* (KVK 5, 93)
“Buna **göre** çocuklar da kendilerini iş insanı gibi meşgul hissetmeye başlarlar.”
- ◆ *Pulısem sikni may hıvel şınçe kımıl yevır yiltirtataşşı.* (KVK 6, 109)
“Balıklar zıpladıkça güneşte gümüş gibi parlıyordu.”
- ◆ *Mın şın ta şiklenet, hütülenme may sırat.* (KVK 6, 113)
“Korkudan **dolayı** yaşlı adam da kendini korumanın yolunu arıyor.”
- ◆ *Unsırın may kilmen.* (KVK 7, 40)
“Onsuz kaldıkça yapamazsın.”
- ◆ *Vanyuşka çupnı may temişe hut ta kayalla şavrınsa pıhrı.* (KVK 7, 154)
“Koştukça Vanyuşka birkaç kez geriye baktı.”
- ◆ *Praski ıvılne may pur çuhne yalan hıype fermına ilse kayat.* (PHA, 83)
“Praski imkân buldukça oğlunu da çiftliğe götürüyor.”
- ◆ *Şıvınnı may purin pirki te sımah tatıpır.* (PHA, 86)
“Bundan **dolayı** her şeyi kabul edeceğiz.”
- ◆ *Malalla vırenme may kilmeri.* (ÇL, 111)
“İleriye doğru öğrenmesinden **dolayı** mümkün olmadı.”
- ◆ *Hıy vırense pını may saltakısene te vırşış işne vırentri.* (ÇL, 178)
“Öğrendikçe askerlerine de savaş sanatını öğretti.”
- ◆ *Şınna şeş mar, vırmanti çırçunsempe vişen kayıksene te ultalama may tupat*’ tekerlik. (ÇS, 221)
“Sadece insanlar değil, vahşi orman hayvanları ve kuşları da aldatıldıklarından **dolayı** bulurlar.”
- ◆ *Vanya, purinş in te palli intı,- hıyne may kımıllı açı.* (ÇÇ 6/7, 14)
“Vanya herkesin bildiği gibi kendisine **göre** iyi kalpli bir çocuktu.”

- ◆ *Vulanı **may** çilhe şıyrikisene, kıntam predlojenisene yusasa tuhır.* (ÇÇ 6/7, 7)
“Okuduğunuz metne **göre** dil hatalarını, biçimsiz cümleleri düzeltin.”
- ◆ *Karinnı **may** vıl üsseh pırat’.* (ÇPP, 285)
“Uzadıkça gelişir gider.”
- ◆ *Şak iki sımaha tanlaştarsa pıhsan şapla kalama **may** pur.* (ÇÇ, 37)
“Bu iki kelimenin karşılaştırılmasına **göre** şunu söyleyebiliriz.”
- ◆ *İna çıvaş slovarisempe pallaşnı **may** kirek kam ta tuysa ilme pultarat’.*(ÇÇ, 69)
“Çuvaşça sözlüklerle tanıştığına **göre** herkes onu hissedebilir.”
- ◆ *Itti padejsempe te palırtma **may** paraşşı.* (ÇY, 65)
“Diğer durumlarla da gösterdiğine **göre** izin verin.”
- ◆ *Kır şıvharı **may** açasen kımılı şkulalla turtınat’.* (ÇY, 121)
“Sonbahar yaklaştığına **göre** çocukların okula gitme arzusu artar.”

4.1.3.6.Yahın “-a yakın, -e kadar”

Eski Türkçede kullanımı görülmeyen bu edatın Çuvaş, Tatar ve Başkurt Türkçesinde yönelme hâl ekiyle beraber kullanıldığı görülmektedir.

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *un distege **yakın** xikeye* “ona **yakın** hikâye”, *dürt mñge **yakın** kışi* “dört bine **yakın** kişi” (Alkaya, 2022: 643). Bşk. *un yılga **yaqın*** “on yıla **yakın**”, *mini ŋ kiwık yığgä **yaqın*** “benim gibi yüze **yakın**” (Yazıcı Ersoy, 2022: 405).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Ançah iki uyıha **yahın** işlesen Şapşinskiy pekare işke ernişin tese huşa vırıntan kılarsa yarat’.* (KVK 5, 160)
“Ancak yaklaşık iki aya **yakın** çalıştıktan sonra işletme sahibi içki içtiği gerekçesiyle Şapşinskiy’i işten kovdu.”
- ◆ *Yal şine usal hıpar şırşı tuhni sisinmeri — ha ku **yahınta**.* (YU, 130)
“Köyde kötüye **yakın** bir haber kokusu çıkmamıştı.”

- ◆ *Kunta ta, Husan, Şîrpü hulisençi pekeh, vun sakîşar sehete **yahîn** îşleşşî.* (KVK 5, 163)
“Burada da Kazan ve Şîrpü şehirlerinde olduğu gibi günde yaklaşık on sekiz saate **yakın** çalışıyorlar.”
- ◆ *Kukîle şurrine **yahîn** huşsa yitta patîm.* (KVK 5, 88)
“Böreğin yarısına **yakınını** bölüp köpeğe verdim.”
- ◆ *Îk şîr şînna **yahîn** pulnî kunta.* (KVK 7, 135)
“Burada iki yüze **yakın** kişi vardı.”
- ◆ *Halî vara pirînce şîrîme **yahîn** donor îşlet.* (PHA, 172)
“Şu anda bizimle çalışan yirmiye **yakın** bağışçımız var.”
- ◆ *Tarasa alî sakîr kilograma **yahîn** kîtartat’.* (PHA, 24)
“Terazi kolu sekiz kilograma **yakın** ağırlıktadır.”
- ◆ *Pîr talîka **yahîn** şîme mar.* (ÇL, 315)
“Bir güne **yakın** yemeyin.”
- ◆ *Sada kilsen te sehete **yahîn** şîrarîmîr.* (ÇL, 357)
“Bahçeye vardığımızda bir saate **yakın** aradık.”
- ◆ *Vaskasa, vaskamasîr, asîrhansa, pîçî, şuhrîma **yahîn**.* (ÇS, 240)
“Aceleyle, telaşsız, çekingen, sessiz, bir kilometreye **yakın**.”
- ◆ *Epir ikî uyîha **yahîn** vîrentîmîr.* (ÇS, 55)
“Yaklaşık iki aya **yakın** öğrenim gördük.”
- ◆ *Mîñ purî şîre **yahîn** vîlle.* (ÇÇ 6/7, 212)
“Toplamda yüze **yakın** kovan var.”
- ◆ *Arîm **yahînnne** te kilişmest.* (ÇPP, 278)
“Hanımımın **yanına** da yakışmıyor.”

- ◆ *Pîr huşî, vuni şula **yahîn**, aslî konyuhra ta işlerim ep vîsene kiliştarnipe.* (ÇPP, 170)
“Bir ara, yaklaşık on yıla **yakın**, onların hoşuna gittiği için baş seyislik yaptım.”
- ◆ *Slovar’te purî 3 pine **yahîn** sîmah kuşarsa panî.* (ÇÇ, 113)
“Sözlükte tamamı 3 bine **yakın** kelime çevirmiştir.”
- ◆ *Vîsençen ik şîre **yahîn** sîmaha çîvaşla kuşarsa paman.* (ÇÇ, 11)
“Bunlardan iki yüze **yakını** Çuvaşçaya çevrilmemiştir.”
- ◆ *Pîve tappi vîşî kilometra **yahîn** tîsîlat’.* (ÇY, 149)
“Taşkın üç kilometreye **yakın** sürüklenir.”
- ◆ *Şîrim minuta **yahîn** larçî Grigoriy İvanov.* (ÇY, 219)
“Yirmi dakikaya **yakın** oturdu Grigoriy İvanov.”

4.1.4. Çıkma Hâli Eki İsteyen Son Çekim Edatları

4.1.4.1. Puşlasa “-den başlayarak, -den beri”

Bu son çekim edatı çıkma hâl ekiyle kullanılmakta olup Türkiye Türkçesine de yine çıkma hâl eki almış biçimiyle aktarılmaktadır.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Pîçîkkinçen **puşlasa** şur suhalsem taranah şiklenni unran.* (A, 73)
“En küçüğünden **başlayarak** en ak sakallısına kadar ondan şüpheleniyordu.”
- ◆ *Şak hıpara iltsen patşa ta pîtim halîha utsa puma tinîs hîrrinçen **puşlasa** şurçî patne şitiççen şur pir sartarsa tuhrî tet.* (KVK 5, 47)
“Kral bu haberi duyunca deniz kıyısından **başlayarak** sarayına kadar bütün halkın yürümesi için beyaz bir örtü serdi.”
- ◆ *Taisa, işteşî kunaşkalline **puşlasa** kurakansker, çîneymiyeh pulsa tiçî.* (KVK 7, 91)
“Taisa böyle bir meslektaşını gördüğü **andan başlayarak** ne diyeceğini bilemedi.”
- ◆ *Payantan **puşlasa** Kiruk yalanah “tîp faşist” pulî!* (PHA, 162)
“Bu vakitten **başlayarak** Kiruk “başfaşist” olacaktır!”

- ◆ *Kile tavrınma vişî uyîh yulsan sakkırmış klasran **puşlasa** uyırîlmi şürenî.* (YU, 144)
“Eve dönmeden önceki üç ay boyunca, sekizinci sınıftan **başlayarak** yaptığım yürüyüşlere kesintisiz devam ettim.”
- ◆ *Uri tupanınçen **puşlasa** şüş pırçı taranah antîhsa kaysa e şepişşîn çuptıvatçı.* (YU, 145)
“Topuktan **başlayarak** saç teline kadar nefes nefese ve nazıkçe öptü.”
- ◆ *Payan kilnîrenpe te **puşlasa** kuşran pîhrî vîl mana.* (ÇL, 363)
“Bugünden **başlayarak** gözlerimin içine baktı.”
[Bugünden itibaren gözlerimin içine bakmaya başladı.]
- ◆ *Pîr-pîrne **puşlasa** tîl pulnî iki sîvîşîn çun-çîrine şapah ta kapıklî sıra mar.* (ÇL, 123)
“Birbirlerinden **başlayarak** ilk kez karşılaşan iki şairin ruhları birayla dolmamıştı.”
- ◆ *Un şinçe **puşlasa** letçikpa pîrle injenerpa vraç starta tuhaşşî.* (ÇS, 144)
“Ondan **başlayarak** bir pilot, bir mühendis ve bir doktor işe koyuldular.”
- ◆ *Kışkîru palli hışşîn malalla pısık sas palliren **puşlasa** şırmalla.* (ÇÇ 6/7, 224)
“Ünlem işaretinden sonra büyük harfle **başlayarak** yazmalıyız.”
- ◆ *Hula, yal yatne, şın huşamatne, yatne pısık sas palliren **puşlasa** şıraşşî.* (ÇÇ 6/7, 39)
“Şehir, köy adı, kişinin soyadı büyük harfle **başlayarak** yazılır.”
- ◆ *Yupana şülten **puşlasa** ayala şiti, ayaltan şüle şiti pîhat’.*(ÇPP, 206)
“Sütuna yukarıdan **başlayarak** aşağıya, aşağıdan yukarıya doğru bakar.”
- ◆ *Îrten **puşlasa** kaşçen pilik avtarmaşşî.* (ÇPP, 125)
“Sabahtan **başlayarak** akşama kadar beş kaza.”
[Sabahtan akşama kadar beş kaza.]
- ◆ *Vîsençe pulînnî samahsen şuçî pîrreren **puşlasa** vîtîr tîvatta şitet.* (ÇÇ, 235)
“İçlerindeki kelime sayısı birden **başlayarak** otuz dörde kadar gider.”
[İçlerindeki kelime sayısı birden otuz dörde kadar gider.]

- ◆ 1980-mış şulsen vişinçen **puşlasa** çıvaş çilhin fonetikipe fonologine tıpçes işi P.Ya. Yakovlev çilheşi hutşinçi. (ÇÇ, 25)

“Çuvaş dilinin fonetik ve fonoloji çalışmaları 1980’li yılların sonlarından **başlayarak** dil bilimci P.Ya.Yakovlev tarafından yürütülmüştür.”

4.1.5. Vasıta Hâli Eki İsteyen Son Çekim Edatları

4.1.5.1. Pırle “birlikte”

Sözcüğün kökenine baktığımızda *pır- “bir, aynı anda” anlamında bir isim köküne *-la/ -le vasıta hâli eki getirilerek oluşturulmuştur.

Bu edat, Eski Türkçede *birle* şeklinde olup yalın hâldeki sözcüklerde ya da 3. kişi iyelik ekini almış sözcüklerde yükleme hâl eki görevinde kullanıldığı görülmüştür.

Eski Türkçe Örnekler

Eçim kağan birle ilgerü Yaşıl ögüz Şanturig yazıka tegi süledimiz (Bilge Kağan Yazıtı/Doğu Yüzü; Tekin, 2022:200).

Amcam kağan ile doğuda Yeşil Nehire, Şantung ovasına kadar ordu sevk ettik.

Talim balık odug erken saklanmadın tuşar, alkunı kemi birle siñürür (Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi 17. satır).

Yırtıcı balık uyanıkken dikkatsizlikle ona rast gelinir, herkesi **gemi ile** yutar.

Bayat atı birle sözüğ başladım törütgen igidgen keçürgen idim (Kutadgu Bilig 1. beyit). *Yaratan, yetiştiren ve göçüren rabbim olan Allah’ın adı ile* söze başladım.

Tatar Türkçesinde bu edatın karşılığı *bilen*, Başkurt Türkçesinde ise *mınän* şeklinde kullanılmaktadır.

Tatarca ve Başkurtça Örnekler

Tat. *Bötän cir yözë güzelläğë bilen* çolğana. “Bütün yeryüzü güzelliği **ile** kaplanıyor.”, *at bilen arba* “at **ile** araba” (Öner, 2007: 731). Bşk. *Kämä mınän dä mümkün*. “Gemi **ile** de mümkün.” *Qüştar mınän hiž* “kuşlar **ile** siz” (Yazıcı Ersoy, 2022: 398).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Tır pırçisene pırle puştariŕ.* (A, 18)
“Tahılları **birlikte** topluyoruz.”
- ◆ *Şuk, pırle pulma pürmen pire, Kostya.* (YU, 146)
“Hayır, **birlikte** olmamız gerekmiyor Kostya.”
- ◆ *Şilih tata unpa pırle üpkev te vişimsir çirine kışlama puşlari.* (YU, 146)
“Günahıyla **birlikte** diğer suçlamaların kalbini sonsuza dek kemirmeye başladığını hissetti.”
- ◆ *Ki-kak, pırle kayipir.* (A, 66)
“Haydi, **birlikte** gidelim.”
- ◆ *Savinişli vıransa kayrı aç, aşşıpe pırle hire kayma hatirlençi.* (KVK 5, 94)
“Çocuk mutlu bir şekilde uyandı ve babasıyla **birlikte** tarlaya gitmeye hazırlandı.”
- ◆ *Atya manpa pırle man hvattere.* (KVK 5, 114)
“Haydi, benimle **birlikte** daireme gel!”
- ◆ *Uroksene yalanah pırle hatirlenetpir.* (KVK 6, 116)
“Derslere her zaman **birlikte** hazırlanıyoruz.”
- ◆ *Vısem pırle şürenine nikam ta tunma pultaraymast’.* (KVK 6, 119)
“Kimse **birlikte** takıldıklarını inkâr edemez.”
- ◆ *Vısempe pırle San’ka ta pulni.* (KVK 7, 172)
“San’ka da onlarla **birlikteydi**.”
- ◆ *Masterskoya leşsem pırle kiçiş.* (KVK 7, 187)
“Atölyeye **birlikte** girdiler.”
- ◆ *Vilah fritspa pırle maşinipa kataççi çupat’.* (PHA, 163)
“Frits ile **birlikte** arabayla gezmeye gidiyor.”

- ◆ *Vil ŧur sehetren tış hirurgpa pırle tavrınçı.* (PHA, 172)
“Yarım saat sonra başhekimle **birlikte** görüldü.”
- ◆ *“Mışkın Upankka” kalavra işı kulişpa pırle şililli pitlev te palırat’.* (ÇL, 156)
"Zavallı Upankka" hikâyesi sıcak bir mizah ve öfkeli bir azarlama ile **birlikte** geliyor.”
- ◆ *Sanpa pırle vıyya tuhman ep,* (ÇL, 165)
Ulahsençe pırle pulman.
“Seninle **birlikte** çıkmadım,
Toplantılarda **birlikte** olmadık.”
- ◆ *Uçitel’pe pırle vırısla kuşarır.* (ÇS, 56)
“Öğretmeninizle **birlikte** Rusçaya çevirin.”
- ◆ *Sıvva vulır ta klaspa pırle vırısla kuşarır.* (ÇS, 60)
“Şiiri okuyun ve sınıfla **birlikte** Rusçaya çevirin.”
- ◆ *Ana hıype pırle işleken raboçisem hisepleşşı.* (ÇÇ 6/7, 105)
“Kendisi ile **birlikte** iş arkadaşları tarafından saygı duyulan birisidir.”
[Kendisi, iş arkadaşları tarafından saygı duyulan birisidir.]
- ◆ *Ançah ta huppi vil çun puyanlihi mın üsternipe pırle üsse pırat’, ina şimişınçen uyırma şuk.* (ÇÇ 6/7, 123)
“Fakat kabuk; ruh zenginliğiyle **birlikte** arttıkça büyür, meyveden ayıramaz.”
- ◆ *Şapla, asannü allipe pırle vısem hıysem tillineh kuşsa şüreşşı.* (ÇPP, 141)
“Böylece büyükanneleriyle **birlikte** kendilerinden bağımsız bir şekilde hareket ediyorlar.”
- ◆ *İl vısene hıvpa pırle.* (ÇPP, 156)
“Onların desteğiyle **birlikte** alın.”
- ◆ *İnlantaru slovar’ne kivelni şimahsempe pırle şinnisene te şak palıka kırtni.* (ÇÇ, 132)
“Açıklamalı sözlükte eski sözcüklerle **birlikte** yeni sözcükler de yer alıyor.”
- ◆ *İnfinitiv pulışu glagolipe pırle skazuyemıy pulat’.* (ÇÇ, 377)
“Mastar, yardımcı fiil ile **birlikte** yüklem hâline gelir.”

- ◆ *Unpa pīrle uy-hirten 20 pin tonna azot.* (ÇY, 176)
“Onunla **birlikte** tarlalardan 20 bin ton azot elde edildi.”
- ◆ *İkî şul ıtlışşıpeh Mittapa pīrle işlerimîr, tivanpa tivantana ta layîh purînatîmîr.* (ÇY, 269)
“Mitta ile iki yıldan fazla **birlikte** çalıştık, kardeşten daha iyi yaşıyorduk.”

4.1.5.2. Yunaşar “yan yana”

İsimlerin bulunma ve vasıta hâlleriyle, zamirlerin ise yalnızca vasıta eki almış hâliyle kullanılan *yunaşar* son çekim edatı *araç* ve *birliktelik* bildirmek göreviyle kullanılmaktadır (Güzel, 2012:650).

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Şişkipe yunaşar pîr ivîs larat’.* (KVK 5, 48)
“Fındıkla **yan yana** bir kavak ağacı var.”
- ◆ *Sassîr vîrtâşşî vîsem yunaşar.* (YU, 153)
“Sessizce **yan yana** yatıyorlar.”
- ◆ *Ançah hîyîn üçînçen tîvîlennî tîprençikî şeş şuk yunaşar.* (YU, 162)
“Ama kendi bedeninden gelen kırıntılar da **yanında** yok.”
- ◆ *Unpa yunaşar-Şelyuk, vîl ta tavralîha sînat’.* (KVK 5, 61)
“Onunla **yan yana** çevreyi Şelyuk da izliyor.”
- ◆ *Manpa yunaşar larakan Tatyukah iler-ha.* (KVK 6, 116)
“Benimle **yan yana** oturan Tatyukah’ı alalım.”
- ◆ *Tatyukpa yunaşar utatpîr.* (KVK 6, 116)
“Tatyuk ile **yan yana** yürüyoruz.”
- ◆ *Ştappan piççesempe yunaşar, purînatçîş.* (KVK 7, 210)
“Ştappan kardeşleriyle **yan yana** oturuyordu.”

- ◆ *Pir in urapapa yunaşar pır hırarım aç a imirtse larat*. (KVK 7, 223)
“At arabamızla yan **yana** çocuk emziren bir kadın oturuyor.”
- ◆ *Şagovetspa yunaşar larnı*. (PHA, 180)
“Şagovets ile yan **yana** oturuyordu.”
- ◆ *Vişempe yunaşar ta tıras kılmeri*. (PHA, 198)
“Onlarla yan **yana** durasım gelmedi.”
- ◆ *Unpa yunaşar şar şinni larat*. (ÇL, 173)
“Onunla yan **yana** bir asker oturuyor.”
- ◆ *Tavış ulıppa yunaşar pıtarman-şı ina*? (ÇL, 92)
“Devle yan **yana** gömülmemiş miydi?”
- ◆ *Akı pırınpe yunaşar mari şemyi purınat*. (ÇS, 149)
“Mari bizimle **birlikte** yan yana ailesiyle yaşıyor.”
[Mari, ailesiyle birlikte bizimle yan yana yaşıyor.]
- ◆ *Esı kampa yunaşar laratın*? (ÇS, 26)
“Kiminle yan **yana** oturuyorsun?”
[Kiminle oturuyorsun?]
- ◆ *Şkulpa yunaşar şini klub lartriş*. (ÇÇ 6/7, 14)
“Okulla yan **yana** bir kulüp binası inşa ettiler.”
- ◆ *Çüreçepe yunaşar lar*. (ÇÇ 6/7, 14)
“Pencereyle yan **yana** otur.”
[Pencerenin yanına otur.]
- ◆ *Mikirtatri Vihtirpe yunaşar larsa pırankan şofer*. (ÇPP, 168)
“Vihtir ile yan **yana** oturan şoför mırıldandı.”
- ◆ *Pirinçe unpa yunaşar larsah kalaşniççi*. (ÇPP, 169)
“Bir keresinde onunla yan **yana** oturup konuşmuş.”

- ◆ *Çıvaşsem avaltanpah mıkşı-ırşesempe yunaşar purınni pallı inti.* (ÇÇ, 61)
 “Çuvaş halkının çok eski çağlardan beri Mokşa-Erzalarla **yan yana** bölgede yaşadığı bilinmektedir.”
 [Çuvaş halkının çok eski çağlardan beri Mokşa-Erzalarla aynı bölgede yaşadığı bilinmektedir.]
- ◆ *Çıvaş çılhinçe şemşe hupı sasısem şemşe uşı sasısempe yunaşar tıraşşı.* (ÇÇ, 192)
 “Çuvaşçada yumuşak ünlülü sözcüklerle **yan yana** yumuşak ünsüzlü sözcükler de bulunur.”
 [Çuvaşçada yumuşak ünlülü sözcüklerin yanında yumuşak ünsüzlü sözcükler de bulunur.]
- ◆ *Uçitel'nitsa mana Kat'ıpa yunaşar malti parta huşşine lartrı.* (ÇY, 79)
 “Öğretmen beni ön masada Katya ile **yan yana** oturttu.”
- ◆ *Hıysem inlantarakan şımahpa yunaşar mar çuhne zapyatoypa uyıraşşı.* (ÇY, 58)
 “Açıkladıkları kelimeyle **yan yana** olmadıklarında virgülle ayrılırlar.”

4.2. Görevleri Bakımından Son Çekim Edatları

4.2.1. Yön Gösterme ve Sınırlama İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları

4.2.1.1. Vitır “üzerinden, içinden, boyunca”

Vitır Çuvaş Türkçesinde *yön*, *birliktelik* ve *araç* bildiren bir son çekim edatı olarak kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesine genel olarak çıkma hâli ekiyle aktarılırken zaman zaman diğer hâl ekleriyle aktarımı da görülmektedir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Kirukın şımahhisem şıl vitır sırhınsa tuhrış.* (KVK 5, 61)
 “Kiruk’un sözleri dişlerinin **içinden** sızarak çıktı.”
- ◆ *Vut pek vırı, şurhi şıv pek sarılat’, vitır şıtarsa tuhat’.* (KVK 5, 37)
 “Ateş gibi sıcak, kaynak su gibi yayılıp **içinden** nüfuz eder.”

- ◆ *Yulaşkinçen çitma şuk kuraymı pulsa şitnine vitır pilet.* (YU, 177)
“Sonunda **içinde** dayanılmaz bir nefret hâline geldiğini anlıyor.”
- ◆ *Ahal’ te ıratakan urine şim çilha vitır hılçık çikme puşlatçı, şapah çitatçı vıl.* (KVK 6, 173)
“Yün çorabının **içinden** tarağı geçirip ağrıyan bacağına dokunuyordu ama buna da katlanıyordu.”
- ◆ *Yırı kuşisem şavın çuhnehi kun vitır malaşlıha inense şançıklın pıhaşşı.* (KVK 6, 174)
“Yırı’nın gözleri o an gün **boyunca** geleceğe umutla bakıyordu.”
- ◆ *Arşın aç a sırme kupısne huçı te kantik vitır sada sikse ançı.* (KVK 7, 198)
“Çocuk kemanını bırakıp pencere **içinden** bahçeye atladı.”
[Çocuk kemanını bırakıp pencereden bahçeye atladı.]
- ◆ *Hırın hurlın kurınakan sını vitır şaltan teley şuti hırelse tuhat’.* (KVK 7, 201)
“Kızın hüznü yüzü **üzerinden** mutluluğun ışığı parlıyordu.”
- ◆ *Pir in iksimirin hal’ vitır tarlamalla.* (PHA, 203)
“İkimizin de bu durum **üzerinden** ter dökmemiz gerekiyor.”
- ◆ *Tumtiri şile vitır yarakansker unın.* (PHA, 6)
“Elbiseleri **üzerinden** rüzgâr geçirmez durumdaydı.”
- ◆ *Hıyın vitır kuşipe tıvan halih çunne inlanma pultarnı.* (ÇL, 138)
“Kendi **içinden** gözleriyle yerli halkın ruhunu anlayabiliyordu.”
[Yerli halkın ruhunu kendi gözleriyle anlayabiliyordu.]
- ◆ *Uşnı çüreçe vitır uş şil kıret.* (ÇL, 184)
“Açık pencereden **içeriye** taze bir esinti giriyor.”
- ◆ *Esir tıvaykkine şemşe yurpa vitır.* (ÇS, 82)
“Tepe **boyunca** yumuşak karla kaplayın.”

- ◆ *Kantik vitır tıvan uysem, raşçasem, uşlankışem, şine ıtaraymi pıhrı.* (ÇS, 204)
 “Pencere **içinden** memleketinin tarlalarına, ormanlarına, çayırlarına bakıyordu.”
 [Pencereden memleketinin tarlalarına, ormanlarına, çayırlarına bakıyordu.]
- ◆ *Ulıma, silosa, senaja un vitır kılaraşşı, hutşıntaraşşı.* (ÇÇ 6/7, 178)
 “Onun **içinden** saman, yem, ot silajı geçirilir ve karıştırılır.”
- ◆ *Pitım kivi çire vitır şıransa tuhnın tuyınat’.* (ÇÇ 6/7, 18)
 “Bütün şarkı sanki yürek **içinden** söyleniyor.”
 [Bütün şarkı sanki yürekten söyleniyor.]
- ◆ *Vısen Vırnar vitır tuhmalla.* (ÇPP, 175)
 “Vırnar'ın **içinden** geçmeleri gerekiyor.”
- ◆ *Vıl işe pırassa kaşni ir çüreçe vitır pıhsa kıtse tıratçı.* (ÇPP, 12)
 “Her sabah pencere **içinden** dışarıya bakıp onun işe gelmesini bekliyordu.”
 [Her sabah pencereden dışarı bakıp onun işe gelmesini bekliyordu.]
- ◆ *Şırlehi şavlakan vırman vitır kayassi unşın hınk ta mar.* (ÇÇ, 98)
 “Gece vakti gürültülü orman **içinden** yürümek onun için pek de keyifli değildi.”
 [Gece vakti gürültülü ormanda yürümek onun için pek de keyifli değildi.]
- ◆ *Şerşisem karta huşıkı vitır kire-kire tuhsa.* (ÇÇ, 398)
 “Serçeler çitin **içinden** boşluktan girip çıkıyorlardı.”
 [Serçeler çitin arasındaki boşluktan girip çıkıyorlardı.]
- ◆ *Taras çılay yalsem vitır tuhrı, şırma-şatrasem urlı kaşrı şırmisem ku tırıhra ıtla ta numay-şke.* (ÇY, 97)
 “Taras; bu bölgede çok sayıda dere bulunduğu için birçok köyün **içinden** geçiyor, dereleri ve uçurumları aşıyordu.”
 [Taras; bu bölgede çok sayıda dere bulunduğu için birçok köyden geçiyor, dereleri ve uçurumları aşıyordu.]

- ◆ *Ušĩ fortočka vitĩr layĩh iltĩnet: šĩrmara šĩv kĩrlese yuhat*. (ÇY, 155)
“Açık küçük pencere **üzerinden** derede akan suyun sesini duyabilirsiniz.”
[Açık küçük pencereden derede akan suyun sesini duyabilirsiniz.]

4.2.1.2. Tavra “etrafında, çevresinde”

Zamirlerin ilgi hâliyle, isimlerin ise yalın hâliyle kullanılan bu son çekim edatı; Türkiye Türkçesinde çoğunlukla bulunma veya yönelme hâl ekleriyle karşılanmakta olup anlam bakımından “*etrafında*” ve “*civarına*” ifadeleriyle aktarılmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Pukane hurlĩhlĩ kuşĩsempe yĩri-tavra pĩhkalat*. (A, 90)
“Kukla kederli gözlerle **etrafına** bakıyor.”
- ◆ *İvan aşşĩ tavra sikkeleşşĩ*. (KVK 5, 32)
“İvan babasının **etrafında** zıplıyor.”
- ◆ *Mĩn teri ilirtũllĩ, havasĩ kun kĩvvi tavrana tulsan ta, şakĩ ta şitelekser Vitalikşĩn*. (YU, 187)
“Günün melodisi, ne kadar heyecan verici ve eğlenceli olursa olsun, Vitalik’in **etrafında** yeterli bir etki yaratmıyor.”
- ◆ *Huşisem Pirat tavra kĩna yavĩnkalarĩş*. (KVK 5, 75)
“Sahipleri sadece Pirat’ın **etrafında** dolaşıyordu.”
- ◆ *Pĩçikkisene pısĩkki tavra tĩrlenĩ*. (KVK 6, 105)
“Küçük olanlar büyüklerin **etrafına** işlenir.”
- ◆ *Ami tavra temişe hut kuskalasa şavrĩnat*. (KVK 6, 113)
“Dişinin **etrafında** birkaç kez döner.”
- ◆ *Vanyuşka tavra pul’işem ıvĩşlase sapnĩ pekeh tĩkĩnçĩş*. (KVK 7, 159)
“Vanyuşka’nın **etrafına** avuçla serpilmiş gibi mermi yağdı.”

- ◆ *Şîr çimîrîn un **tavra** şavrînmalla ikken.* (PHA, 16)
“Görünüşe göre dünyanın onun **etrafında** dönmesi gerekiyor.”
- ◆ *Anna tavra şavrînat’.* (PHA, 215)
“Anna **etrafta** dolaşıyor.”
- ◆ *Hîy **tavra**-şursa ilse lüçîrkenî hut listisem.* (ÇL, 316)
“Kendi **etrafında** yırtık ve buruşuk kağıtlar vardı.”
[Etrafında yırtık ve buruşuk kağıtlar vardı.]
- ◆ *Un yîri-tavra tîŋçeri mînpur şînsem puhîŋçîş.* (ÇL, 103)
“Onun **etrafında** bütün halk toplanmıştı.”
- ◆ *Pîvesem **tavra** yivîş lartrîş.* (ÇS, 114)
“Göletlerin **etrafına** ağaç diktiler.”
- ◆ *Hîvatlî halîh, îslî halîh, (ÇS, 56)*
Hîvel pekeh es hu tavra
Puştartîŋ îmir purînmalîh
Pur halîha pîr şîrşivra.
“Güçlü bir millet, akıllı bir millet,
Sen **etrafındaki** güneş gibisin
Sonsuza dek toplandı
Bir ülkedeki bütün insanlar.”
- ◆ *Hîş-pîr rayon, haşaçîsem **tavra** litpîrleşüsem aktivlîŋ îşleme puşlanî.* (ÇÇ 6/7, 19)
“Bazı ilçe gazeteleri **etrafında** edebiyat dernekleri aktif olarak çalışmaya başladı.”
- ◆ *Tîrlî yivîş üset un **tavra**, vun-vun tîslî çeçek yalkîşat’.* (ÇÇ 6/7, 27)
“Etrafında farklı ağaçlar yetişiyor, onlarca renkli çiçek parlıyor.”
- ◆ *Kîşatti **tavra** kuşak mîrlatsa, açaşlansa sîrtîne- sîrtîne şavrînat’.* (ÇPP, 204)
“Botun **etrafında** daireler çizerek kedi mırıldanır ve sevgiyle döner.”
- ◆ *Atya, Mişşa, şak külî **tavra** vişşe şavrînar.* (ÇPP, 71)
“Hadi, şu gölün **etrafında** uçalım Mişa.”

- ◆ *Çerkalov hÿy maşini **tavra** şavrĭnkalasa şüretçĭ.* (ÇÇ, 413)
“Çerkalov arabasının **etrafında** dolaşıyordu.”
- ◆ *Pĭvi **tavra** yıvĭş kurĭk.* (ÇÇ, 278)
“Göletin **etrafında** ağaçlar ve otlar var.”
- ◆ *Hula **tavra** şeşenhir sarĭlsa vırtat’.*(ÇY, 174)
“Şehrin **etrafına** bir bozkır yayıldı.”
- ◆ *Al’tuk inke lartat’ te çaşĭk, şem’e tulat’ sĭtel **tavra**, şakkat’ kĭna vunvişĭ kaşĭk.* (ÇY, 195)
“Altuk Teyze bir bardak koyar, aile sofranın **etrafında** toplanır, on üç kaşık vurur.”

4.2.1.3. Hirĭş “karşı, karşılık”

Çoğunlukla durum az da olsa zaman anlamlarında kullanılan bu son çekim edatı yönelme veya yükleme hâl ekleriyle birlikte kullanılmakta olup Türkiye Türkçesindeki *karşı* son çekim edatıyla işlevsel açıdan denk durumundadır. Ayrıca bu son çekim edatı *-ah/-eh* kuvvetlendirme edatı ile birlikte de kullanılabilir.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Sasartĭk **hirĭş** Tili vĭşterse kilnine asĭrhat’.* (A, 63)
“Ansızın Tilki’ye **karşı** olduğunu fark etti.”
- ◆ *Şavĭnpa ta vĭl tekeh **hirĭş** tĭni pĭtĭm işe pĭssa hurassa ĭnlançĭ.* (YU, 153)
“Bu nedenle daha fazla **karşı** gelmenin tüm işleri mahvedeceğini anladı.”
[Bu nedenle, daha fazla **direnmenin** tüm işleri mahvedeceğini anladı.]
- ◆ *Sĭtelĭn ikĭ aykkinçe hire — **hirĭş** larakanskersen.* (YU, 132)
“Masanın her iki yanında birbirlerine karşı karşıya oturanlar.”
[Masanın iki tarafında, birbirlerine **karşı** oturanlar.]
- ◆ *Leşĭ nĭykĭşsa ĭna **hirĭş** itkĭnçĭ.* (KVK 5, 78)
“O, ona **karşı** koşarak yanına gitti.”

- ◆ *Şakna şuta ilse sunarşışem ıtlarah şile **hiriş** utma tırışaşşı.* (KVK 5, 173)
“Aynı zamanda avcılar çoğunlukla rüzgâra **karşı** yürümeye çalışırlar.”
- ◆ *Mın kımıllansa kaynı Lisor vısene **hiriş** pır sımah ta çınmeri.* (KVK 6, 32)
“Lisor gururluydu onlara **karşı** tek bir kelime etmedi.”
- ◆ *Hıy te ina **hiriş** vırnaşrı.* (KVK 6, 55)
“Ve kendisi onun **karşısında** duruyordu.”
- ◆ *Arşınna **hiriş** tıma pultaraymastır!* (KVK 7, 209)
“Bir erkeğe **karşı** koyamazsın!”
- ◆ *P itim halıha **hiriş** an pır.* (PHA, 215)
“Tüm insanlara **karşı** gelmeyin.”
- ◆ *Vısene **hiriş** Silempipe konvoir larçış.* (PHA, 127)
“Silempi ve maiyeti de onların **karşısına** oturdu.”
- ◆ *Vısene **hiriş** tırakansem imırhi hurlıha kırış.* (ÇL, 103)
“Onlara **karşı** gelenler ise ebedî lanete uğrayacaklardır.”
- ◆ *Hutpılmenlıhe **hiriş** şivıç kireşü puşlanat’.* (ÇL, 134)
“Cehalete **karşı** amansız bir mücadele başlıyor.”
- ◆ *Ançah Yulya **hiriş** nimin te.* (ÇS, 129)
“Ama Yulya'ya **karşı** hiçbir şeyim yok.”
- ◆ *Pırın kilte aslisene **hiriş** çınmeşşı.* (ÇS, 129)
“Bizim evde büyüklere **karşı** gelinmez.”
- ◆ *Kaşhi şil-tıman ire **hiriş** lıplançı.* (ÇÇ 6/7, 14)
“Gece kar fırtınası sabaha **karşı** yatışmıştı.”
- ◆ *Ninına **hiriş** alıkran pır hıraça tuhrı.* (ÇÇ 6/7, 212)
“Nini'ya **karşı** kapıdan küçük bir kız çıktı.”

- ◆ *Lupas ayne kītīm kīna, surihsem **hīriş** tīpirtetse tuhrīş.* (ÇPP, 254)
“Ahırın altına girip koyunlarla **karşılaşınca** dışarı çıktılar.”
- ◆ *Purpīreh virentekensene **hīriş** pīhma hīruşī.* (ÇPP, 36)
“Öğretmenlere **karşı** gelmek tehlikelidir.”
- ◆ *Hīr īna **hīriş** pīrsa tīçī.* (ÇÇ, 414)
“Kız ona **karşı** yürüdü.”
[Kız ona doğru yürüdü.]
- ◆ *Salampi pek çītsa tīraymarī, īna **hīriş** itkīnçī.* (ÇÇ, 380)
“Salampi daha fazla dayanamayıp ona **karşı** koşarak yanına gitti.”
[Salampi daha fazla dayanamayıp ona doğru koşarak yanına gitti.]
- ◆ *Şīle **hīriş** şūren ut yurtat’, şamrīk yīkīt vaskatat’ uta.* (ÇY, 272)
“At rüzgāra **karşı** koşar, genç adam atı acele ettirir.”
- ◆ *Hīle **hīriş** şuna hatīrlī.* (ÇY, 121)
“Kışa **karşı** kızaklar hazır.”

4.2.1.4. Tīrih “yoluyla, aracılığıyla, boyunca”

Bu son çekim edatının görevlerini şu şekilde açıklayabiliriz:

- 1) Türkiye Türkçesine *boyunca* anlamında ya da bulunma hâl ekiyle aktarılabilir:
 - ◆ *Hulay pılçīklī uramī **tīrih** eroplan pek vişterçī yalalla.* (ÇL, 147)
“Şehrin çamurlu sokakları **boyunca/sokaklarında** köye doğru bir uçak gibi uçu.”
- 2) Vasıta anlamı taşıdığı durumlarda Türkiye Türkçesine *aracılığıyla* ya da *yoluyla* şeklinde aktarılabilir:
 - ◆ *Kilīşnī ūkerçīk **tīrih** sīnlav soçineniyī şır.* (KVK 7, 14)
“Resim **aracılığıyla** betimleyici bir deneme yazın.”
 - ◆ *Pīlterīşī **tīrih** vīsene şakīn pek uyırma may pur.* (ÇÇ, 418)
“Anlamları **yoluyla** bunlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.”

3) Bir şeye bağlılık anlamında durum belirtmek göreviyle kullanıldığında Türkiye Türkçesine *göre* şeklinde aktarılabilir:

- ◆ *Ep ĭ unran, sir ĭn Olegran, Vadim kalan ĭ t ĭr ĭh, ř ĭr ř ĭr ĭm ř e ř ĭln ĭ.* (ÇPP, 67)
“Vadim'in söyledikleri **aracılığıyla**, Oleg'den sadece yüz yirmi tane aldım.”
[Vadim'in söylediklerine göre Oleg'den sadece yüz yirmi tane aldım.]

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Tutarsa ř ĭrma t ĭr ĭh ĭk ĭ kav ĭn ĭ ř se p ĭra ř ř ĭ.* (A, 92)
“Dere **yoluyla** yüzen iki balkabağı var.”
- ◆ *Ş ĭnk ĭr-ş ĭnk ĭr ĭleper Ul ĭh t ĭr ĭh v ĭrtn ĭ.* (KVK 5, 200)
“Çanların çaldığı ĭleper Ul ĭh Nehri **yoluyla** uzanıyordu.”
[Çanların çaldığı ĭleper Ul ĭh Nehri boyunca uzanıyordu.]
- ◆ *Ş av ĭn t ĭr ĭh mana pallasa ĭl.* (KVK 5, 31)
“Bunun **aracılığıyla** beni tanıyın.”
- ◆ *H ĭr un ĭn huskan ĭv ĭsem t ĭr ĭh v ĭl v ĭ ř ne ř ĭtn ĭne.* (YU, 153)
“Kız, hareketleri **yoluyla** tamamen de ğ i ř t ĩ ğ ĭn ĩ kanıtladı.”
- ◆ *Ş ura ř ĭn ĭ ĭrsen v ĭr ĭm p ĭr ĭn ĭn ř e ř ĭr ĭ pulat’ — ř av ĭn t ĭr ĭh t ĩreh pall ĭ.* (YU, 159)
“Gelinin uzun parma ğ ĭnda aynı ĭ ř aret **yoluyla** bir y ĩz ĩk olabilir.”
- ◆ *Yut pat ř al ĭ ĭsem t ĭr ĭh ř ĩre me pu ř ĭlp.* (KVK 6, 139)
“Yabancı devletler **aracılığıyla** seyahat etmeye ba ř layaca ğ ĭm.”
- ◆ *V ĭr ĭmanti tar ĭn ř ĭrma t ĭr ĭh kaysa ĭ ĭm ĭ ř sen ĭ ř ř ne ĩkr ĭm ĭr.* (KVK 6, 183)
“Orman **yoluyla** derin bir vadiye ĭnd ĩk Almanların gerisine d ĩ ř t ĩk.”
- ◆ *Perepis’ p ĭt ĭmlet ĭv ĭsem t ĭr ĭh Ç ĭva ř Respublik ĭn ř e m ĭnle-m ĭnle ĭal ĭh pur ĭnat’?*
(KVK 7, 267)
“Nuf ĩs say ĭmları **yoluyla** Çuva ř ĭstan Cumhuriyeti’nde ne t ĩr insanlar ya ř ĩyor.”
- ◆ *Kapitan yulta ř , ep ĭ ĭnlann t ĭr ĭh, es ĭr prikaz ĭln ĭ ĭnt ĭ.* (PHA, 21)
“Yolda ř kaptan anlad ĭklar ĭm **aracılığıyla** size zaten emirler verilmi ř .”

- ◆ *Şak sînavsem **tîrîh** hîşan ta pulin kartinîsem şırma îmitlennî.* (ÇL, 178)
“Bu gözlemlerim **yoluyla** bir gün resim yapmayı hayal ettim.”
- ◆ *Un soderjaniye **tîrîh** kalaşu irtterîr.* (ÇS, 144)
“Onun içeriği **aracılığıyla** konuşmanızı yapın.”
[Konuşmanızı, onun içeriğinden yola çıkarak gerçekleştirin.]
- ◆ *Hîy kalanî **tîrîh**, purinçen ıtlarah vîl İvan Susanin partine kîmîllanî.* (ÇS, 147)
“Kendini gösterme **yoluyla** en çok İvan Susanin’in partisine sempati duyuyordu.”
[Kendisini ifade etme biçimiyle en çok İvan Susanin’in partisine sempati duyuyordu.]
- ◆ *Brigadir anlî uy **tîrîh** şut şantalîk huşî pek patvarrîn utat’.* (ÇÇ 6/7, 212)
“Usta, uçsuz bucaksız tarla **boyunca** bir doğa efendisi gibi yürüyordu.”
- ◆ *Pîlteriş **tîrîh** hîş uşkîna kîret?* (ÇÇ 6/7, .223)
“Anlam **yoluyla** hangi gruba dâhil edilir?”
- ◆ *Kilîşü **tîrîh**, sovhoz işşîn ulma-şırta uyîrsa parat’.* (ÇPP, 64)
“Anlaşma **boyunca** devlet çiftliği, çalışma için meyve ve sebze tahsis ediyor.”
- ◆ *Ku sîmahsem padej, hisep, sîpat **tîrîh** ulşînaşşî.* (ÇÇ, 400)
“Bu kelimeler duruma, sayıya göre sıfat **yoluyla** değişir.”
- ◆ *Asfal’t sarnî şosse **tîrîh** maşına şîr kilometr hîvîrtlîhpa vişteret.* (ÇY, 122)
“Araba, asfalt şose **boyunca** yüz kilometre hızla gidiyor.”
- ◆ *Takam vîrman **tîrîh** untalla ta kuntalla îne kîtîvî hîvalasa şûrenî pekeh.* (ÇY, 179)
“Sanki biri orman **boyunca** ileri geri bir inek sürüsü sürüyormuş gibi.”

4.2.1.5. Teri “-e kadar”

Çuvaş Türkçesinde yalın hâldeki sözcüklerle kullanılan bu edat “-e kadar” anlamını karşılar ve bir işin, bir durumun sona erdiği yeri ya da zamanı gösterir. Sınırlama ve derecelendirme bildirmek göreviyle kullanılan bu son çekim edatı Türkiye Türkçesindeki *kadar* edatıyla aynı işlevdedir. Çuvaş Türkçesinde genel olarak *şav*, *şak*, *ku*, *vîl*, *mîn* gibi işaret bildiren zamirlerle

birlikte kullanılmaktadır. Edatın kökenine bakıldığında Eski Anadolu Türkçesinde *degürü*, *degüri* şeklinde, Çağatay Türkçesinde *dëgrü*, *tëgüre*, *tëgrü* şekilleriyle karşılaşmış olup edatın köken olarak *teg* “*değmek*” fiiline -ür ettiren yapan ekin gelmesi ve -ü zarf fiil ekini almasıyla oluştuğu fikri yaygın bir görüştür. Mustafa Öner ise bu edatın kökeninin *teg* edatına +rü yönelme hâl ekinin gelmesiyle oluştuğunu belirtir (1999: 12).

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Ultavşĭ ta putsĭr arĭmne şav teri şillenet.* (A, 46)
“Yalancı, anlayışsız karısına bu **kadar** sinirlenir.”
- ◆ *Piçç işpe şilli pĭr-pĭrne şav teri yurataşşĭ.* (KVK 5, 52)
“Erkek ve kız kardeşler birbirini o **kadar** çok seviyorlar.”
- ◆ *Pallah, unta hĭruşĭ, şav teri hĭruşĭ.* (KVK 5, 69)
“Elbette orası tehlikeli, bir o **kadar** da korkutucu.”
- ◆ *Mĭn teri hĭruşĭ vĭl şak purnişra piççen yulni.* (YU, 1488)
“Bu hayatta yalnızlık ne **kadar** korkutucu!”
- ◆ *Ah, mĭn teri kayri işpa Purĭnatpĭr epir!* (YU, 160)
“Ah, ne **kadar** karmaşık bir bilinçaltıyla yaşıyoruz!”
- ◆ *E tata av şav tette avtomobil’sen puhhiyĭ mĭn teri ilirtülli!* (KVK 6, 16)
“Ya da şu oyuncak koleksiyonuna bak ne **kadar** da sevimli!”
- ◆ *Mĭn teri işĭ, layĭh!* (KVK 6, 74)
“Ne **kadar** sıcak ve rahat!”
- ◆ *Uhsay Yakkĭvĭn çĭlhi şav teri ilemlĭ te puyan.* (KVK 7, 112)
“Uhsay Yakkıvin halkının dili ne **kadar** güzel ve zengin.”
- ◆ *Mĭn teri pısĭk şĭrşĭv sirĭn!* (PHA, 69)
“Ne **kadar** büyük bir ülkeniz var!”
[Sizin ülkeniz ne kadar büyük!]

- ◆ *Oy, mĩn teri anlĩ ta mĩn teri viřsĩr purnĩř.* (ÇL, 193)
“Ah, hayat ne **kadar** engin ve ne **kadar** sonsuz.”
- ◆ *Sanĩn şav teri panulmi şies kilet-im?* (ÇL, 238)
“Gerçekten bu **kadar** elma yemek istiyor musun?”
- ◆ *Çĩri yulnĩ çĩppe Yulya şav teri hĩrhennĩ.* (ÇS, 211)
“Yulya hayatta kalan civciv için bu **kadar** üzüldü.”
[Yulya hayatta kalan civciv için bu denli üzüldü.]
- ◆ *Reks viylĩ, hĩyne şav teri mĩnařlĩn, lĩpkĩn tĩtkalat’* (ÇS, 228)
“Reks güçlü, kendisi bu **kadar** gururlu ve sakın.”
[Reks güçlü, gururlu ve bir o kadar da sakindi.]
- ◆ *Alyuna, şav teri tutlĩ yaşka pĩřernĩ ikken esĩ.* (ÇÇ 6/7, 5)
“Alyuna, ne **kadar** lezzetli bir çorba yapmışsın.”
- ◆ *Mĩn teri tutlĩ řĩřĩ kĩret řĩkase...çen.* (ÇÇ 6/7, 60)
“İhlamur ağacı ne **kadar** güzel kokuyor öyle.”
- ◆ *Mĩn teri teyleylĩ hal’ Vihtĩr!* (ÇPP, 86)
“Vihtir şimdi ne **kadar** mutludur!”
- ◆ *Şav teri çuna parsa tĩřřsa tusa hatĩrlenĩ řĩrpĩksem te řunmařřĩ.* (ÇPP, 105)
“Bu **kadar** büyük bir gayretle yapılan kibritler bile yanmaz.”
- ◆ *Mĩn teri pĩsĩk uyrĩmlĩh vişem huřřĩnçe.* (ÇÇ, 30)
“Aralarında ne **kadar** büyük fark var.”
- ◆ *Şav teri hastar doyarka-şke vĩl.* (ÇÇ, 402)
“O ne **kadar** üstün yetenekli bir sütçü kız.”
- ◆ *Purin te sasartĩk şav teri ırĩ kĩmĩllĩ pulas kilse kayrĩ.* (ÇY, 16)
“Herkes birdenbire o **kadar** nazik olmak istedi.”
- ◆ *Mĩn teri kirlĩ vĩl, şak çugun şul!.* (ÇY, 174)
“Bu demiryolu ne **kadar** önemli!”

4.2.1.6. Yahîn “-a yakın, -e kadar”

Çuvaş Türkçesinde yönelme-yükleme hâli ekleriyle birleşen *yahîn* son çekim edatı *öncelik, sonralık, zaman ve miktar* bildirmek göreviyle kullanılmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Oh, tasarah şıv İsas tese şur şuhrıma yahîn şitse kiltim.* (KVK 5, 106)
“Oh, daha temiz su almak için yarım kilometreye **yakın** yürüdüm.”
- ◆ *Unta şitme şivihah mar, kuntan vıl şuhrım şurra yahînah.* (KVK 6, 90)
“Oraya çok yakın değil, buradan bir buçuk mile **yakın** uzaklıkta.”
- ◆ *İkî uyîha yahîn tekeh Man’îpa şürenî pirki İrkka vırısla kalaşma çılayah vîrençî.* (KVK 7, 32)
“Man’ı ile iki aya **yakın** zaman geçirdikten sonra İrkka Rusça konuşmayı öğrendi.”
- ◆ *Eppin, viş şire yahîn şın kilmelle-ha.* (PHA, 26)
“Demek ki üç yüze **yakın** kişinin gelmesi gerekiyor.”
- ◆ *Şur uyîha yahîn tattî-sıppisîr şumîr lüşketri.* (ÇL, 345)
“Neredeyse yarım aya **yakındır** sürekli yağmurlar yağıyordu.”
- ◆ *Pîr şuhrıma yahîn kaysan, şıv hîrrinçe kimî huşine kuratpîr.* (ÇL, 116)
“Bir kilometre **kadar** gittikten sonra teknenin sahibini nehrin kıyısında görüyoruz.”
- ◆ *20-miş imîr puşlamışînçe Şupaşkarta 5 pine yahîn şın purînnî.* (ÇS, 237)
“20. yüzyılın başlarında Şupaşkar’da 5 bine **yakın** kişi yaşıyordu.”
- ◆ *Şirîme yahîn kîrîs, tepîr yîkîr ıvîş kîrtîş pulçî.* (ÇS, 84)
“Yirmiye **yakın** eksik, başka ikiz ağaç ve hani balığı vardı.”
[Yirmiye yakın eksik vardı ayrıca bir ikiz ağaç ile bir hani balığı da bulunuyordu.]
- ◆ *Stantsiren pir’in yala vîtir şuhrıma yahîn.* (ÇÇ 6/7, 86)
“İstasyondan köyümüze kadar otuz kilometreye **yakın** mesafe var.”

- ◆ *Hul'ınçen ĩna Mişka şıtsa ilnĭ ikken te **yahĭnne** te vişsertmest.* (ÇPP, 176)
“Görünüşe göre Mişa ikiye **yakın** yerinden ısırıldı ve kurtulamıyor.”
- ◆ *Arkadiy Davidoviç şır şinçe uymĭl şula **yahĭn** purĭnsa suyalĭha pitren te.* (ÇPP, 51)
“Arkadiy Davıydoviç yeryüzünde yaklaşık altmış yıla **yakın** yaşadı.”
- ◆ *Yapala yaç ĭpe şiç şire **yahĭn** řĭmah şırsa kĭtartnĭ.* (ÇÇ, 12)
“İsimler yaklaşık yedi yüze **yakın** kelimeyle açıklanmaktadır.”
- ◆ *Şırĭme **yahĭn** stat'ya piçetlese kĭlarçĭ.* (ÇÇ, 25)
“Yirmiye **yakın** makale yayımlandı.”
- ◆ *Şak hulara pisatel... vĭtĭr şula **yahĭn** purĭnnĭ.* (ÇY, 248)
“Yazar bu şehirde yaklaşık otuz yıla **yakın** yaşamıştır.”
- ◆ *Kaşni vagona utmĭl-řitmĭlřer şın lartsa tultarnipe pirĭnten şurrine **yahĭn** ura şinçeh tĭrsa pirat'.* (ÇY, 32)
“Her vagona altmış-yetmiş kişi vardı ve bizlerin yaklaşık yarıya **yakını** ayaktaydık.”

4.2.1.7. Urlĭ “boyunca, ötesine, -dan, aracılığıyla, vasıtasıyla”

Bu son çekim edatı *aracılığıyla, kanalıyla* anlamlarıyla vasıta; *ötesine, boyunca* anlamlarıyla yer bildirmektedir.

Kuvvetlendirme edatıyla birlikte kullanıldığında *urlah* şeklini alır.

- ◆ *Itti kilyışsençen **urlah***
Hĭy hunĭ-mĭn aça yatne. (ÇY, 208)
“Diğer aileler **aracılığıyla**
Çocuğa kendi ismini verdi.”

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Huli şıvıh mar, şulı te şımıl mar: pır sırt urlı kaşmallı, teprin patne şitmelle, vişşımışı, avı, pılıtsen aynah pıtanı.* (A, 95)
“Şehir yakın değil, yol da kolay değil: Bir tepe **boyunca** geçmeniz ondan başkasına ulaşmanız gerekiyor işte üçüncü de bulutların altında saklı.”
- ◆ *Vın unta Atıl urlı kaşmallı-perevoz.* (KVK 5, 162)
“İdil **boyunca** oraya bir geçiş var.”
- ◆ *Himi tilı organizmne şışı urlı leket.* (KVK 5, 173)
“Kimyasal madde fare **aracılığıyla** tilkinin vücuduna giriyor.”
- ◆ *Şavınpa a vıl un çuhne esrele şinterçi — purnışpa vilım çıkki urlı kaşrı.* (YU, 185)
“Bu yüzden, o kötü zamanı yendi hayat ve ölüm çizgisinin **ötesine** saplandı gece.”
- ◆ *Kaşnin hıyın bakterine un urlı saras pulat’.* (KVK 6, 65)
“Herkes bakterisini ona **baştan** yaymak zorunda kalıyor.”
- ◆ *Teriş mana vısem alık urlı kaşnı-kaşman.* (KVK 6, 90)
“Kapının **ötesine** geçer geçmez bana söylediler.”
- ◆ *Açasem şul urlı kipterten ayakkarah kaşsa kayma şutlarış.* (KVK 7, 152)
“Çocuklar yol **boyunca** uzaklaşarak köprüden karşıya geçmeye karar verdiler.”
- ◆ *Epı alık patınçı sak şınçe vırtatıp.* (KVK 7, 207)
“Kapının **ötesindeki** bankta yatıyorum.”
- ◆ *Şavın sıvlıh sunçı vıl alık yanah-hi urlı kaşnı-kaşman.* (PHA, 83)
“Eşiğin **ötesine** geçer geçmez gürültülü bir şekilde selam verdi.”
- ◆ *Turı pul manşın, kiper urlı kaşarsa yar, tarhasşın,- tet.* (ÇL, 264)
“Aman Tanrım, beni köprü **boyunca** geçir lütfen, diyor.”
- ◆ *Sızran’ urlı kaymallı.* (ÇL, 110)
“Sızran’ **boyunca** geçmelisiniz.”

- ◆ *Çıvaş şırşivı **urlı** iki pısık sıv yuhsa irtet.* (ÇS, 88)
“Çuvaşistan ülkesi **boyunca** iki büyük nehir geçer.”
- ◆ *Karaçım kaçaki karta **urlı** karmaşat’.* (ÇS, 94)
“Keçim çitin **ötesine** sürünerek geçiyor.”
- ◆ *Epı ıraş uyı **urlı** kaşakan ansır sukmakpa utsa pıratıp.* (ÇÇ 6/7, 106)
“Çavdar tarlası **boyunca** dar bir yolda yürüyordum.”
- ◆ *Un patne karta **urlı** kıtmen şırten Mikula sıkse kaşrı.* (ÇÇ 6/7, 133)
“Mikula aniden çitin **ötesine** ona doğru atladı.”
- ◆ *Tepri şın **urlı** sutsa kuş umınçeh uslam tıvat’.* (ÇPP, 69)
“Bir diğeri ise insanlar **aracılığıyla** gözü önünde satış yaparak kâr elde ediyor.”
- ◆ *Vırıs çilhi **urlı** kını simahsem huşşınçe frantsuz simahisem pur.* (ÇÇ, 65)
“Rusçadan gelen kelimeler arasında Fransızca kelimeler de bulunmaktadır.”
- ◆ *Rubikon **urlı** kaş-hıyullı, tatıklı utım tu.* (ÇÇ, 97)
“Rubikon’un **ötesine** geçmek cesur ve belirleyici bir adım.”
- ◆ *Epı tıpelte **urlı** sak şinçi tırkelese hunı vırın şumne tayınsa larnı.* (ÇY, 49)
“Başköşedeki bank **boyunca** minderli koltuğa yaslanmışım.”
- ◆ *Hura vırman **urlı** kaşnı çuh huşrış hurın şulşı suylama.* (ÇY, 64)
“Kara orman **boyunca** bana bir huş ağacı yaprağı seçmemi emrettiler.”

4.2.2. Öncelik, Sonralık ve Zaman İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları

4.2.2.1. Puşlasa “-den başlayarak, -den beri”

Çıkma hâl ekiyle kullanılan bu son çekim edatı *durum, yer veya zaman* bakımından başlangıç noktasını belirtmek göreviyle kullanılır. Türkiye Türkçesinde *itibaren* ya da *-den itibaren* anlamında aktarılabilir.

Cuvaşca Örnekler

- ◆ *Piçikinçen puşlasa şur suhalsem taranah şiklenni unran.* (A, 73)
“En küçüğünden **başlayarak** en ak sakallısına kadar ondan şüpheleniyordu.”
- ◆ *İrten puşlasa kaş puliççen hula uramişem tiriñ kiltan kile kırse iş şırat’.*(KVK 5, 161)
“Sabahtan **başlayarak** akşama kadar şehrin sokaklarında ev ev dolaşıp iş arıyor.”
- ◆ *Terim epi kunta temle iri mar yapala purrine tuyma puşlasa.* (KVK 5, 185)
“Burada bir şeylerin yanlış olduğunu hissetmeye başladığımı söyledim.”
- ◆ *Mın irtan puşlasa kaşçen tiriñ hurt-kipşanki şırasa vişleşşi vişem.* (KVK 6, 30)
“Sabahtan **başlayarak** akşama kadar çeşitli böcekleri avlamak için uçarlar.”
- ◆ *Vişelis un şine puşlasa kurniñ kuşne mikil-l şavırse pihri te tip çarınçı.* (KVK 7, 91)
“Vişelis ondan **başlayarak** baktı, donuklaştı; bakışlarını yavaşça çevirerek durakladı.”
- ◆ *Tata şurkunneren puşlasa mın hura kırkunneççen şkul açisem işleni.* (PHA, 71)
“Ve ilkbahardan **başlayarak** sonbahara kadar öğrenciler çalıştı.”
- ◆ *Ana faşistsem puşlasa yani.* (ÇL, 197)
“Bu faşistlerden **başlayarak** duyuldu.”
- ◆ *Payan kiln işenpe te puşlasa kuşran pihri vil mana.* (ÇL, 347)
“Bugün geldiği andan **başlayarak** gözlerimin içine bakıyor.”
[Bugün geldiğinden beri gözlerimin içine bakıyor.]
- ◆ *Aşşı irtan puşlasa kaşçen işre.* (ÇS, 159)
“Babası sabahtan **başlayarak** akşama kadar işte.”
[Babası sabahtan akşama kadar işte.]
- ◆ *Mınle simahsene pısıkran puşlasa şıraşşı?* (ÇÇ 6/7, 230)
“Hangi kelimeler büyük harfle **başlayarak** yazılır.”

- ◆ *Pısıķ pılterışlî dokumentsen yaçîsençe pırremîş sîmahne kîna pısıķran **puşlase** şırmalla.* (ÇÇ 6/7, 40)
“Önemli belgelerin başlıklarında yalnızca ilk kelimed**en başlayarak** büyük harfle yazın.”
- ◆ “Çi pîçîķ patşalîh” uyrîmmîn, maltan **puşlase** vişne şitiyeh. (ÇPP, 5)
“En büyük devlet özellikle önceden **başlayarak** sonuna kadar.”
- ◆ *Şîr metrtan ta şüllîreh tehnikîna **puşlase** kurat’-ha Vaşuk.* (ÇPP, 22)
“Vaşuk ilk kez teknikten **başlayarak** yüz metre yüksekten gördü.”
- ◆ *Payîr yatsene pısıķ sas pallipe **puşlase** şırma yışînnî.* (ÇÇ, 263)
“Özel isimleri büyük harfle **başlayarak** yazmak gelenekseldir.”
- ◆ *Vîl forma iş mîn vîhîtran **puşlase** tîsîlnine kîtartat’.* (ÇÇ, 340)
“Bu form ne zamandan **başlayarak** eylemin süresini gösterir.”
- ◆ *Malalli sîmaha pısıķran **puşlase** şıraşşî.* (ÇY, 89)
“Sonraki kelimed**en başlayarak** büyük harfle yazılır.”
- ◆ *Türî pupleve kavîçķîna hupaşşî, avtor sîmahîsene pîçîķren **puşlase** şıraşşî.* (ÇY, 201)
“Doğrudan konuşma tırnak işaretleri içine alınır, yazarın küçük harften **başlayarak** yazılır.”

4.2.2.2.Taran “-e kadar”

Yalın durumdaki sözcüklerle kullanılan bu son çekim edatı, Türkiye Türkçesindeki *-e kadar* edatıyla aynı işlevde kullanılmaktadır.

Cuvasca Örnekler

- ◆ *Kîķîr **taran** ķîrse larçî întî vîl.* (A, 91)
“Artık göğsüne **kadar** sıkıntı oturdu.”
- ◆ *Medsanbat şurri **taran** yîlt şunsa kaynî yalta vırnaşnî.* (KVK 5, 179)
“Medsanbat yarıya **kadar** yanmış bir köyde yer almaktadır.”

- ◆ *İner iki batal'on **taran** popolneni kilçĩ.* (KVK 5, 186)
“Dün iki **kadar** taburdan oluşan takviye kuvvet geldi.”
- ◆ *Vĩyi řitnĩ **taran** tĩřĩřat’.* (KVK 6, 164)
“Elinden geldiği **kadar** yapmaya çalışıyor.”
- ◆ *Urĩhla kalasan tĩřĩ hĩř **taran** akĩnnine pallĩ tusa hĩvarat’.* (KVK 6, 173)
“Başka bir deyişle tahılın ne **kadar** uzağa ekildiğini gösterir.”
- ◆ *Kunaşiri utravpa*
*Sahalin **taran** lapah*
Tĩrlĩren çĩlhe tĩnlan,
Purte pirĩnřĩn-tĩvan. (KVK 7, 263)
“Kunaşri Adası ile
Düz Sahalin’e **kadar**
Farklı dilleri anlayın,
Herkes bizim için kardeştir.”
- ◆ *Çĩrkuřřĩ **taran** pilçĩk çuhne, mĩn tĩvĩpĩr tata?* (PHA, 127)
“Dizlerimize **kadar** çamura batmışken başka ne yapabiliriz?”
- ◆ *Asta yurĩřsem vĩsene ikĩviřĩ ěrne **taran** takmaklasa-kalasa řũrenĩ* (ÇL, 26)
“Astana’da şarkıcılar iki haftaya **kadar** küçük parçalarla performans sergilediler.”
- ◆ *Řũle řĩklenekene mĩn hal řitnĩ **taran** řĩklenme pulĩřĩr.* (ÇL, 85)
“Tırmanıcının olabildiği **kadar** yũkseđe tırmanmasına yardımcı olun.”
- ◆ *Řĩklenet Čĩvař řĩřĩvĩ,* (ÇS, 146)
Řĩnřĩn řĩn – yultaş, tĩvan.
Vĩrĩřpa pĩrle čĩvař ta
*Vĩřĩ řĩltĩrsem **taran**.*
“Çuvaşistan yũkseliyor,
Erkek için erkek bir dosttur, bir akrabadır.
Rusça, Çuvaşça ile birlikte
Yıldızlara **kadar** uçuťu.”

- ◆ *Epī annene vīy šitnī **taran** yalanah pulīšma tīrīšatīp.* (ÇÇ 6/7, 211)
“Anneme elimden geldiği **kadar** yardım etmeye çalışıyorum.”
- ◆ *Şul kuntan vīrman **taran** layīhah kurīnat’.* (ÇÇ 6/7, 213)
“Buradan ormana **kadar** yol açıkça görünüyor.”
- ◆ *Untan hīyulansa hīy pultarnī, īnlannī **taran** kalasa kītartat’.* (ÇPP, 28)
“Sonra da cesaretle elinden geldiğine **kadar** anlatır ve anlar.”
- ◆ *Smenīra yalan hīrīh pilīk-alī tenkī **taran** puštarsa parattīm tīvan avtotransaport predpriyatine.* (ÇPP, 74)
“Memleketimdeki motorlu taşımacılık işletmem için vardiya başına kırk beş veya elli tenge **kadar** topluyordum.”
- ◆ *Frazeologizm pīlterīšīsene may kilnī **taran** kīskēn, çīlay çuhne pīr sīmahla şeš īnlantarnī.* (ÇÇ, 109)
“Deyimlerin anlamları mümkün olduğu **kadar** kısa, çoğunlukla tek kelimeyle açıklanır.”
- ◆ *Şakna may kilnī **taran** tīrīs te tīplī tuma tīrīšat’ te.* (ÇÇ, 109)
“Ve bunu mümkün olduğu **kadar** doğru ve sıcak yapmaya çalışıyor.”
- ◆ *Pallah, açasem te ku iṣren pīrīnsa yulman, aṣṣī-amīšīsene pultarnī **taran** pulīšnī.* (ÇY, 32)
“Elbette çocuklar da bu işten uzak kalmadılar, ellerinden geldiğince anne babalarına yardım etmeye **kadar** gittiler.”

4.2.2.3. Taranççen “-e kadar”

Eksiz isimlere bağlanarak *miktar* ve *karşılaştırma* bildirmek göreviyle kullanılan bir edattır. *taran* edatı ile -ççen sınırlandırma eki bir araya gelerek kalıplaşmış bir yapı oluşturmuştur.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Ku **taranççen** yapīh otmetkīsem pulmanççī-ške?* (KVK 5, 108)
“Buna **kadar** olumsuz işaretler yoktu değil mi?”

- ◆ *Parsa yarah,- sasartık huşşa kîçî Mayuk, ku **taranççen** yîkîte kuş ayîn sînaşa larnîsker.* (YU, 131)
“Mayuk, genç adamı göz ucuyla izlerken, sabrını kaybetmek üzere olduğu **ana kadar** aniden müdahale etti.”
- ◆ *Çînah ta, kama kîtse larnî epir ku **taranççen**?* (KVK 6, 89)
“Gerçekten bu **kadar** zamandır kimi bekliyorduk.”
- ◆ *Aşşî te turtmast’, epî te ku **taranççen** şîvara hîpman.* (KVK 7, 106)
“Ve buraya **kadar** babam da sigara içmiyor ben de henüz içmedim.”
- ◆ *Tepîr tesen, ku **taranççen** ukşaran tatîk tîmannine malaşnî te.* (KVK 7, 100)
“Ayrıca şimdiye **kadar** **paradan** vazgeçmeye değip değmeyeceği belli değil.”
- ◆ *Silempi ku **taranççen** temişe te şunsa kayma pultarnî.* (PHA, 54)
“Silempi buna **kadar** daha önce de birkaç kez yanmış olabilir.”
- ◆ *Atte ku **taranççen** fronta şîtrî pulî întî.* (PHA, 56)
“Babam buraya **kadar** artık cepheye varmış olmalı.”
- ◆ *Tîşman mîşkîlne tûsse ku **taranççen** pîrînnî.* (ÇL, 114)
“Düşmanın zulmüne katlanarak bugüne **kadar** yaşamıştı.”
- ◆ *Ku **taranççen** pîrîn şîr-şîv nitron şîppi valli sîrî çike leş ençen kûrse tînnî.* (ÇÇ 6/7, 57)
“Ülkemiz şimdiye **kadar** nitro iplik boyasını ithal ediyordu.”
- ◆ *Ku **taranççen** tavrînmallaççî te, tem kurînmast’-ha.* (ÇPP, 85)
“Şimdiye **kadar** geri dönmüş olmam gerekirdi ama hiçbir şey göremiyorum.”
- ◆ *Ku **taranççen** pulman slovar’pe puyanlançî.* (ÇÇ, 56)
“Şu **ana kadar** benzersiz bir sözlükle zenginleştirildi.”
- ◆ *Ku **taranççen** epir te şînran yulmanççî.* (ÇY, 55)
“Şimdiye **kadar** biz de insanlara ayak uydurduk.”

4.2.2.4. Huta “bütün, boyunca”

Huta son çekim edatı genel olarak zaman bildiren sözcüklerle birlikte kullanılmakta olup Türkiye Türkçesine *boyunca*, *bütün* şeklinde aktarılabilir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Aşşî huta kînişin Lisor vişse kayas pek hipirteri, temişe hutçen şimillîn sikkeleri.* (KVK 6, 40)
“Lisor, babasının **bütün** müdahalesi karşısında çok sevindi ve birkaç kez hafifçe sıçradı.”
- ◆ *Şir huta temle hınasem kilme tîñçiş.* (YU, 180)
“Gece **boyunca** bazı misafirler gelmeye başladı.”
- ◆ *Şapah Şagovets şipah şavın çuhne intî mişkin maşinına huta yama şut tîrî.* (PHA, 80)
“Ancak tam o sırada Şagovets zavallı araba ile çukur **boyunca** ilerledi.”
- ◆ *Kun huta işle.* (ÇÇ 6/7, 211)
“Gün **boyunca** çalış.”

4.2.2.5. çuh, çuhne “-dığı zaman”

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Un çuh mînle tîtsa tîras-ha ina?* (A, 73)
“O **zaman** bunu nasıl kontrol edebilirim?”
- ◆ *Kilnelle kaynî çuh ansîr tîkîrlîkran pîrîñçi te Şişî uripe şemşe yapala şine pussa ilçi.* (A, 19)
“Fare eve doğru gittiği **zaman** dar bir sokağa döndüğünde yumuşak bir şeye bastı.”
- ◆ *Vîl škula şitnî çuh açasem pîrremiş uroka larnî pulnî.* (KVK 5, 126)
“Okula vardığı **zaman** çocuklar zaten ilk derste oturuyorlardı.”
- ◆ *Aşşî sıvîrah çuhne şîñî kil—şurt şavırma al-ura şitereymerî.* (YU, 132)
“Babası sağlıklı olduğu **zamanlarda** yeni bir ev yapmayı başaramadı.”

- ◆ *Un çuhne mîn ataştarçî—ha vara?* (YU, 141)
“O **zaman** yanıltıcı olan şey neydi?”
- ◆ *Urlî ta pirlî şıraşşî, hîş-pîr çuh vulama ta may şuk.* (KVK 5, 136)
“Enine boyuna yazıldığı **zaman** bazen okumak imkansız oluyor.”
- ◆ *Untri tenî îna yalta aç çuhne.* (KVK 5, 151)
“Çocuk olduğu **zaman** ona köyde Untri denirdi.”
- ◆ *Ançah ta tepîr çuhne çuna ırattarakan yapalasem te tîl pulaşşî-ha.* (KVK 5, 176)
“Ancak bazen acı verici şeyler olduğu **zamanlar** da olur.”
- ◆ *Vunî-vun pîr şulhi açaççî un çuh Alyuş.* (KVK 6, 45)
“Alyuş o **zamanlar** on yaşında bir çocuktu.”
- ◆ *Şîrnî çuhne epîr un şînce şuhîşlamastpîr.* (KVK 6, 103)
“Yazdığımız **zaman** onun hakkında düşünmüyoruz.”
- ◆ *Un çuh pensionersemşîn kanlîh pulî.* (KVK 7, 108)
“O **zaman** emekliler için huzur olacak.”
- ◆ *Razvedkîran tavrînnî çuhne duşmansem asîrhariş.* (KVK 7, 180)
“Keşiften döndüğü **zaman** düşmanlar fark etti.”
- ◆ *Ku çuhne un pîrki kalaşmalli vîhîr mar-xa ta.* (PHA, 105)
“Bu **zaman** onun hakkında konuşmanın zamanı değil.”
[Bu durumda onun hakkında konuşmanın zamanı henüz gelmedi.]
- ◆ *Îmîrî pur çuh pemînle nuşara ta purînasah kilet vara.* (PHA, 111)
“Bir hayalin olduğu **zaman** böyle bir sefalet içinde yaşamak istersin.”
- ◆ *Pîrkunhi pek şuşîm kilnî çuh şivîrsa kayî tesettîm.* (ÇL, 317)
“Sonbaharda olduğu gibi şafak vakti olduğu **zaman** uykuya dalar diye düşündüm.”
- ◆ *Kirlî çuh purte pîr-pîrne pulîşaşşî.* (ÇS, 150)
“Herkes ihtiyaç duyduğu **zaman** birbirine yardım eder.”

- ◆ *Kirlî çuhne vîsene vîl hîyeh yusat’*. (ÇS, 167)
“Gerektiği zaman bunları kendisi tamir ediyor.”
- ◆ *Tepîr çuh çuna hîpîrtetereken şınna ik-vîş hut tîl pulatîn*. (ÇÇ 6/7, 127)
“Bazen, sizi iki ya da üç kez mutlu ettiği zaman fark ettiğiniz biriyle karşılaşacaksınız.”
- ◆ *Numaylîh hisepînçe çuhne îşe tîvakanîsem numayyine kîtartat’*. (ÇÇ 6/7, 135)
“Çoğullar söz konusu olduğu zaman faillerin çok olduğunu gösterir.”
- ◆ *Pîçîk çuh hîy çikki ayne pîrsa tînî ta vîl pîrînçe kîvar ûkse pune pîşertse yanî*. (ÇPP, 140)
“Ateş açıldığı zaman çapraz ateşe yakalandı ve kafasında yanıklar oluştu.”
- ◆ *Kilne tavrînnî çuhne Vihtîr hîysen yalnelle pîr muçi hîvîrttîn tankîşsa pînine asîrhat’*
(ÇPP, 141)
“Vihtir, evine döndüğü zaman köyüne doğru hızla ilerleyen yaşlı bir adam gördü.”
- ◆ *Kun pek çuh purnîş çînlîhîpe şaylaştarsa pîhmalla*. (ÇÇ, 32)
“Bu gibi durumlar yaşandığı zaman, bunu hayatın gerçekleriyle dengelemek gerekir.”
- ◆ *Hîş-pîr çuhne sîmahsen şîhînvîpe uyrîm sîmah puplevre omofon pulma pultaraşşî*.
(ÇÇ, 39)
“Bazı zamanlar, bir cümle ya da belirli bir kelime konuşulduğu zaman eş sesli olabilir.”
- ◆ *Tepîr çuhne tata kalas şuhîşşîn îşe kam tunine mar*. (ÇY, 65)
“Ve bazen de fikri ortaya attığı zaman işi yapan kişi o olmaz.”

4.2.2.6. Hîşşîn “sonra, sonrasında, ardından”

Yalın durumdaki isimlerle veya zamirlerin ilgi hâliyle kullanılan bu son çekim edatı Türkiye Türkçesindeki “sonra” edatına karşılık gelmektedir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Şul hışşin şul irtni.* (A, 83)
“Yıldan sonra yıl geçti.”
[Yıllar birbirini kovaladı.]
- ◆ *Dul’kina şakın hışşin medsanbat inisene pihma huşriş.* (KVK 5, 184)
“Bundan sonra Dul’kin’a sıhhiye taburunun ineklerine bakmakla görevlendirildi.”
- ◆ *Epî te huralsene tepîr hut kaysa tîrisleni hışşin şivîrma vîrtrîm.* (KVK 5, 191)
“Ben de güvenliği bir kez daha ziyaret ettikten sonra yatağa girdim.”
- ◆ *Şapla kun hışşin kun, erne hışşin erne irtri.* (KVK 6, 103)
“Böylece günden sonra güne, haftadan sonra haftaya geçti.”
[Böylece günden güne, haftadan haftaya geçti.]
- ◆ *Kun hışşin kun irtet.* (KVK 6, 104)
“Günden sonra gün geçti.”
[Günler birbirini kovaladı.]
- ◆ *Şav kaş hışşin vîl hîyne kıştah mîskînnîn.* (YU, 157)
“Bu geceden sonra kendini biraz üzgün hissediyor.”
- ◆ *Vitalik uroksem hışşin masterskoyne tarçı.* (YU, 158)
“Vitalik derslerden sonra atölyeye kaçtı.”
- ◆ *Stranitsa hışşin stranitsa şav kîvîsempe talsa kupalançı.* (KVK 7, 194)
“Sayfalardan sonra sayfalar bu melodilerle doluydu.”
[Sayfalar ardı ardına bu melodilerle doluydu.]
- ◆ *Appa un hışşin tîpel kukrinçen şuhâlçı.* (KVK 7, 207)
“Teyze ondan sonra yokuş aşağı gözden kayboldu.”
- ◆ *Silempi lavî hışşin şuran utriş.* (PHA, 118)
“Silempi arabanın ardından yayan takip etti.”

- ◆ *Vîsem **hışşîn** aslîrahhisem turtînçîş.* (PHA, 122)
“Onlardan **sonra** büyükler de takip etti.”
- ◆ *Alî tîtnî **hışşîn** tuy tîvas mar tekenîn çısı kayat’.* (ÇL, 18)
“El sıkıştıktan **sonra** düğün yapmak istemeyen kişi namusunu kaybeder.”
[El sıkıştıktan sonra düğünden vazgeçen kişi, namusunu kaybetmiş olarak görülür.]
- ◆ *Urapasem kaynî **hışşîn** mîn kîrû uşkîni karta varrine tuhat’.* (ÇL, 21)
“Arabalar yola çıktıktan **sonra** damat alayı avlunun ortasına gelir.”
- ◆ *Şîmîrt sivvi irtîni **hışşîn** çikeşsempe vîrşînsen tavrînaşşî.* (ÇS, 187)
“Şimirt soğuşundan **sonra** kırlangıçlar ve cennet kuşları geri döner.”
- ◆ *Şînkîrç **hışşîn** apat tupma yivîr.* (ÇS, 193)
“Sığircık kuşundan **sonra** yiyecek bulmak zor.”
- ◆ *Agronompa kalaşnî **hışşîn** Sanyuk türeh hîysen brigadîrî patne vişterçî.* (ÇÇ 6/7, 148)
“Ziraat mühendisiyle görüştükten **sonra** Sanyuk doğruca ustabaşının yanına gitti.”
- ◆ *Vîrşî şulîsençe, vîrşî **hışşîn** halîh huşalîhne atalantarma sahal-im yivîş kîrlî pulnî!* (ÇÇ 6/7, 171)
“Savaş yıllarında, savaştan **sonra** millî ekonomiyi geliştirmek için çok az oduna ihtiyaç duyuldu!”
- ◆ *“Tîvan sîmah” uçitelî uroksem **hışşîn** hîvarçî.* (ÇPP, 143)
“Öğretmen "ana dili" dersten **sonra** bıraktı.”
- ◆ *Hîvetut muçi sîmahîsem **hışşîn** namîslansa Vihtîrîn piçi pal-i pişerse kayat’.* (ÇPP, 143)
“Hivetut'un bu sözlerinden **sonra** Vihtir'in yüzü utançla yandı.”
- ◆ *Oktyabr’ revolyutsiyî **hışşîn** vîsem pîrahîşa tuhnî.* (ÇÇ, 63)
“Ekim Devrimi'nden **sonra** terk edildiler.”

- ◆ *Çılhe İsti! Vıl hıyın **hışşın***

Şıvar uşas tenisene

Un şayıpe kalaşmasassın

Çılhesirlet haliççeneh. (ÇÇ, 85)

“Dilin ustası! O, **ondan sonra** gitti

Ağzını açmak isteyenler

Eğer onun seviyesinde konuşmazsan

Hâlâ konuşamıyorum.”

- ◆ *Yuratnı tusım kiçi işi şumır **hışşın** man pata. (ÇY, 71)*

“Sevgili dostum ılık bir yağmurdan **sonra** yanıma geldi.”

- ◆ *Itti çuhne tıp predlojeni **hışşın** tırat’. (ÇY, 156)*

“Genellikle ana cümleden **sonra** takip eder.”

4.2.3. Sebep İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları

4.2.3.1. Valli “için”

Hem yalın hem de yönelme-yükleme hâli ekleriyle birlikte kullanılabilen bu son çekim edatı Türkiye Türkçesindeki *için* edatıyla aynı görevdedir.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Açasem **valli** hıyeh tupık tıvat’ te şır kaşma sad pahçine lartat’. (A, 45)*

“Kendisi çocuklar **için** tabut yapar ve geceyi geçirmeleri için onu bahçeye koyar.”

- ◆ *Putsır te pilsır appışi **valli** kimılten kimi tutaraşşı. (A, 48)*

“Kötü kız kardeşi **için** gümüş bir tekne inşa ediyor.”

- ◆ *Avtobuspa leşesçi — benzin **valli** kolhozın ta, şkulın ta ukşa şuk, internatra purıntarasçı - ina mar, klasisene hutma ta şır kimriki aran — aran şitkelet. (YU, 150)*

“Otobüs benzinle çalışıyordu ne kolektif çiftlikte ne de okulda benzin parası vardı; yatılı okulda sadece yaşamak için değil, aynı zamanda sınıfları ısıtmak **için** de yeterli kömür yoktu.”

[Otobüs benzinle çalışıyordu ancak ne kolektif çiftlikte ne de okulda benzin parası vardı; yatılı okulda ise yalnızca yaşamayı sürdürmek değil, aynı zamanda sınıfları ısıtmak **için** de yeterli kömür bulunmuyordu.]

- ◆ *San **valli** kolhozra iş tupñaymastçi-i?* (KVK 5, 52)
“Senin **için** kolhozda iş bulamaz mıydı?”
- ◆ *Vışem hışsem **valli** hışsemeh yışsen kalama şuk pısıık kineğine şıraşşı.* (KVK 5, 135)
“Kendileri **için** anlatılamayacak kadar büyük bir iz kitabı yazıyorlar.”
- ◆ *Sana **valli** man çunra vırın pulmast’.* (KVK 6, 70)
“Kalbimde senin **için** yer olmayacak.”
- ◆ *Hama **valli** mın çuhlı tette istalanı tata?* (KVK 6, 106)
“Peki, kendim **için** kaç tane oyuncak yaptım.”
- ◆ *İştan san **valli** şula kayma ukşa tupıır?* (KVK 7, 239)
“Senin gitmen **için** parayı nereden bulacağız?”
- ◆ *Maşına **valli** kirlı paysene pire polk parsah tırı.* (PHA, 127)
“Alay bize makine **için** gerekli parçaları verdi.”
- ◆ *Hamır **valli** esı şüreken Irrine hıvarıır.* (PHA, 127)
“Irrine’ye kendin **için** yürüdüğünü saklayalım.”
- ◆ *Yaşka ıtlaşşı pur-i man **valli**?* (ÇL, 62)
“Benim **için** fazla çorban var mı?”
- ◆ *Vıl şar haşacı, front **valli** tuhsa tırat’* (ÇL, 111)
“Cephe **için** yayınlanan askeri bir gazetedir.”
- ◆ *Hır açasem **valli** te iş tupınçı.* (ÇS, 194)
“Kız çocukları **için** de iş bulundu.”
- ◆ *Hille **valli** hatırlenı ina vıl.* (ÇS, 219)
“Onu kış **için** hazırlamıştı.”

- ◆ *Kişal pırusem **valli** řinĩ vite tusa lartrĩmĩr.* (ÇÇ 6/7, 211)
“Bu yıl buzağlarımız için **yeni** bir ahır yaptık.”
- ◆ *Sunar stantsinçe Tarayev **valli** pĩr kupa şıru tata haşat-jurnal vırtnĩ.* (ÇÇ 6/7, 216)
“Av istasyonunda Tarayev **için** bir yığın mektup, gazete ve dergi vardı.”
- ◆ *Kaşana pasara kaysan ařřĩ açisem **valli** tĩm řihliçĩ ilse kilet.* (ÇPP, 197)
“Baba pazara gittiğinde çocukları **için** bir kil düdük satın alır.”
- ◆ *İlık tata hĩrarĩmse **valli** yatarlasa tunĩ şum şakki purççĩ.* (ÇPP, 205)
“Eskiden kadınlar **için** özel olarak yapılmış kolye vardı.”
- ◆ *İna vıtam şkulta vırenekensem **valli** hatĩrlenĩ.* (ÇÇ, 109)
“Bunlar ortaokul öğrencileri **için** tasarlanmıştır.”
- ◆ *Yatarlasa şkul açisem **valli** kılarnĩ çıvaşla-vırĩsla slovar’sem te pur.* (ÇÇ, 118)
“Ayrıca okul çocuklarına **için** özel yayımlanmış Çuvaşça-Ruşa sözlükler de var.”
- ◆ *Purin **valli** te vırĩn řitnĩ vatĩ yuman ayĩnçe.* (ÇY, 21)
“Herkes **için** yer olan yaşlı meşe ağacının altında.”
[Herkeseye yetecek kadar yer olan yaşlı meşe ağacının altında.]
- ◆ *Şkul stolovıyĩ **valli** te kolhoz apat-řimĩř itlĩn-řitlĩn parsa tĩrat’.* (ÇY, 91)
“Kolektif çiftlik aynı zamanda okul kantini **için** bol miktarda yiyecek sağlıyor.”

4.2.3.2. Pirki “-den dolayı, yüzünden, hakkında”

Yalın durumdaki isimlerle ya da kişi ve işaret zamirlerinin ilgi hâli eki almış şekilleriyle kullanılmakta olup Türkiye Türkçesinde de *sebe*p bildirmek göreviyle “-den dolayı, yüzünden, hakkında” anlamlarını karşılamaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Şak çeçek **pirki** legendĩsem te çılay.* (A, 80)
“Bu çiçek **hakkında** pek çok efsane var.”

- ◆ *Kilte şime şuk **pirki** şşleme kayatşp, tet şvan.* (A, 51)
“şvan evde yemek olmadığından **dolayı** ře gideceğini sşylşyor.”
- ◆ *Temşn kalamalla Vitalik **pirki**.* (YU, 128)
“Vitalik **hakkında** sşylenecekler var.”
- ◆ *Maska şşhnş **pirki** kuşşsem kşna kurşnaşşş.* (KVK 5, 150)
“Maskeden **dolayı** sadece gşzleri gşrşnşyor.”
- ◆ *Un **pirki** purte kalaşaşşş.* (KVK 6, 123)
“Herkes onun **hakkında** konuşuyor.”
- ◆ *şavşn **pirki** kalama kiltşm te sşşn pata...* (KVK 6, 75)
“şşte, bunun **hakkında** seninle konuşmaya geldim.”
- ◆ *Mana vşl un **pirki** şnereh moral’ vularş.* (KVK 7, 258)
“Dşn bana bunun **hakkında** bir ahlakş ders okudu.”
- ◆ *Sovet zakonş pur un **pirki**.* (KVK 7, 57)
“Bunun **hakkında** bir Sovyet yasası var.”
- ◆ *Vitepe saray **pirki** kalama ta kirlş mar.* (PHA, 135)
“Ahırlar ve kulşbeler **hakkında** bahsetmiyorum.”
- ◆ *Esir kun **pirki** mşnşşn hşvşr kalamastşr?* (PHA, 151)
“Kendiniz neden bunun **hakkında** konuşmuyorsunuz?”
- ◆ *şşn purnşşşpe vilimş **pirki**, pallah, un pek kalama şuk.* (çL, 191)
“Elbette aynı şeyi insan yaşamı ve şlşmş **hakkında** onun gibi sşylemek mşmkşn değil.”
- ◆ *Epş un **pirki** mar, “samorodok” şşmah **pirki**.* (çL, 223)
“Ben onun **hakkında** değil "doğal yetenek" kelimesi **hakkında** bahsediyorum.”
[Ben ondan bahsetmiyorum, "doğal yetenek" kelimesinden bahsediyorum.]

- ◆ *Hula yaçî **pirki** tirliren şuhışlaşşî.*(ÇS, 237)
“Kentin ismi **hakkında** farklı görüşler bulunmaktadır.”
- ◆ *Nikolay Andreeviç pravlenire şîpah şak işsem **pirki** puşne vatsa laratçî.* (ÇÇ 6/7, 220)
“Nikolay Andreyeviç toplantı odasında bunlar **hakkında** düşünüyordu.”
- ◆ *Ançah ta hutla pîlmen **pirki** vırıs sîmahîsene çîvaşsem hîyseminle pultarnî.* (ÇÇ 6/7, 61)
“Ancak cehaletten **dolayı** Çuvaşlar, Rusçanın sözlerini kendileri değiştirdiler.”
[Ancak cehaletlerinden dolayı Çuvaşlar, Rusçadaki sözcükleri kendilerine göre değiştirdiler.]
- ◆ *Es, hîrîm, ıtla şuhîlansa açu **pirki** mansa an kayha, - tekelet.* (ÇPP, 219)
“Çok fazla endişelenme kızım çocuğun **hakkında** onu unut.” diyor.
- ◆ *Yıtî **pirki** şuhîşlasa, un şumne yîpşînsa, mînle sasartîk çîtrete tîtnî, şaplipeh sasartîk çîtrete çarînçî açu.* (ÇPP, 227)
“Köpeğin kendisine sarıldığını düşündüğünden **dolayı** çocuk titremeye başladı, birdenbire titremeyi bıraktı.”
- ◆ *Fonemîsen funksiyeşem **pirki** pîr şuhîş tupaymaşşî.* (ÇÇ, 138)
“Ses birimlerinin işlevleri **hakkında** bir görüş birliğine varamazlar.”
- ◆ *Tımar umne huşînnî **pirki** prefiks teşşî.* (ÇÇ, 207)
“Köke eklendiğinden **dolayı** ön ek olarak adlandırılır.”
- ◆ *Hille yur sahal pîlnî **pirki** şurkunne Amur şivî numayah tulmast’.*(ÇY, 119)
“Kışın kar yağışı az olduğundan **dolayı** ilkbaharda Amur Nehri çok fazla taşmaz.”
- ◆ *Vîl hamîr pata pımasseren sad **pirki** kalaşu puşlasa yaratpîr.* (ÇY, 149)
“Bize her geldiğinde bahçe **hakkında** konuşmaya başlarız.”

4.2.3.3. Tese “...için, ...diye”

İsimlerin yalın ve fiillerin *-as/-es* sıfat fiil eki almış şekilleriyle birleşen bu son çekim edatı; *sebepe, amaç, gaye* bildirmek göreviyle kullanılmaktadır. Görevi bakımından Türkiye Türkçesindeki kullanımına denktir. Cümledeki bağlama göre *için, diye* veya *olarak*” şeklinde Türkiye Türkçesine aktarılabilir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Vun iki pattir, tuhir, - tese cinet.* (A, 58)
“On iki kahraman dışarı çıkın, **diye** sesleniyor.”
- ◆ *Yilhtarmari-i-ha? – tese ıytrım.* (KVK 5, 185)
“Sıkılmıyor musun? **diye** sordum.”
- ◆ *Alıkyum salyam, - tese huravlat’ ina karçiki.* (KVK 5, 41)
“Aleykümselam.” **diye** cevap verir kadın.
- ◆ *Çiper şulir! – tese kişkırçı Brigadir.* (KVK 6, 84)
“Mükemmel yollar! **diye** bağırdı ustabaşı.”
- ◆ *Ahal’ten kalaman inti "Amışne pıhsa hırne il" tese.* (YU, 161)
“Boşuna değil “Anasına bak, kızını al.” **diye** söylemeleri.”
- ◆ *Kilen —tiran kampa ta pulin hive hupinni tese şutli tata.* (YU, 167)
“Başka biri onun **için** suçlu olduğunu düşünebilirdi.”
- ◆ *E esir pire çınah ta vırsem tese şutlatir?* (KVK 7, 69)
“Yoksa siz, bizi hırsız olarak düşündüğünüz **için** mi böyle davranıyorsunuz?”
[Yoksa siz gerçekten bizi hırsız olarak mı düşünüyorsunuz?]
- ◆ *Epı uçitel’ tese!* (KVK 7, 110)
“Ben bir öğretmenim, **dedi.**”
- ◆ *Şakı-i vil Muskav şuli?- tese ıytri.* (PHA, 151)
“Burası Moskova yolu mu? **diye** sordu.”

- ◆ *An hīra, hamīr šin tēse, tek tīvmīp.* (ÇL, 234)
“Korkma, insan değilsin **diye** sana dokunmayacağım.”
- ◆ *Mana uçiliç ĩren kīlarmalla tēse prikaz šapnī.* (ÇL, 243)
“Bana okuldan atılmam **için** emir verildi.”
- ◆ *Tultarmış tēse mīne kalaşşı?* (ÇS, 22)
“Ev sucuğu **diye** bir şeyin ne olduğu söyler misiniz?”
- ◆ *Kuş hīrat’ te, alī tīvat’ tēse ahal’ten kalaman vattisem.* (ÇS, 114)
“Gözün korktuğunu el kolaylıkla yapar **diye** boşuna dememiş ihtiyarlar.”
- ◆ *Maltan ĩna hīvalasa şiteres mar tēse, pītīm vīypa itkīnmalla.* (ÇÇ 6/7, 148)
“Öncelikle onun tarafından kovalanmamak **için** var gücünüzle koşmalısınız.”
- ◆ *Pīrre epī, şulla, pultīrana kayma tēse, Anuka çīnme kītīm.* (ÇÇ 6/7, 161)
“Bir yaz günü Anuka’ya seslenmek **için** gittim.”
- ◆ *İkī çun pīr-pīrne ĩşītas tēse pīr-pīrin şumne yīpşīnçī.* (ÇPP, 228)
“İki ruh birbirlerini ısıtmak **için** birbirlerine sokuldular.”
- ◆ *“Yala yūtī ilse kil-ha, mīnukīm”- tēse te kalaman vīl.* (ÇPP, 238)
“Köye köpek getir, torunum.” **diye** bile konuşmadı.
- ◆ *Çīlhe ĩslīlīhīn hīş-pīr tīpçevçī ĩna interfīks tēse kalat’.* (ÇÇ, 222)
“Dil bilimcilerin bazıları bunu yoğunlaştırılmış ara ek **diye** söylüyor.”
- ◆ *Hal’hi çīlhere vīsene deepriçasti tēse kalama may şuk.* (ÇÇ, 253)
“Modern dilde, bunlara zarf fiil denmesin **deme** imkânı yok.”
- ◆ *Ançah ta numayışī kukkuka çīppisene hīy pussa kīlarmast’ tēse tirkeşşı.* (ÇY, 159)
“Ancak birçok kişi guguk kuşunun kendi yavrularını yumurtadan çıkarmaz **diye** eleştiriyor.”

- ◆ *Amışi te kilte işleken kirlî tese hırne vırentesşineh pulmarî.* (ÇY, 169)

“Annesi, kızının bir ev hizmetçisine ihtiyacı olduğunu anlaması için böyle bir şey öğretmek istemiyordu.”

4.2.3.4. Pula “-den dolayı yüzünden, sayesinde”

Yönelme-yükleme hâli ekiyle birlikte kullanılan *pula* son çekim edatı *sebepe* bildirmek göreviyle kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesine “-den dolayı, yüzünden, sayesinde” anlamlarında aktarılabilir.

Bu son çekim edatı kuvvetlendirme edatıyla kullanıldığında *pulah* şeklini alır.

- ◆ *Şavna pulah vîl utnî çuh utsal, çupnî çuh çupsa muçiye hıvalasa şitet.* (ÇPP, 141)
“İşte bu yüzden yürüdüğünde yürüyor, koştuğunda koşuyor ve büyükbabasına yetiştiriyor.”

Cuvasca Örnekler

- ◆ *Pısık şurtra iş numay, şakna pula Matijev mayri irten puşlasa kaşçeneh tirliren işre aykaşat’.*(KVK 5, 158)
“Büyük evde çok iş var bu yüzden Matijev sabahtan akşama kadar çeşitli işlerle meşgul.”
- ◆ *Unîn şutine pula şın ütînçe “D” vitamin ıtlarah pulat’.* (KVK 5, 172)
“Işık sayesinde insan vücudunda daha fazla D vitamini olur.”
- ◆ *Tata şar vırttînlîhî şutlanakan itti siltavsene pula, pîr vîhîr şıru şırayman vîl.* (YU, 144)
“Belki de askerî bir sırrı saklayan diğer nedenlerden dolayı bir süre yazamamıştı.”
- ◆ *İna pula pîtim klass hurlîh tûsmelle.* (KVK 6, 131)
“Bütün sınıf onun yüzünden acı çekiyor olmalı.”
- ◆ *Alyuş hal’ sivî pula puşlanine sisri.* (KVK 6, 48)
“Alyuş şu anda soğuk yüzünden üşüdüğünü hissetti.”

- ◆ *İna **pula** ayala ansa pīhma ta şut titiş.* (KVK 7, 155)
“Bu **yüzden** aşağı inmeye karar verdiler.”
- ◆ *Çim, sīmaha **pula** mansah kaynī.* (PHA, 190)
“Peki, kelimed**den dolayı** unuttum.”
- ◆ *Tata esī çire **pula** samayah havşanī.* (PHA, 190)
“Ve hastalık **yüzünden** oldukça güçsüzsun.”
- ◆ *Sire **pula** pītet vīl tīnçe.* (ÇL, 316)
“Sizin **yüzünüzden** dünya sona eriyor.”
- ◆ *Şumīr pīrihnine **pula** Biankīna hīype pīrle ileşşin marççı Anatoliy Semenoviç.* (ÇL, 353)
“Anatoliy Semenoviç hava yağmurlu olduğundan **dolayı** Biankī’yı yanına almak istemedi.”
- ◆ *Vile in-şke, şuk **pula** in.* (ÇÇ 6/7, 151)
“Orada olmadığından **dolayı** o öldü.”
- ◆ *Pırna **pula** puşna şiyin.* (ÇÇ 6/7, 211)
“Boğazınız **yüzünden** başınızı yiyin.”
- ◆ *Halī intī Şırşivimīr taştī yut şırten tapınsa kilnī tışmansene **pula** mar, hamīr irīva pulah inkek-sinkek numay kurat’.* (ÇPP, 243)
“Artık ülkemiz dış düşmanlar yüzünden değil, bizim neslimiz **yüzünden** sıkıntı çekiyor.”
- ◆ *Mīne **pula** şav teri nuşalanat’-ha eppin etem?* (ÇPP, 30)
“Peki, insan ne **yüzünden** bu kadar acı çekiyor?”
[Peki, insan neden bu kadar acı çekiyor?]
- ◆ *Şavna **pula** puplev kışkelnī, pīr sīmaha iki hut kalassinçen hītīlnī.* (ÇÇ, 316)
“Bundan **dolayı** konuşma kısaltıldı ve aynı kelimenin tekrarlanması önlendi.”

- ◆ *Pîr-pîr çîrmava **pula** îşe tuma may şukkiye pîlteret.* (ÇÇ, 376)
“Bir engel **yüzünden** bir şeyin yapılamaması demektir.”
- ◆ *Hîrarîm allisîr kunta pîr îş te **pula** pîlmest.* (ÇY, 38)
“Burada bir kadının eli olmaması **yüzünden** hiçbir şey olamaz.”
[Burada bir kadının eli değmediği için hiçbir şey yolunda gitmez.]
- ◆ *Şavna **pula** şîr kîpkalanat’, sıvîşa ta, nûrike te layîh turtakan pulat’.* (ÇY, 55)
“Bundan **dolayı** toprak gözenekli hâle gelir, havayı ve nemi iyi emer.”

4.2.4. Benzerlik, Tıpkılık, Denklik İlişkisi Kuran Son Çekim Edatları

4.2.4.1. Pek “gibi”

Türkiye Türkçesindeki *gibi* edatıyla işlev bakımından denktir.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Un **pek** pîşîkkine haliççen kurman ta vîl.* (A, 68)
“Onun **gibi** büyük bir şey daha önce görmemişti.”
- ◆ *Kaççî şîl **pek** tuhsa vîşet aşşî patîñçen.* (A, 77)
“Çocuk babasından rüzgâr **gibi** uçup gidiyor.”
- ◆ *Şîrîñ tavrara şavîñ **pek** ir tuhakan tepîr kîmpa pur.* (KVK 5, 175)
“Şîrin civarında bunun **gibi** erken çıkan bir mantar daha var.”
- ◆ *Telegin kîştah şuhîşa kaynî **pek** pulçî.* (KVK 5, 181)
“Telegin biraz düşünceli **gibi** görünüyordu.”
- ◆ *Purnîş vîl şutlanî **pek** mar, numay kîtkîsrah ikkenne kîna îñkarat’ vîl.* (YU, 155)
“Hayatın, düşündüğünden çok daha karmaşık olduğunu şimdi anlıyor **gibiydi**.”
- ◆ *Şîm arlanî **pek** şîmhalansah pîrat’ vîl.* (YU, 165)
“O da tıpkı yün eğirir **gibi** döndü.”

- ◆ *Kun **pek** hıpar iltesse pırre te asne ilmen vıl.* (KVK 6, 51)
 “Bunun **gibi** bir haber duyacağını hiç düşünmemişti.”
 [Böyle bir haber duyacağını hiç düşünmemişti.]
- ◆ *Yakal-yakal, sarı şüşim,
 Yitın **pek** pul, purşın **pek**.* (KVK 6, 61)
 “Pürüzsüz, sarı saçlar
 Keten gibi ol, ipek **gibi** ol.”
- ◆ *Kaysa işer mar-i unın şerpet pek şıvne?* (KVK 7, 254)
 “Şerbet **gibi** suyu içmeye gitmeyelim mi?”
- ◆ *Payanhi purnış İnternetsır sukkır şın **pek**.* (KVK 7, 265)
 “Günümüzde internet olmadan hayat kör bir adam **gibidir**.”
- ◆ *Tata nürı te sivi **pek** tuyına puşları.* (PHA, 190)
 “Nemli ve soğuk **gibi** hissetmeye başladım.”
- ◆ *Purı pır tem kurınat’ **pek**.* (PHA, 192)
 “Her şey bir bütün **gibi** görünüyor.”
- ◆ *Asfal’t şu sırni **pek** yiltirtatat’.* (ÇL, 353)
 “Asfalt yağlı boya **gibi** parlıyor.”
- ◆ *Şıl **pek** vıyançık şuhışlı şın pultın ikken.* (ÇL, 353)
 “Sen rüzgâr **gibi** hareketli ve düşünceli bir insansın.”
- ◆ *Epı asanne **pek** pulma tırışatıp.* (ÇS, 124)
 “Büyükanem **gibi** olmaya çalışıyorum.”
- ◆ *Kürş isempe epır pır pısık tuslı şem’e **pek** purı-natpır.* (ÇS, 150)
 “Komşularımızla büyük ve dost canlısı bir aile **gibi** yaşıyoruz.”
- ◆ *Şuhışrı **pek** tuma şuk.* (ÇÇ 6/7, 218)
 “Düşündüğü **gibi** yapamazsın.”

- ◆ *P ĭlterĩřĩsene kura tatĩksene řakĩn pek uřkĩnsem şine uyĩrma pulat*. (ÇÇ 6/7, 219)
“Anlamlarına göre parçalar şunun **gibi** gruplandırılabilir.”
[Anlamlarına göre parçalar şu şekilde gruplandırılabilir.]
- ◆ *V ĭri şıvpa sapnĩ çuhnehi pek virhĩnse tuhrĩ P ĭlaki appa*. (ÇPP, 39)
“P ĭlaki teyze sanki üzerine kaynar su serpilmiş **gibi** dışarı çıktı.”
- ◆ *Pu ř usmarĩ pirĩn halĩh,
Vilmelle pek kunsençe
ĭmir- ĭmir asĩnmalĩh
Puhri vỹ hỹ řĩrinçe*. (ÇÇ, 377)
“Halkımız başını eğmedi,
Ölmek üzere olduğu **gibi** günlerde
Sonsuza dek sürecek bir anı
Yüreğinde kuvvet toplandı.”
- ◆ *Ku predlojenisençe aça, v ĭrman yapala yaçĩsene glagolpa řthĩntarakan řĩmahsem pek
tata vitĩr*. (ÇÇ, 411)
“Bu cümlelerdeki çocuk, orman isimleri; isimleri fiile bağlayan kelimeler **gibi** kullanılmıştır.”
- ◆ *Tin ĭs pek humhansa v ĭrtat tulĩ pussĩ*. (ÇY, 60)
“Buğday tarlası bir deniz **gibi**.”
- ◆ *Iv ĭl savĩnnĩ pek pulçĩ, a řĩne te kĩmĩllĩ*. (ÇY, 67)
“Oğul mutlu **gibi** görünüyordu, babası da memnundu.”

4.2.4.2. Yev ĭr/ Yev ĭrlĩ “gibi, -e benzer”

Yev ĭr edatı Çuvaşçaya özgü bir son çekim edatı olup “gibi, -e benzer” anlamında kullanılmaktadır. Yalın durumdaki adlar ve tamlayan durumundaki adılardan sonra gelmektedir. Edatın *yev ĭrlĩ* şekli ise ise “benzer, benzeyen, andıran” anlamını karşılayıp sıfat şeklinde yine yalın durumdaki adlar ve tamlayan durumundaki adılardan sonra gelerek edat görevinde kullanılmaktadır. *Yev ĭr/ yev ĭrlĩ* edatı, Türkiye Türkçesindeki *gibi* edatı ile anlamsal bakımdan denk görülmektedir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *İtletĭn te-sĭnar türeh ükerçĭk yevĭr kurĭnsa kuş umne tuhsa tĭrat’.* (A, 5)
“Dinliyorsunuz ve görüntü hemen bir resim **gibi** beliriyor.”
- ◆ *Hal’ ĭntĭ ĭmiçĭpe şavĭn yevĭrlĭ şırullĭ şĭrĭ ĭstalama hĭtlançĭ Vitalik.* (YU, 158)
“Vitalik, bunun **gibi** bir yazıtlı bir yüzük yapmayı denedi.”
- ◆ *Marinĭn sarĭmsĭr vilĭmĭ te uyar kunta hayar aşa şapnĭ yevĭrlĭ.* (YU, 186)
“Marina'nın ani ölümü, berrak yapıya adeta bir fırtına **gibi**.”
- ◆ *Piçĭk pŭlĭmren kombinezon yevĭr yapala ilse tuhrĭ mĭyĭhlĭ şĭn.* (KVK 5, 53)
“Bıyıklı adam odadan tulum **gibi** görünen bir şey çıkardı.”
- ◆ *Yuhan şıv yevĭr yanĭrsa kĭna pıraşşĭ.* (KVK 5, 133)
“Bir nehir **gibi** yankılanıp sadece gidiyor.”
- ◆ *Man yevĭr aşşĭpe kilnĭ açasem te pur.* (KVK 6, 107)
“Benim **gibi** babasıyla gelen çocuklar da var.”
- ◆ *Vĭl çĭrĭ yevĭr humhanat’, vılyat’* (KVK 6, 109)
“Canlı bir varlık **gibi** hareket ediyor ve oynuyor.”
- ◆ *Şavranka hura şĭlikpe, talĭp yevĭr kĭrĭkpe, şĭmatĭpa.* (KVK 7, 127)
“Üzerinde yuvarlak siyah bir şapka, paltoya **benzer** bir ceket ve bir çift çizme vardı.”
- ◆ *Tĭlikri yevĭr şapla kalari te trolleybusran ansa yulçĭ Taisa.* (KVK 7, 94)
“Taisa sanki bir rüya görüyormuş **gibi** bunları söyledi ve trolleybüsten indi.”
- ◆ *ĭna vĭl upĭte yevĭr hĭtlanakan aziat sısna ami tet.* (PHA, 39)
“Ona maymun **gibi** davranan Asyalı bir domuz diyor.”
- ◆ *Tepĭr ençen, vĭl ĭtla yumahri yevĭr yapalasem kalasa kĭtartat’.* (PHA, 71)
“Öte yandan çok fazla şey masal **gibi** anlatılıyor.”

- ◆ *Apla ta mar, kaşni şinîn purnîşî, kunşulî hîyne yevîr.* (ÇL, 287)
 “Böyle değil, her insanın hayatı ve kaderi kendisine **benzer**.”
 [Hayır, her insanın hayatı ve kaderi benzersizdir.]
- ◆ *Ayakra mîn ulîp yevîr*
Kurînaşşî zavodsem. (ÇS, 92)
 “Uzaktaki bir dev **gibi**
 Fabrikalar görünüyor.”
- ◆ *Hînihtarîva klasra vîyî yevîrlî irtterme pulat’.* (ÇS, 77)
 “Egzersiz sınıfta bir oyun **gibi** gerçekleştirilebilir.”
- ◆ *Hîrlî tîlî yevîr yîpşînsa,*
Kîrkunne şîvharçî sas-hurasîr. (ÇÇ 6/7, 132)
 “Kızıl **tilki** gibi gizlice,
 Sonbahar sessizce yaklaşıyordu.”
- ◆ *Zîna, kuşak yevîr, sîtel patne sikse ükrî te pîtolet yarsa ta tîtrî.* (ÇÇ 6/7, 189)
 “Zîna, bir kedi **gibi** masaya atlayıp tabancayı kaptı.”
- ◆ *Şalti pûrtren pukane yevîr hitre hîrarîm puşne kîlarsa pîhrî.* (ÇPP, 39)
 “İç kulübeden oyuncak bebek **gibi** bir güzellik başını uzattı.”
- ◆ *Kîtmen, çînmen-tuman hînasem yevîr taplattarsa şumranah îkî şamrîk irtet.* (ÇPP, 80)
 “İki genç adam beklenmedik, davetsiz misafirler **gibi** yanımızdan geçti.”
- ◆ *Sîmaha şakîn yevîr kuşarnine kal’kîlase kuşarnî teşşî.* (ÇÇ, 68)
 “Kelimenin bunun **gibi** çevirisine tercüme denir.”
 [Bir kelimenin bu şekilde çevirisine tercüme denir.]
- ◆ *Şavînpa pîrleh vîsen kaşnin hîyne yevîr uyrîmlîhîsem te pur.* (ÇÇ, 106)
 “Aynı zamanda her birinin kendine **benzer** özellikleri de var.”
- ◆ *Şurhi tüpe, yîvaş hîr yevîr, kîşt üpkelet te yîl kulat’.* (ÇY, 109)
 “İlkbahar göğü, nazik bir kız **gibi** biraz yakınıyor ve gülümsüyor.”

- ◆ *Kiltirtatni-şaksem purte hîy yevîrlî yurî întî.* (ÇY, 173)
“Bunların hepsi başlı başına bir şarkı **gibi**.”

4.2.5. Vasıta veya Beraberlik Bildiren Son Çekim Edatları

4.2.5.1. Pîrle “birlikte”

Araç ve birliktelik bildirme göreviyle kullanılan *pîrle* son çekim edatı Türkiye Türkçesindeki “*ile, birlikte*” edatlarına denktir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Atya, an, pîrle kayîpîr, - tet Tilî.* (A, 15)
“Hadi **birlikte** gidelim, dedi tilki.”
- ◆ *İna ta pîrle çîner, - tet.* (A, 16)
“Onu da **birlikte** davet edelim, diyor.”
- ◆ *Virt manpa pîrle — purte şivîraşşî.* (YU, 137)
“Benimle **birlikte** yat, herkes uyuyor.”
- ◆ *Ten, tuynî amîşîn sisîmlî çîrî vîsen rasna şîpine, pîrle pulma pûrmennine?* (YU, 144)
“Belki de farklı kaderlerin **birlikte** olmaya mahkûm olduğunu hisseden bir annenin hassas kalbi mi?”
- ◆ *Piççepe pîrle epî te kayaşşîn pultîm, ançah vîl mana pîma huşmarî.* (KVK 5, 137)
“Kardeşimle **birlikte** gitmek istedim ama o bana gitmemi söyledi.”
- ◆ *Esî çasrah çup ta vîsempe pîrle kaşsa kay.* (KVK 5, 162)
“Hızla koşup onlarla **birlikte** karşıya geçersin.”
- ◆ *Atte pirînpî pîrle hirelle uttarçî.* (KVK 6, 109)
“Babam bizimle **birlikte** sahaya yürüdü.”
- ◆ *Kaşni kunah uroksene pîrle tuma Tatyuk kilet.* (KVK 6, 117)
“Tatyuk her gün ödevlerimizi **birlikte** yapmak için gelir.”

- ◆ *Yakovlev patne kaşhine pırle kayrış.* (KVK 7, 122)
“Akşam **birlikte** Yakovlev’e gittik.”
- ◆ *Açaran pırle üsnı tussem mar-iş.* (PHA, 91)
“Çocukluktan beri **birlikte** büyüdüler, arkadaş değil.”
- ◆ *Vılah fritspa pırle maşinıpa kataççı çupat’.* (PHA, 163)
“Fritz ile **birlikte** arabayla gezmeye gidiyor.”
- ◆ *Hıvıra kilişni sıvısene pırle sütünse yavır.* (ÇL, 370)
“En sevdiğiniz şiirleri **birlikte** tartışm.”
- ◆ *Sımahlıh ta purnışpa pırle ulşınsa şınelet.* (ÇL, 372)
“Edebiyat da hayatla **birlikte** değişir ve yenilenir.”
- ◆ *Kukamay mana hıype pırle şırlana ta, kımpana ta ilse şüret.* (ÇS, 124)
“Büyükanmem kendisiyle **birlikte** hem meyveleri hem de mantarları taşıdı.”
- ◆ *Pir’in annesem pırle işleşşi.* (ÇS, 135)
“Annelerimiz **birlikte** çalışıyorlar.”
- ◆ *Purte pırle kar tırsan,* (ÇÇ 6/7, 208)
Vıyli şuk-mın halıhran.
“Hepimiz **birlikte** durduğumuzda,
Halktan daha güçlü kimse yoktur.”
- ◆ *Hıy umınçe tırakan sımahpa pırle obstayatel’s tvo pulat’.* (ÇÇ 6/7, 213)
“Kendisinden önce gelen kelimeyle **birlikte** ilgili bir durumdur.”
- ◆ *Kapla pırle larassi sayra hutra kına pulat’-şke.* (ÇPP, 88)
“Sonuçta böyle **birlikte** oturmak nadir olur.”
- ◆ *Piççepe pırle ma kaymarım-şi ep asannesem patne?* (ÇPP, 94)
“Neden kardeşimle **birlikte** büyükanmemin yanına gitmedim?”

- ◆ *İna virīs alfavitinçen yu, ya sas pallisempe **pırle** yışinnı.* (ÇÇ, 189)
“Rus alfabesinden *yu, ya* ünlüleriyle **birlikte** alınmıştır.”
- ◆ *Ku taranççen **pırle** şırma hñihñı sımah maylaşivīsene malaşne te şaplah şırma yurat’.* (ÇÇ, 200)
“Şimdiye kadar **birlikte** kullanılan ifadeler gelecekte de birlikte kullanılmaya devam edebilir.”
- ◆ *Malaşne sirınpe **pırle** Setner te şüretir.* (ÇY, 5)
“Gelecekte Setner sizinle **birlikte** yürüyecek.”
- ◆ *Unpa pallaşnı kun ta epir yultaşsempe **pırle** sadra larsaççi.* (ÇY, 36)
“Onunla tanıştığım gün, arkadaşlarımızla **birlikte** bahçede oturuyorduk.”

4.2.5.2. Yunaşar “yan yana”

Görevi bakımından incelediğinde *yunaşar* edatının zamir ve isimlerin vasıta hâliyle ya da isimlerin bulunma hâl eki almış şekilleri ile kullanıldığı görülmektedir.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Ançah ta ina piççişıpe **yunaşar** utma pamaşşı.* (KVK 5, 57)
“Ancak kardeşiyle **yan yana** gitmesine izin verilmiyor.”
- ◆ *Urama tuhrım ta epı annepe **yunaşar** lartım.* (KVK 5, 66)
“Dışarı çıktım ve annemle **yan yana** oturdum.”
- ◆ *Takır şul şine tuhrımır ta purte **yunaşar** şavtınsa utrımır.* (KVK 6, 120)
“Düz bir yola çıktık ve hepimiz yan yana yürüdük.”
- ◆ *Sahal—i şkulta klass rukovoditel’ne asırhattarmasır kilne, **yunaşar** yalsene kayakansem?* (YU, 160)
“Sınıf öğretmeni uyarıda bulunmadan, öğrenciler **yan yana** eve ya da komşu köylere giderler miydi?”

- ◆ *Lar, anneşim, yunaşar,*
Şumın larsa kalaşar. (KVK 6, 6)
“Otur anne yanıma
Yan yana oturalım ve konuşalım.”
- ◆ *Ştappan piççe pirin urapa ayne puşne çıkse virtri, unpa yunaşar- atte.* (KVK 7, 224)
“Ştappan amca başını arabanın altına koymuş babam da onunla **yan yana** yatıyordu.”
- ◆ *Katya mana klasalla, hıype yunaşar larma sītiret.* (KVK 7, 235)
“Katya beni sürükleyerek sınıfta kendisiyle **yan yana** oturtuyor.”
- ◆ *Şaplah, yunaşar çavsa vırtarmalla ta.* (PHA, 185)
“Bunlarla **yan yana** yatmanız gerekiyor.”
- ◆ *Çin ta, epir yunaşar tırsa işleymerim.* (PHA, 197)
“Aslında hepimiz **yan yana** durup çalışamadık.”
- ◆ *Unpa yunaşar-çin kırü, vara kişen kırüsem ikkin tan.* (ÇL, 19)
“Onunla **yan yana** duruyor ve genç görünümle ikiye eşit.”
[Gerçek görünümü yanında duruyor ve genç görünümü birbine eşit.]
- ◆ *Taviş ulıppa yunaşar pıtarman-şi ina? teşşi vısem.* (ÇL, 92)
“Onu devle **yan yana** gömmediler mi?” diyor onlar.
- ◆ *Tıvan Şurşıl yalanah yunaşar pulçış.* (ÇS, 30)
“Şurşıl köylüleriyle **yan yanaydı** her zaman.”
- ◆ *Pir in kolhoz “Gvardeets” kolhozpa yunaşar.* (ÇÇ 6/7, 46)
“Kollektif çiftliğimiz “Gvardeets” Kollektif Çiftliği ile **yan yanadır.**”
- ◆ *Milke, hıy çunsır-yunsır pulin te, yalan şınpa yunaşar şüret.* (ÇPP, 128)
“Ruhsuz olmasına rağmen her zaman halkla **yan yana** yürür.”
- ◆ *Gil’manov ryadovoy, malaşne esı Abayev ryadovoypa yunaşar şivıratın.* (ÇPP, 15)
“Gil’manov Er Gilmanov, bundan sonra sen Er Abaev’in **yanında** yatacaksın.”

- ◆ *Slovar in ku kilarimince anatri dialekt simahisempe yunaşar turi dialektra til pulakan leksika dialektizmisene te şırsa kışartni.* (ÇÇ, 124)
“Sözlüğün bu baskısında alt lehçenin sözcüklerinden **başka** üst lehçede bulunan sözcüksel lehçeler de anlatılıyor.”
- ◆ *Kayri retri e multi retri uşı sasısempe yunaşar tinine kura vıl variantlanat.* (ÇÇ, 152)
“Arka veya ön sesli harflerle **yan yana** olmasına bağlı olarak değişir.”
- ◆ *Şuhış tişşine palırtakan simahsem skazyemiy umın unpa yunaşar vırnaşma tırışaşı.* (ÇY, 23)
“Bir düşüncenin özünü ifade eden kelimeler genellikle yüklemle **yan yana** yerleştirilme eğilimindedir.”
- ◆ *Ana vıratas marççı tese, pitı hullen unpa yunaşar kırse vırtrım.* (ÇY, 147)
“Onu uyandırmamak için çok yavaş bir şekilde onunla **yan yana** uzandım.”
[Onu uyandırmamak için yavaş bir şekilde yanına uzandım.]

4.2.6. Başkalık Bildiren Son Çekim Edatları

4.2.6.1. Puşne “başka”

puş “baş” sözcüğüne 3. tekil kişi iyelik ekli yükleme hâl eki getirilerek oluşan bu son çekim edatı çıkma hâl ekini almış sözcüklerden sonra gelerek Çuvaş Türkçesinde *başkalık* bildirmek göreviyle kullanılmaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Şartah sikse puşne şiklese pıhri vıl hıyne hıy inenmesir.* (YU, 188)
“Kendine **başka** bir şekilde inanmayarak titredi ve başını kaldırdı.”
- ◆ *Kinona şürenisir puşne kineke vulama yuratat val.* (YU, 129)
“Sinemanın yanı sıra kitap okumayı da seviyor.”
[Sinemanın yanı sıra, **başka** bir uğraş olarak kitap okumayı da seviyor.]
- ◆ *Ançah vısemsir puşne paçah urıhla savnişpa şiklenü.* (YU, 142)
“Ama onlardan farklı olarak tamamen **başka** bir neşe ve yükseliş var.”

- ◆ *Kunsır puşne* Çıvaş radiona, televidenipe şırım şul itla tuslı şihnu tıtnı.(A, 3)
“Ondan başka Çuvaş Radyo ve Televizyonu ile yirmi yıldan fazla dostane ilişkiler sürdürdü.”
- ◆ *Avtan vir pırçisene, hır uri ayınçısır puşne, puştarsa şise pıteret te şatan karta şine hıparsa larsa.* (KVK 5, 35)
“Horoz, kızın ayaklarının altındakilerden başka darı tanelerini toplayıp yer, sonra çitin üzerine çıkıp oturur.”
- ◆ *Apatlannisır puşne kirlı-kirlı marpa an pıter,- tese ıvılne hut ukşa tıttarçı.*(KVK 6, 16)
"Yemekten başka gereksiz şeylere harcamayın." dedi ve oğluna bir kağıt uzattı.
- ◆ *Sıvısemsır puşne V.Turkay drama haylavısem te şırat’.* (KVK 7, 238)
“V. Turkay şiiinden başka tiyatro eserleri de yazmaktadır.”
- ◆ *Unsır puşne sıvış numay-numay haylav şırsa hıvarnı.* (KVK 7, 260)
“Ondan başka şair pek çok esere de imza atmıştır.”
- ◆ *Hıvıra pursıra ta usı künisır puşne nimin te şuk unta.* (PHA, 17)
“Bunda, hepinize fayda vermekten başka bir şey yoktur.”
- ◆ *Skladra kipe-tumtirpe virınsarımsır puşne nimin te şuk.* (PHA, 62)
“Depoda giysi ve nevresimlerden başka bir şey yok.”
- ◆ *İvan Undritsov vara, gramotısır puşne, nagrada ilme tivış pulçı.* (ÇL,108)
“İvan Undritsov’dan sonra sertifikadan başka bir de ödül aldı.”
[İvan Undritsov’un ardından, sadece sertifika değil bir de ödüle hak kazandı.]
- ◆ *Vısemsır puşne man işim te palırman pulıççı.* (ÇL, 86)
“Onlardan başka benim işimi fark eden olmazdı.”
[Onlar olmasa işim fark edilmezdi.]
- ◆ *Uçebniksır puşne esı minle-minle kineke vulatın?* (ÇS, 153)
“Ders kitaplarından başka hangi kitapları okuyorsun?”

- ◆ *Yiri-tavra yursir **puşne** nim te kurinmast'* (ÇS, 68)
“Etrafta kardan **başka** bir şey görünmüyordu.”
- ◆ *Payan kantselyarire huralşisir **puşne** nikam ta şuk.* (ÇÇ 6/7, 212)
“Bugün ofiste güvenlikten **başka** kimse yok.”
- ◆ *Yumanlih yali şivihinçe, yımrasemsir **puşne**, pır yuman ta tupaymın.* (ÇÇ 6/7, 212)
“Köyün yakınındaki meşelikte aksöğütten **başka** bir şey bulamazsınız.”
- ◆ *Şiklense ura şine tını şire klasra uçitel'sir **puşne** urih nikam ta şukçı intı.* (ÇPP, 28)
“Ayağa kalktığı anda sınıfta öğretmenden **başka** kimse yoktu.”
- ◆ *Açasene, çi piçikkisempe kişin klassençe vırenekensemsir **puşne**, purne te çinnı.* (ÇPP, 53)
“En küçük ve ortaokul öğrencilerinden **başka** tüm çocuklar davetliydi.”
- ◆ *Kun yışşı simahsem pıtimletse kalanisir **puşne** vıylatsa kalanine te pıltreşşı.* (ÇÇ, 230)
“Bu tür kelimeler genelleştirilmiş ifadede **başka** vurguyu da iletir.”
- ◆ *Çıvaş çilhinçe hisep yaçisen malarah asınnı tıp formisemsir **puşne** ittisem te pur ikken.* (ÇÇ, 326)
“Çuvaş dilinde, yukarıda sayılan ana isim biçimlerinden **başka** isimler de vardır.”
- ◆ *Dialogra replikisemsir **puşne** avtor simahisem te pulma pultaraşşı.* (ÇY, 206)
“Diyalogdaki cevaplardan **başka** yazarın sözcükleri de mevcut olabilir.”
[Diyalogdaki cevapların dışında, yazarın kendi sözcükleri de bulunabilir.]
- ◆ *Unsır **puşne** leksikografi te pur, vıl slovar'sem tıvas işe tişkeret.* (ÇY, 246)
“Ondan **başka** sözlükleri derinlemesine gözden geçiren sözlük bilimi de vardır.”

4.2.7. Uygunluk, Denklik, Nispet Bildiren Son Çekim Edatları

4.2.7.1. Kura “göre”

Yönelme hâl ekiyle kullanılmasıyla beraber Çuvaş Türkçesinde “göre, sayesinde, -den dolayı, sebebiyle” gibi anlamları karşılamaktadır. Türkiye Türkçesindeki göre edatına denktir.

Cuvasça Örnekler

- ◆ *Pultarulihĩ anline **kura** teatrsençe te şamrĩklah asanne, kukamay rolĩsene şansa panĩ ĩna.* (A, 5)
“Yeteneğine **göre** küçük yaşıa tiyatrolarda anneanne ve dede rolleri ona emanet edilirdi.”
- ◆ *Huşa apata larnine **kura** yitĩ şuri te sak ayĩnçen puşne kĩlarçĩ, tutisene piçĩk hĩrlĩ çĩlhipe şula-şula sĩtel şinelle pĩhma puşlarĩ.* (KVK 5, 190)
“Efendisi yemeğe oturduğuna **göre** yavru köpek başını sandalyeden çıkarıp küçük kırmızı diliyle dudaklarını yaladı ve masaya bakmaya başladı.”
- ◆ *Şavna **kura** inkeĩ te.* (YU, 144)
“Buna **göre** sorun da var.”
- ◆ *Te vĩsene **kura**, te çĩp kĩlarma vĩhĩçĩ şĩtnipe kayĩksem te çĩvĩltetme pĩrahriş.* (YU, 146)
“Onlara **göre** genç kuşlar gibi zaman zaman vahşĩ cıvıltılarla şarkı söylerlerdi.”
- ◆ *Şak hĩyusĩrlĩha **kura** vĩl pĩrĩn pata hĩy pĩrsa tĩçĩ.* (KVK 6, 93)
“Bu çekinkenliğe **göre** kendisi yanımıza gelip bize yaklaştı.”
- ◆ *Arşĩn aça şçĩtarasla pĩhnine **kura** hĩr te çey stakanne sĩtel şine lartsah Slavike sĩnarĩ.* (KVK 7, 185)
“Çocuğun şüpheli bakışlarına **göre** kız çay fincanını masaya bırakıp Slavik’i izlemeye başladı.”
- ◆ *Literatura haylavĩsem şĩras ĩstalĩhne **kura** Nikolay Maksimova 1982 şulta SSSP Pĩsatelĩsen soyozĩn çlenne ileşşĩ.* (PHA, 220)
“Nikolay Maskimova’un edebĩ eserler yazma becerisine **göre** 1982’de SSCB Yazarlar Birliğı’ne üye olarak kabul edildi.”

- ◆ *Şîn Şul! Kunşul!*
Şîn Kun kilet,
*Şavna **kura** kîvillî çun, (ÇL,130)*
 “Yeni yıl! Hayat!
 Yeni gün geliyor,
 Buna **göre** ahenkli ruh,”
- ◆ *Hudojestvo en îpe îstalîhî purrine **kura**, îna pîr hulari Şar şurtînce îşleme te timlenî. (ÇL, 178)*
 “Sanatsal yeteneği var olduğuna **göre** şehirlerden birinde bulunan askerlik şubesinde iş teklifi yapıldı.”
 [Sanatsal yeteneği olduğu için, şehirlerden birindeki askerlik şubesinden ona iş teklifi yapıldı.]
- ◆ *Şavna **kura** şîmaha pîr yîrkeren tepîr yîrkene ikî tîrlî kuşarma yurat’. (ÇÇ 6/7, 17)*
 “Buna **göre** kelime bir satırdan diğerine iki şekilde çevrilebilir.”
- ◆ *Puplevri şîmahsene vîsen leksika pîlterîşîsempe grammatika uyrîmlîhîsene **kura** uyrîm uşkîn şîne laylaşşî. (ÇÇ 6/7, 31)*
 “Konuşma dilindeki sözcükler, sözlük anlamlarına ve dil bilgisi özelliklerine **göre** ayrı gruplara ayrılır.”
- ◆ *Vîsem, hîysene **kura**, kaşni kunah huşu kîlaraşşî. (ÇPP,131)*
 “Kendilerine **göre** her gün emir veriyorlar.”
- ◆ *Ah, hîvna **kura** mar çee es! (ÇPP,101)*
 “Ah, sen kendine **göre** kurnazsın!”
- ◆ *Glagol tîpî mînle sasîpa pîtnine **kura** morfemîsen çikkinçe ulşînusem pulaşşî.(ÇÇ , 379)*
 “Fiil kökünün bittiği sese **göre** morphem sınırında değişimler meydana gelir.”
- ◆ *Şîmahîn pîlterîşîsene **kura** antonimsem tîrdî şîmahran pulaşşî. (ÇÇ, 47)*
 “Sözcüklerin bildirdikleri zıt anlamlarına **göre** dört sözcükten oluşur.”
 [Dört sözcük, bildirdikleri zıt anlamlara göre bir araya getirilmiştir.]

- ◆ *Mĩnle tĩllevpe kalanine **kura** hutsĩr predlojeni kalullĩ, ıytullĩ e histevlĩ pulat’.*(ÇY, 27)

“Nasıl bir amaçla telaffuz edildiğine **göre**, basit cümle anlatıma dayalı, soru veya emir cümlesidir.”

- ◆ *Sivĩtet, ançah vĩrmanĩn pur hĩyne **kura** işĩ.* (ÇY, 68)

“Hava soğuk ama ormanın kendine **göre** bir sıcaklığı var.”

4.2.7.2.May “göre, -dıkça, -den dolayı”

Yalın hâlde veya yönelme-yükleme hâl ekiyle kullanılan son çekim edatı “-e göre, -den dolayı, -dığı için” anlamlarını karşılamaktadır.

Çuvaşça Örnekler

- ◆ *Şişsem kun pek **may** kilmĩ tese puhu puhaşşĩ.* (A, 57)
“Fareler bunun gibi olmayacağına **göre** diye bir toplantı düzenliyorlar.”
- ◆ *Tĩlĩnet vĩl şıva pusĩran şavĩrsa kĩlarnĩ **may**.* (A, 39)
“Söylediğine **göre** kuyudan suyu nasıl çıkardığına şaşırır.”
- ◆ *Urlĩ ta pirlĩ şıraşşĩ, hĩş-pĩr çuh vulama ta may şuk.* (KVK 5, 136)
“Enine boyuna yazıyorlar bazı durumlarda okumadıkça anlaşılmıyor.”
- ◆ *Çĩnah ta muhtamasĩr **may** şukah ĩntĩ ĩna.* (KVK 6,138)
“Bu duruma **göre** kendisine övgüde bulunmamak mümkün değil.”
- ◆ *Kapla **may** kilmest, şanna tavĩrsah işe hamĩrĩn tĩtĩnas pulat’.* (KVK 7, 41)
“Buna **göre** olmuyor, kolları sıvayıp işe başlamamız gerek.”
- ◆ *Mĩnle şutlatĩn, **may** kilĩ-şĩ pirĩn?* (KVK 7, 43)
“Başarılı olabileceğimize **göre** düşünmüyor musun?”
- ◆ *Ançah epĩ kĩna şĩmah **may** kalarĩm.* (PHA,14)
“Ancak konuşan kişi söylediğine **göre** sadece ben oldum.”
- ◆ *Sĩmah **may**, layĩh ĩlkĩrse pĩnĩ.* (PHA, 21)
“Söylediğine **göre**, iyi zaman geçirdik.”
- ◆ *Şavsene itlenĩ **may** Mihaylov kanişlĩn şivĩrsa kayrĩ.* (ÇL,180)
“Bunları işittiğine **göre** Mihaylov huzur içinde uykuya daldı.”

[Bunları duyduktan sonra Mihaylov huzur içinde uykuya daldı.]

- ◆ *Kirkuri kitü malalla kaynı may tatah malalla utat'* (ÇL, 192)
“Kirkuri ileriye gittikçe sürü daha da ilerliyor.”
- ◆ *Şula may vıl kalça şikelese şüreken iki mulkaça tıl pulçı.* (ÇS, 70)
“O, yoldan dolayı iki ot yiyen tavşanla karşılaştı.”
- ◆ *Şavna may yır şirantan uyrilat'.* (ÇS, 190)
“Buna göre ince uçurumdan yuvarlanıyor.”
- ◆ *Tussen (şiru) vulanı may açasen şurtınçı kaşni aç savınat'.* (ÇÇ 6/7, 58)
“Yetimhanedeki her çocuk arkadaşlarından gelen bir mektubu okumaktan dolayı mutluluk duyuyor.”
- ◆ *Ayıplı şav ep, - pitne sivi şıvpa şunı may kalat' vıl.* (ÇPP, 190)
“Benim hatamdan dolayı, diyor yüzünü soğuk suyla yıkayarak.”
- ◆ *Kulma may kilsen nimren te vıtansa tımastçı.* (ÇPP, 222)
“Güldüğüne göre hiçbir şeyden utanmıyordu.”
- ◆ *Kire may pıhma tınnı hıvel kulma pırahsa kalleh pilitsem hışne kaysa şuhalçı.* (ÇPP, 223)
“Batmaya başladığına göre güneş gülümsemeyi bırakıp yeniden bulutların ardında kayboldu.”
- ◆ *Pulıvne pıhsa vışene hıysene uşkınsem şine uyırma may pur.* (ÇÇ, 53)
“Bunları kendilerine göre gruplara ayırmak mümkündür.”
- ◆ *Şavna may şimahsem pır çılheren tepır çılhene kuşsa pını.* (ÇÇ, 59)
“Buna göre kelimeler bir dilden diğerine aktarıldı.”
- ◆ *Kürtim predlojenisem kalani şumne şimah may mın te pulin huşsa paraşşı.* (ÇY, 93)
“Giriş cümleleri, söylenenlerin yakınlığına göre ne olduğuna dair katkı yapar.”
[Giriş cümleleri, söylenenlerin birbiriyle ne kadar ilgili olduğuna dair anlamaya katkı sağlar.]

5. SONUÇ

Bu araştırmada yapılan incelemeler neticesinde elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Çalışma kapsamında tespit edilen Çuvaş Türkçesindeki bazı son çekim edatları, Orhun Türkçesi, Eski Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesi verileriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Aşağıda bu duruma dair örnekler değerlendirilmektedir:

Çuvaş Türkçesindeki *vitir* son çekim edatı, Orhun, Uygur ve Karahanlı Türkçesi kaynaklarında *ötrü* biçiminde görülmüştür. Bu biçim, anlam ve fonksiyon bakımından yüksek düzeyde benzerlik göstermekte olup edatın Eski Türkçe kökeninin korunmuş olduğunu göstermektedir.

Çuvaş Türkçesinde *tavra* şeklinde görülen son çekim edatı da benzer şekilde Orhun Türkçesinde *tägrä*, Eski Uygur Türkçesinde *tegre* ve Karahanlı Türkçesinde *tegre* biçimlerinde belgelenmiştir. Bu paralellik, edatın tarihî süreçte biçimsel varyantlar göstermekle birlikte temel anlamını ve işlevini büyük ölçüde muhafaza ettiğine işaret etmektedir.

Çuvaş Türkçesinde kullanılan *pek* son çekim edatının ise Orhun ve Eski Uygur Türkçesinde doğrudan bir karşılığı bulunmamaktadır, Karahanlı Türkçesinde *kēpi* biçimiyle kullanıldığı görülmüştür.

Çuvaş Türkçesindeki *kura* son çekim edatı, Orhun, Uygur ve Karahanlı Türkçesinde *körö*/köre biçimleriyle belgelenmiştir. Bu edat da biçimsel varyantlarına rağmen köken bağını güçlü biçimde sürdürmektedir.

Son olarak Çuvaş Türkçesindeki *pırle* son çekim edatı, Orhun, Uygur, Karahanlı Türkçelerinde *birle* şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, birliktelik bildiren bu edatın hem biçim hem de anlam açısından oldukça istikrarlı bir şekilde günümüze kadar ulaştığını göstermektedir.

2. Çuvaş Türkçesindeki bazı son çekim edatlarının Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesinde de benzer işlevlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara dayanarak şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Çuvaş Türkçesi	Tatar Türkçesi	Başkurt Türkçesi
urlĭ	arkılı	arqılı
puşlasa	başlap	başlap
tavra	tirähĭ	tirähĭ
huta	kata	qata
pula	bula	bula
kura	küre	kürä
hĭriş	karşı	qarşı
may	uñayı bilen	uñayı bilen
pĭrle	bĭlen	mĭnän
yahĭn	yakın	yaqın

3. Çuvaş Türkçesindeki 20'si isim, 6'sı fiil kökenli olmak üzere 26 son çekim edatı incelenmiştir.
4. İsim kökenli son çekim edatları *vitĭr*, *urlĭ*, *tĭrĭh*, *hĭşşĭn*, *taran*, *tavra*, *valli*, *pĭrki*, *pek*, *puşlasa*, *hĭriş*, *may*, *pĭrle*, *yunaşar*, *teri*, *taranççen*, *çuh*/*çuhne*, *yahĭn*, *tese*, *yevĭr*/*yevĭrli*, *puşne* edatlarıdır. İsim kökenli son çekim edatlarından yapım eki alarak oluşanlar *puşlasa*, *yahĭn*, *yevĭrli*; hâl eki alarak oluşanlar *hĭşşĭn*, *pĭrle*, *taranççen*, *puşne*, *çuhne*; iyelik eki alarak oluşanlar *valli*, *pĭrki*; yalın hâlde kullanılanlar *vitĭr*, *urlĭ*, *tĭrĭh*, *tavra*, *yevĭr*, *may*, *taran*, *pek*, *hĭriş*, *yunaşar*, *teri*, *çuh*, *tese* edatlarıdır. Fiil kökenli son çekim edatları ise *huta*, *pula*, *kura* edatlarıdır. Fiil kökenli son çekim edatları genel olarak fiil köklerine zarf fiil eki getirilerek oluşturulmuştur.
5. En sık kullanılan son çekim edatları sırasıyla *pek* (3300), *tese* (1416), *çuhne* (998), *hĭşşĭn* (832) iken; en seyrek kullanılanlar son çekim edatları ise sırasıyla *huta* (32), *taranççen* (50), *puşne* (204) edatlarıdır.
6. *puşne* son çekim edatının kendinden önce *-sĭr/-sĭr* eklerinden birini aldığı takdirde “-*dan başka*” anlamını veren edat görevinde kullanıldığı görülmüştür.
7. *Teri* “-e kadar” son çekim edatının Çuvaş Türkçesinde genel olarak *şav*, *şak*, *ku*, *vĭl*, *mĭn* gibi işaret bildiren zamirlerle birlikte kullanıldığı bulgular doğrultusunda ortaya çıkarılmıştır.

8. Bu çalışmadaki son çekim edatları kullanılışları bakımından eksiz isimlere bağlananlar, ilgi hâli eki almış zamirlere bağlananlar, yönelme-yükleme hâli eki isteyen son çekim edatları, çıkma hâli eki isteyen son çekim edatları, vasıta hâli eki isteyen son çekim edatları olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada elde edilen bulgular şu şekildedir:

Eksiz isimlere bağlananların sayısı: 11

İlgi hâli eki almış zamirlere bağlananların sayısı: 5

Yönelme-yükleme hâli eki isteyenlerin sayısı: 6

Çıkma hâli eki isteyenlerin sayısı: 1

Vasıta hâli eki isteyenlerin sayısı: 2

9. Son çekim edatlarının en çok eksiz isimlere bağlanarak (*şıv vitîr, kîper urlî, uy tîrîh, al valli, çeçek pîrki, samoleta puşlasa, kîkîr taran, sîtel tavra, yulhav pek, şîr huta, uyav hışşîn*) kullanıldığı görülür.

10. Çalışmada tespit edilen son çekim edatlarının isimlerde ve zamirlerde hangi hâl ekleriyle kullanıldığı konusunda şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

	İSİM						ZAMİR					
Edatlar	Yalın	İlgi	Yönelme-Yükleme	Çıkma	Vasıta	Bulunma	Yalın	İlgi	Yönelme-Yükleme	Çıkma	Vasıta	Bulunma
vitîr	+							+				
urlî	+							+				
tîrîh	+											
hışşîn	+							+				
taran	+											
tavra	+											
valli	+						+	+				
huta	+											
pîrki	+							+				

pek	+							+				
puşlasa				+						+		
yahîn			+						+			
pula			+						+			
kura			+						+			
hîriş			+						+			
may			+						+			
pîrle					+			+			+	
yunaşar					+	+					+	
teri												
taranççen	+											
çuh												
çuhne												
tese	+							+				
yevîr								+				
yevîrli								+				
puşne				+						+		

11. Son çekim edatların kullanılışları incelendiğinde bazılarının birden fazla kategoride yer aldığı tespit edilmiştir: *Valli* (yalın, ilgi hâli, yönelme), *pirki* (yalın, ilgi hâli), *pek* (yalın, ilgi hâli), *hışşîn* (yalın, ilgi hâli), *yahîn* (ilgi hâli, yönelme), *puşlasa* (yalın, çıkma hâli).

12. Son çekim edatlarının yön gösterme, zaman, sebep, benzerlik, vasıta, başkalık, uygunluk, karşılık, nispet, yer, aitlik, birliktelik, miktar, karşılaştırma görevleriyle kullanıldığı görülmüştür. Çuvaş Türkçesinde ve taranan eserlerde kullanılan son çekim edatlarının görevleri şu şekildedir:

Edatlar	Yön gösterme	Zaman	Sebep	Benzerlik	Vasıta	Başkalık	Uygunluk	Karşılık	Nispet	Yer	Aitlik	Birliktelik	Miktar	Karşılaştırma
vitir	+											+		
urlı	+				+							+		
tırh	+				+				+			+		
hişşin		+												
taran		+											+	+
tavra										+	+			
valli			+											
huta		+												
pirki			+								+			
pek				+										
puşlasa		+												
yahın		+											+	+
yula			+											
kura			+						+					
hırış	+	+						+						
may	+			+										
pırle					+							+		
yunaşar				+								+		
teri	+												+	
taranççen		+											+	+
çuh		+												
çuhne		+												
tese			+											
yevir				+										
yevirli				+										
puşne						+								

13. Bazı son çekim edatları birden fazla görevde kullanılabilir: *hırış* yön gösterme ve sebep ilişkisi; *yahın* yön gösterme ve zaman; *urlı* yön gösterme ve zaman; *hişşin* zaman ve yön gösterme gibi.

14. Bu çalışmadaki son çekim edatları, görevleri bakımından incelendiğinde en çok yön gösterme ve sınırlama, zaman, sebep ve benzerlik anlamlarında; en az ise uygunluk, başkalık ve vasıta anlamlarında kullanılmıştır.

15. Taranan eserlerdeki son çekim edatları ve bunların sayısal verileri şu şekildedir:

	Edatlar	A	KVK-5	KVK-6	KVK-7	PHA	ÇL	ÇS	ÇL-6/7	ÇÇ	ÇPP	ÇY	YU	TOPLAM
1.	vitir	1	9	17	19	27	19	3	7	19	9	8	13	151
2.	urlı	4	22	14	37	14	50	21	34	66	37	35	15	349
3.	tırh	9	41	43	63	19	76	52	77	13	24	74	17	508
4.	hişşin	9	57	68	78	79	134	52	57	95	56	107	40	832
5.	taran	1	12	5	4	27	10	4	15	22	16	15	3	134
6.	tavra	4	29	18	5	8	36	20	17	14	22	26	7	206
7.	valli	20	26	22	39	51	55	40	28	55	34	17	13	400
8.	huta	0	0	3	2	4	4	0	4	9	2	0	4	32
9.	pirki	7	25	25	48	78	81	6	31	67	90	34	19	511
10.	pek	35	174	263	353	330	415	100	175	609	264	330	252	3300
11.	puşlasa	1	8	4	8	13	22	5	16	28	6	10	9	130
12.	yahın	1	4	1	3	9	10	13	6	38	4	11	3	103
13.	pula	0	8	13	7	33	12	6	10	77	14	18	7	205
14.	kura	4	6	11	10	7	19	0	32	48	12	28	12	189
15.	hırış	12	22	13	44	23	54	10	8	15	14	27	9	251
16.	may	9	36	46	42	130	57	4	41	185	69	39	12	670
17.	pırle	9	39	34	59	25	84	47	38	46	27	26	12	446
18.	yunaşar	0	11	28	27	18	10	14	10	43	24	16	5	206
19.	teri	2	38	21	38	162	42	6	22	21	23	22	17	414
20.	taranççen	0	3	6	5	8	2	0	1	14	7	1	3	50
21.	çuh	8	53	44	69	28	49	69	69	227	145	112	4	877
22.	çuhne	5	41	51	30	146	158	24	120	166	38	154	65	998
23.	tese	66	117	136	122	107	255	28	45	184	143	161	52	1416
24.	yevir	1	11	30	15	19	1	5	8	24	55	24	7	200
25.	yevirli	0	3	1	4	3	9	1	1	41	2	5	5	75
26.	puşne	1	24	34	9	17	7	5	6	56	11	7	27	204
	TOPLAM	209	819	951	1140	1385	1671	535	878	2182	1148	1307	632	

16. Son çekim edatlarının en çok örneğinin görüldüğü ilk üç eser sırasıyla *Çıvaş Çilhi*, *Çıvaş Literaturi*, *Pır Hires Ayınçe* iken, edatların en az örneğinin görüldüğü ilk üç eser sırasıyla *Asanne*, *Çıvaş Simahı*, *Yuratu Urokisem*’dir.

Sonuç olarak Çuvaş Türkçesindeki son çekim edatlarının biçimsel ve işlevsel yönlerini Eski Türkçe ve diğer çağdaş Türk lehçeleriyle karşılaştırmalı olarak inceleyerek önemli dilsel süreklilik ve farklılaşma noktalarını ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, Çuvaş Türkçesindeki bazı son çekim edatlarının Eski Türkçe formlarıyla anlam ve yapı bakımından örtüştüğünü göstermektedir. Ayrıca bazı edatların yeni işlevler kazanarak dilde özgünleştiği de tespit edilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

English Title of Thesis

This study presents a comprehensive grammatical analysis of postpositional case particles in Chuvash Turkish, examining them from both structural and functional perspectives. The primary aim of the research is to identify and classify postpositions used in Chuvash Turkish, analyze their morphological properties, uncover their semantic roles within sentence structures, and compare their usage to equivalent structures in Turkey Turkish. The study is grounded in the grammatical traditions of both Turkish and Chuvash linguistics, incorporating theoretical insights and classifications relevant to the concept of postpositions.

The first section of the study provides a conceptual and terminological framework for the term postposition. In Turkish grammar, postpositions are typically defined as relational particles that follow nouns or pronouns and convey various syntactic and semantic relationships. While this definition is broadly accepted in Turkology, the scope and classification of postpositions differ significantly across Turkic languages and dialects. Therefore, the study addresses these terminological ambiguities and attempts to reconcile the various perspectives offered by both Turkish and Chuvash grammarians.

Special emphasis is given to the categorization of postpositions and the grammatical debates surrounding them. In the context of Chuvash Turkish, postpositions exhibit distinct features both morphologically and syntactically. This requires an in-depth review of how postpositions are traditionally approached in the Chuvash grammatical system, in contrast to the framework used in Turkey Turkish. Through this comparative approach, the study builds a solid theoretical foundation for further empirical analysis.

The empirical component of the study is based on data drawn from authoritative grammar books and academic publications in both Turkey and the Chuvash Republic. A total of 12 written sources were selected to create the data corpus: 4 storybooks and 8 textbooks. These sources were chosen for their authentic language usage and educational value, which together offer a rich and reliable dataset for linguistic analysis.

The selected texts were systematically reviewed to identify postpositional case particles. Every instance of a postposition was extracted and analyzed. These example sentences were transcribed phonetically and accompanied by their corresponding translations in Turkey Turkish. This bilingual annotation approach allows for a comparative analysis that sheds light on both the structural features of Chuvash Turkish and their semantic equivalents in Turkish. It also helps readers better understand the linguistic parallels and divergences between the two languages.

The analytical process was structured into two main phases. In the first phase, the co-occurrence of case markers with each identified postposition was investigated. This morphological analysis focused on identifying which grammatical cases (e.g., dative, locative, ablative) are typically used in conjunction with specific postpositions. The aim was to determine formal patterns and syntactic dependencies between postpositions and other sentence constituents. This phase also considered whether certain postpositions are fixed in form or exhibit morphological variation based on syntactic environment.

In the second phase, a functional analysis was conducted to determine the syntactic and semantic roles of each postposition. Particular attention was given to how postpositions

function within sentence structure and what kinds of relational meanings they express. These include, but are not limited to, meanings related to direction, temporality, causality, instrumentality, and similarity. Each postposition was analyzed within its original sentence to assess its grammatical function and contextual interpretation.

The study's findings were subjected to statistical analysis and presented in a series of clear, well-organized tables. These tables categorize postpositions based on their frequency, associated case markers, and syntactic roles. By doing so, the study identifies recurring patterns in postpositional usage and highlights exceptions or irregularities. The data also allow for the detection of certain tendencies or preferences in how postpositions are used in different text types and genres.

The final section of the study presents a comparative analysis of the findings in relation to Turkey Turkish. While many postpositions in Chuvash Turkish have direct counterparts in Turkish, there are also notable differences in their form, frequency, and semantic scope. Some Chuvash postpositions lack a precise equivalent in Turkish, which points to unique grammatical developments within the Chuvash variety. Conversely, certain Turkish postpositions appear more generalized or multifunctional compared to their more restricted Chuvash counterparts.

This comparison offers valuable insights into the typological characteristics of Chuvash Turkish and its relationship with other Turkic languages. It also contributes to broader discussions in Turkology regarding the classification and grammatical behavior of postpositions across dialects. By analyzing these particles in both structural and functional terms, the study uncovers underlying principles that govern their usage and grammatical integration.

In conclusion, the study provides a systematic, data-driven, and comparative investigation into postpositional case particles in Chuvash Turkish. It fills a gap in the existing literature by offering new empirical data and analytical frameworks for understanding the nature of postpositions in this Turkic variety. The findings contribute not only to descriptive grammar but also to the theoretical understanding of postpositions in Turkic linguistics more broadly.

The methodology applied—combining phonetic transcription, bilingual annotation, morphological classification, functional interpretation, and statistical analysis—serves as a model for future linguistic research. It demonstrates the value of corpus-based, comparative approaches in exploring lesser-studied Turkic languages. The study will be useful for linguists, researchers, and students working in the fields of Turkology, comparative grammar, morphosyntax, and Chuvash studies.

The study will be useful for linguists, researchers, and students working in the fields of Turkology, comparative grammar, morphosyntax, and Chuvash studies.

In addition to its academic contributions, the study also provides pedagogical value. The bilingual examples and categorized data can serve as instructional materials for comparative Turkic linguistics courses or for learners studying the Chuvash language. Moreover, the comprehensive documentation of case-particle patterns supports the development of future linguistic tools such as digital corpora, grammar checkers, or language learning software for minority Turkic languages. Given the endangered status of some dialects, such data-driven resources are essential for both preservation and revitalization efforts.

Ultimately, this research enhances our broader understanding of language variation within the Turkic family and showcases the importance of fine-grained syntactic and semantic analysis in documenting and comparing lesser-studied linguistic systems.

KAYNAKÇA

- ALKAYA, E. (2022). *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*, Ankara: TDK Yayınları.
- ARIK, D. (2003). “Çuvaşlarda İslâm ve Çuvaş Etniğindeki Değişimde İslâmın Rolü”, *Dini Araştırmalar*, Cilt 6 (16), s. 161-181.
- BANGUOĞLU, T. (2011). *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- BARUTÇU, ÖZÖNDER. S. (1995). “Türkçede Edat Kavramı”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I*, s. 73-74
- BAYRAM, B. (2007). *Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- BİLGEGİL, K. (1984). *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- DENY, J. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, (Ali Ulvi Elöve Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DURMUŞ, O. (2009). *Çuvaşçanın Şekil Bilgisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Danışman: Yrd. Doç.Dr. Levent Doğan), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- EDİSKUN, H. (1985). *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EFENDİOĞLU, S. (2007). “Edatların Sınıflandırılması”, *Erciyes Dergisi*, Cilt 1, s.8-12.
- EKTEL, V. (1999). *Sivir Şirni*, Şupaşkar.
- ERASLAN, K. (2023). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- ERCİLASUN, A. B. (Ed.). (2007). *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, M. (1985). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERSOY, F. (2017). *Çuvaş Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- ERSOY, F. (2022). *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*, Ankara: TDK Yayınları.
- GORŞKOV, A.E. (1997). *Çıvaş Çilhi (Leksika, Frezeologi, Puplev Kul'turi)*, Şupaşkar.
- GÜLENSOY, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜZEL, S. (2012). *İlpek Mikulayi'nin “Tıvatı Kun” Adlı Eseri Üzerinde Çuvaşça Dil İncelemesi (Giriş-Metin-Dizinler)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖNER), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- HACIEMİNOĞLU, N. (2015). *Türk Dilinde Edatlar*, Ankara: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

- KARAAĞAÇ, G. (2009). “Edat Üzerine Düşünceler”, *Gazi Türkiyat*, Cilt 5 s.157-169.
- KARAHAN, L. (1991). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yay.
- KORKMAZ, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- KRUEGER, J.R. (1961). *Chuvash Manual (Introduction, Grammar, Reader and Vocabulary)*, Netherlands.
- Lİ, Y. (2022). *Türk Dillerinde Son Takılar*, Ankara: TDK Yayınları.
- ORUÇ, B. (2011). “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerinde Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler”, *Türk Dilinin Sorunları I-II*, Ankara: TDK Yayınları, s. 533-542.
- ÖNER, M. (1999). “Türkçede Edatlı (Sentaktik) İsim Çekimi”, *Türk Dili*, sayı:565, 10- 18
- PAASONEN, H. (1950). *Çuvaş Sözlüğü*, İstanbul.
- PAVLOV, İ.P. (1965). *Hal’hi Çıvaş Literaturi Çilhi*, Şupaşkar.
- SEREBRENNİKOV, B.A. ve Gadjeva, N.Z. (2022). *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihi Grameri*, (M. ÖNER ve T. HACIYEV Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- SERGEYEV, L.P., KOTLEYEV, V.İ. (1988). *Çıvaş Çilhi*, Şupaşkar.
- TEKİN, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul: TDK Yayınları.
- TİKEN, K. (2020). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-fiiller*, Ankara: TDK Yayınları.
- TOPARLI, R. (2011). “Son Çekim Edatları”, *Türk Gramerinin Sorunları I-II*, Ankara: TDK Yayınları, s.544-546.
- Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara, 2012.
- YAZICI ERSOY, H. (2022). *Başkurt Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILMAZ, C.(2002). *Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yazım Kılavuzu*, TDK, Ankara, 2023.
- Wikipedia katılımcıları (2024). Çuvaşistan. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. Erişim tarihi 17.38, Aralık 25, 2024url:<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C3%87uva%C5%9Fistan&oldid=34519215>.

Çuvaşistan. (2025 1 Mart). Wikipedia. 1 Mart 2025 tarihinde https://en-m-wikipedia-org.translate.goog/wiki/Chuvashia?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc adresinden erişilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ÖZKAN, Damla
ORCID: 0009-0001-1877-4747
Uyruğu: T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	AHBV Üniversitesi – Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı	2025
Lisans	Gazi Üniversitesi – Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı	2012
Lise	Soma Linyit Lisesi (YDAL)	2008

İş Deneyimi

Yıl Yer Görev

2016-2019 BİLFEN Okulları – Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
2019-2023 Soma Açı Koleji – Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
2023-..... Özel Bilim Dershanesi - Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

-

Hobiler

-

